

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Antehac ex probatis Auctoribus breviter concinnata

Busenbaum, Hermann

Coloniæ Agrippinæ, 1707

Tractatus II. De Legibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42634

&c. R. Ad satisfaciendum phantasiæ, Confessarius bis vel ter patienter audiat, tum semel pro semper admoneat, ut se sufficienter cognosci statumque animæ intelligi credat, neque opus esse pluribus se explicare: si non acquiescat, permittat ad tempus agere, quod vult, donec illam superbiam, quâ se Confessario præfert, & pertinaciam, quâ iudicio proprio inficit, discat deponere, discet autem, advertens se quotidie magis & magis implicari atque torqueri: quod si nec tandem ita sapiat, habeat pro incurabili, & sustineat eum cum patientia, quandoque enim vult Deus tales permanere. Pro scrupulosis aliis, v. g. circa orationes vocales, horas Canonicas, Missam legendam vel audiendam, dabuntur suis locis regulæ, quando de illis materiis agetur.

TRACTATUS II.

562

*De Regula externa Actuum humanorum,
sive Lege.*

CAPUT I.

De natura & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid sit Lex sive præceptum.

Espondeo Lex & Præceptum, prout hic
indistinctè accipitur, est recta agendo-
rum, aut omittendorum ratio. Interim
cùm à Superiore non communitati, sed
alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid
præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tan-

569
562
570
579
582
587

V 2

tùm,

“tùm, *Suar. Laym. Bon. T. 2. d. 1. q. 1. p. 1. n. 3.*

“Unde resolves,

“I. Ad Legem seu Præceptum quis tenetur, non
“ad Consilium, cùm hoc tantùm dirigat, illud etiam
“obliget. *Ibid.*

“II. Cùm iniqua lex est & contra rationem, non
“obligat, quia deficit à rectitudine. *Ibid.*

559
999.
“III. Cùm dubium est de justitia, teneris lege, quia
“legislator possidet jus præcipiendi; idemque regi-
“tur altiore consilio, ac potest habere rationes sub-
“ditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, li-
“cèt contra justitiam legis sint rationes probabiles,
“quia aliàs nimia daretur licentia legibus non pa-
“rendi, cùm vix possint esse tam justæ, quin aliqua
“apparens ratio dubitationem movere possit, *Suar.*
“*l. 1. c. 9. Bon. p. 7. n. 1.*

“IV. Leges & sententiæ latæ à tyrannis obligant,
“si ii pacificè regna possideant, & à Republica tole-
“rentur. Nec obstat, quòd sententia Judicis illegi-
“timi dicatur esse nulla: id enim verum est de sen-
“tentia, prout est præcisè à Tyranno; non autem
“prout est à voluntate saltem interpretativa & im-
“plicita Reipublicæ, quæ dum tyrannum, & Judices
“ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert
“iis potestatem gubernandi, eorumque leges & acta
“ratificat, *Less. l. 2. c. 29. d. 9. Salas d. 10. f. 3.*
“*num. 14.*

377
578.
“V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata
“sit, sive denuntiata, *D. Tho. 1. 2. q. 90 a. 4. Laym.*
“*l. 1. t. 4. c. 2. Molina, Salas, Suarez, & alii com-*
“*muniter.*

A D D E N D A.

562 Q. 77. Quis habeat potestatem condendi leges
“vel ferendi præcepta. R.

§. I.

§. I. Potestas condendi leges est penes solam potestatem publicam, illamque habent, 1. Papa immediate à Christo pro tota Ecclesia, ita ut possit obligare etiam invitos, quia constat Petro concessam esse potestatem supremam, & non constat esse limitatam ad acceptationem subditorum, à quibus etiam non est illa potestas: 2. Concilium Generale, etiam pro tota Ecclesia, sed accedente confirmatione Papæ: 3. Nuntius Apostolicus pro sua Provincia: 4. Episcopus pro sua Diocesi; nec opus est, ut sit consecratus, dummodo sit confirmatus: Archiepiscopi, Patriarchæ & Primates habent pro sua tantum Diocesi, uti alii Episcopi, & non pro toto Archiepiscopatu, nisi cum consensu Provincialium Episcoporum: 5. Capitulum Cathedrale sede vacante pro tota Diocesi. 6. Prælati habentes jurisdictionem quasi Episcopalem pro locis sibi subjectis: 7. Abbates, Abbatissæ & Præfectæ Monialium, Superioresque similes independentes, pro suis Monasteriis. 8. Resp. libera pro suis membris & ditionibus. 9. Imperator pro toto imperio, per se loquendo, nisi ipse sibi potestatem restrinxerit: 10. Reges & Principes pro suis regnis & ditionibus. 11. Fœmina quoque, si sit regni hæres; cujus maritus sine ipsius consensu leges ferre non poterit. Videri possunt hæc omnia fufius ex Auctoribus, Juribus & ratione deducta apud *Castrop.* d. I. pu. 22. & 23. Et ratio horum est, quia hi omnes habent jurisdictionem, ergo potestatem gubernandi, ergo etiam potestatem ferendi leges: potest etiam videri *Illf. tr. I. d. 2. à n. 13.*

§. II. Qui possunt condere leges, à potiori possunt ferre præcepta; neque tantum illi, sed etiam quivis alius etiam privatus Superior, uti pater respectu filii, circa materiam directioni suæ subjectam.

564 Q. 78. Quomodo differant lex, præceptum, mandatum, regula, norma, permissio. R.

§. I. Lex definitur à S. Th 1. 2. q. 90. a. 4. O. Or-
dinatio quadam rationis ad bonum commune ab eo,
qui curam habet communitatis, promulgata: & à
Suar. hic c. 12. n. 5. præceptum commune, iustum,
stabile, sufficienter promulgatum; omnis enim lex
est præceptum, quamvis non omne præceptum
sit lex.

565 §. II. Præceptum & mandatum significant idem:
per hoc autem differt præceptum à lege, I. quòd lex
feratur à persona publica, pro communitate, & in
bonum communitatis; præceptum autem possit
ferri à persona privata ad privatam, v. g. à Domi-
no ad servum, in bonum etiam privatam Domini,
vel servi, vel cujuscumque alterius. 2. Quòd lex,
per se loquendo, sit stabilis & perpetua, neque desinat
etiam mortuo legislatore, nam cum feratur commu-
nitati, quæ non emoritur, & in bonum communi-
tatis, quod semper necessarium est, nisi desinat aut
mutetur materia legis, exigit esse perpetua, ut late
explicat Suar. c. 6. & 10. E contra præceptum com-
muniter exspirat morte mandantis, uti dicitur n.
816. & 876.

566 §. III. Dixi, communiter, nam mandatum non
exspirat morte mandantis, I. si sit ad pias causas, uti
si quis mandarit dari eleemosynas, secundum dicen-
da l. 3. p. 2. n. 688. 2. Si sit favorabile doti Matrimo-
niali vel alicui Scholastico: 3. Si mandatarius ju-
ratur exequi post mortem, aut ante vel saltem post
mortem: 4. Si res non sit amplius integra, id est, si
executio mandati sit incepta; habetque locum in ju-
diciis, & extenditur ad donationes & promulga-
tiones nomine alterius faciendas: 5. Etiam si res sit
adhuc integra, si executio alicujus gratiæ sit mandata
in

in favorem alicujus, & non relicta ipsius arbitrio, uti n. 816. dicitur. 6. Si per potestatem legislativam specialiter ei tribuatur stabilitas, qualem in Societate JESU habent præcepta Superiorum, uti declaratur in Congreg. VII. Can. X. & Decreto LXVII. vide dicenda n. 876.

§. IV. Lex & præceptum hoc habent commune, 567. quòd inducant obligationem ad hoc ponendum vel omittendum, quòd pro objecto habent, sunt enim vinculum morale, quo subditus attinetur ad aliquid, ideoque sunt à Superiore ut tali, uti pluribus explicat *Suar. c. 8. & 14.* Convenitque etiam hoc legi permittenti, quæ saltem alios obligat, ne permissum impediatur aut ideo puniant, uti rectè *Suarez c. 15. n. 12.*

§. V. Regula & norma idem significant: per 568. hoc autem differt regula à lege & præcepto, quòd de se non inducat obligationem, nam consilium est regula agendorum, nec tamen obligat, hinc omnis lex & præceptum est regula, sed non omnis regula est lex aut præceptum; omnis tamen regula strictè dicta intendit positionem actûs, cujus est regula, uti etiam lex & præceptum.

§. VI. Permissio est facultas ponendi vel omit- 569. tendi aliquid: differt à lege, præcepto & regula, quòd non semper intendat vel approbet hoc, quòd permittitur, Deus enim physicè permittit peccatum, neque tamen intendit vel approbat: deinde etiam à lege & præcepto differt, quòd non obliget subjectum, cui fit permissio, sed tantum alios, ne impediatur, vel ne ideo puniant.

Q. 79. Quid sit consuetudo, & an quandoque 570. vim legis habeat. R.

§. I. Consuetudo facti, est repetitio actuum sine obligatione, uti consuetudo orandi ante mensam. Consuetudo juris, ab *Isidoro & Can. 5. dist. 1.* definitur,

nitur, *Ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex: quia enim, uti ait S. Th. 1. 2. q. 97. a. 3. per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus & rationis conceptus efficacissimè declaratur, hinc quando aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis iudicio provenire, & sic consuetudo reipsa fit lex communitatis approbantis actus repetitos populi, & inde imponens obligationem ad actus ejusmodi postea ponendos. Et cap. 8. de consuetudine dicitur, quòd sit optima legum interpret.*

571

§. II. Ut consuetudo contra jus clarum sit justa, *Luca de benef. d. 30. n. 16. dicit debere esse saltem 40. annorum: si fit præter jus, sufficient decem, tum enim potius est observantia interpretativa juris antehac dubii, jam clari: & universim ut vim legis obtineat, debet esse continuata saltem per decem annos, & secundum Jus Canonicum, c. fin. de consuet. habere has tres condiciones, 1. Ut sit rationalis, id est, de re honesta & non perniciosa. 2. Ut ille, qui potestatem legislativam habet, consentiat in eam: tum autem censetur consentire, quando sciens, non tantum permittit, sed etiam approbat saltem tacitè. 3. Ut fuerit inchoata aut saltem continuata cum voluntate inducendi obligationem, nam in facultativis seu liberis non præscribitur per consuetudinem, Luca d. 58. n. 7. Colligitur autem, quòd fuerit voluntas inducendi obligationem, si constanter & cum non levibus incommodis observetur; si omnes pii pessimè sentiant de non observante eam, uti fieret, si quis in diebus Rogationum non abstineret à carnibus; si Auctores communiter dicant, aut Superiores supponant obligare, ideoque puniant transgressores ita Gobat: Quid autem censendum sit in dubio, dicitur n. 592. & videri potest Illf. t. I. d. 2. à n. 65. & Leurr. p. 2. q. 707.*

§. III.

§. III. Consuetudo habet vim, non tantum interpretandi, sed etiam abrogandi legem, uti habetur 572
 §. penult. Instit. de jur. natur. & L., de quibus. 33. in fin., ff. de Legibus: etiam generalem, si consuetudo sit generalis, specialem verò, si consuetudo sit specialis, *Glos. in cit. §. penult. L. Venditor*, ff. communia prædiorum, probantque pluribus *Suar. c. 17. & seqq. Lessius de just. l. 2. c. 6. d. 14.*: quòd intelligi debet tantum de lege humana, non autem divina vel naturali, §. *sed naturalia*, Instit. de jure naturæ. Ratio est, quia lex naturæ est necessaria & in se indispensabilis; Deus autem, quia in suis legibus non ita communicat nobiscum, quod semel posuit, stabiliter vult; è contrà homines videntes communitatem contravenire suæ legi, censentur potius velle carere bono particulari per suam legem intento, quàm exponere tot transgressionibus, etiam contra Deum. Quòd si lex aliqua improbet etiam omnem consequentem consuetudinem, nulla valebit consuetudinis præscriptio, nisi circumstantiæ ita varientur, ut nihilominus censeatur Superior consentire, *Illf. n. 71.*, qui d. 3. n. 8. rectè notat, id, quod per consuetudinem est introductum, non venire in odiosis nomine privilegii, hinc non revocari revocatis privilegiis.

§. IV. Consuetudo non extenditur de loco ad locum, nec de persona ad personam, nec de casu ad casum, uti rectè *Luca d. 29. n. 23. & d. 30. n. 12.* Nec vim habet ex actibus ex metu vel vi frequentatis, aut etiam ex errore, quòd esset lex, uti rectè *Illf. d. 2. n. 67.*

Q. 80. *An declarationes Cardinalium, Regula Cancellaria, decisiones Rota habeant vim legis. R.* 574

§. I. *Salas & alii undecim apud Dianam p. 1. tr. 10. R. 29.* absolutè dicunt declarationes Cardinali-

um habere vim legis, quia hi decernunt tanquam potestatem habentes à Papa; docentque *Garcias, Lambert. Farin. Barb. Piaces. Fagn. & alii teste Gob.* in Exp. tr. 3. n. 604. ejusmodi declarationes datas pro casibus singularibus debere extendi ad omnes similes, quia similitum est similis ratio & causa, foretque infinitum pro singulis casibus singulas velle declarationes. E contra *Ledesm. Bonac. Pontius* aliique cum *Sanch.* de matrim. l. 8 d. 2. n. 10. & *Loth.* tr. 2. a. 10. *Delbene* de Imm. Eccl. c. 14. d. 5. f. 2. Item alii apud *Dianam* p. 11. tr. 2. R. 42. negant habere vim legis, quia quamvis Cardinales illi potestatem à Papa habeant, non ideo habent ejus infallibilitatem vel auctoritatem. Sed videtur distinguendum, si enim declarationes illas Papa examinarit, approbarit & promulgari fecerit, habent vim legis, quia re ipsa censendæ sunt immediatè exire à Papa, uti colligitur ex *Carden.* in 2. crisi d. I. n. 98. & seqq., & diximus n. 215. & seqq., putantque aliqui cum *Gob.* contra alios, non requiri aliam promulgationem, nisi famam publicam & certam à principio authentico derivatam: *Engels* tamen & *Hurt.* apud *dianam* suprà rectè requirunt sequentes condiciones, 1. Ut à Papa sint approbatæ, 2. Ut sint à Præfecto congregationis. sigillo munitæ, rite subscriptæ & communicatæ: 3. Ut purè declarent & non extendant se ultra significationem verborum 4. Ut sint publicè notæ. Quod si factæ sint à solis Cardinalibus Papâ specialiter non consulto nec mandante, quamvis magnæ sint auctoritatis, tamen probabilius est non habere vim legis, tum enim tantùm videntur esse doctrinales; multò minùs obligant, si non sint authenticè subsignatæ à Congregatione, vel non munitæ sigillo, vel non rite communicatæ; vide dicta n. 218. & seqq. Item *Dianam* in summa, V. *declarationes Cardinalium, Fagnanum*

Vide n. 215.

gnanum in I. Decret. Cap. *quoniam*, de Constit. à n.

6. *Delbene* suprà.

§. II. *Lesius* in Auct. V. *beneficium* cas. 3. docet 575
Regulas Cancellariæ Romanæ tantum esse pro di-
rectione illius Curia, & non obligare alibi, cum non
sint promulgatæ: ex quo inferunt *Valer. & Diana*
R. 43., si Episcopus intra 20. dies ante mortem do-
narit inter vivos, quamvis donatio illa per Regulas
Cancellariæ & in foro externo præsumatur facta
mortis causâ in fraudem Cameræ Apostolicæ, tamen
esse validam, & illum, cui donatum erit, posse tace-
re; idem videntur tenere *Decius, Mandos.* & alii, sed
rectè contradicunt *Sarn. Gomes. Az. Chok. Lenz* p.
2. q. 540. & p. 3. q. 337. n. 3., praxis enim probat te-
nere ubique, saltem illas regulas, quarum materia est
communis & non restricta ad Romanam curiam.

§. III. *Luca* de benef. d. 29. n. 25. rectè docet 576
decisiones Rotæ Romanæ non posse semper esse re-
gulam pro faciendis alibi similibus decisionibus, vi-
dendum enim est, an prodierint utrâque parte suffi-
cienter informante, an non fuerint sæpe revocatæ vel
limitatæ &c.; & quia ad hoc non attenditur, notat
d. 91. n. 9. sæpe secundum illas dari resolutiones ma-
lè fundatas: & universaliter docet *Lexana* apud *Gob.*
n. 609. decisiones Rotaes esse minoris auctoritatis
quàm declarationes Cardinalium etiam non appro-
batas à Papa; & reipsa quandoque prodeunt con-
trariæ invicem.

Q. 81. *An peccet, qui agit contra legem nec-* 577
dum debite promulgatam. R. Negativè, & patet ex
dictis n. 274., hinc si *Cajus* interfuerit Senatui, in
quo lex, v. g. de non emendo vino Gallico, hodie est
scripta & approbata, cras autem erat promulganda,
licet per negligentiam promulgatio in aliud tempus
differatur contra expressum mandatum Senatûs, ta-
men

men non peccat contra legem illam interim emens talia vina, uti rectè resolvit *Burgh cent. 1. Cas. 6.*

578 Q. 82. *Qualis promulgatio requiratur ad legem. R.*

§. I. Ad civilem, si feratur pro una provincia, sufficit promulgatio in primaria urbe vel loco; si feratur pro pluribus provinciis, communiter promulgari debet in primaria urbe singularum provinciarum: & si sit lex Cæsarea, non obligat ante duos menses à promulgatione completos, uti habet communis ex Authent., *Ut facta nova Const. §. Sancimus.*

579 §. II. Leges Pontificiæ, si Romæ sint promulgatæ, hoc ipso, per se loquendo, obligant totum orbem Ecclesiæ subjectum, uti docent communiter Canonistæ, item *Suar. l. 4. c. 15. Vasq Avers. Castrop. & alii cum Carden. in 1. crisi d. 9. c. 20. a. 12.*, qui dicit esse certum, licet contradicant *Mol. Becan. Laym. & alii* tum Theologi tum etiam Canonistæ apud *Du Bois* ad prop. 28. ab *Alex. VII.* damnatam, qui volunt etiam Pontificias tum tantum obligare, quando sunt promulgatæ in singulis provinciis & prius post duos menses, uti leges aliæ, sed *Contrà* est, nam ex natura rei plus non requiritur ad legem, quam esse positam & promulgatam, tumque venisse in cognitionem subditi: quod etiam valet de aliis legibus civilibus, exceptis Cæsareis, quia jus Cæsareum specialiter circa suas aliter disposuit, non autem alii Principes vel Magistratus; unde multò magis cum potestas legislativa Pontificis sit immediatè à Christo, neque subdit dispositioni hominum, uti potestas aliorum Superiorum civilium, si Pontifex velit legem Romæ promulgatam obligare, uti re ipsa vult, hoc ipso obligabit omnes Ecclesiæ subjectos: quod etiam inde colligitur, nam *Alex. VII.* in propositione

riore

zione 8. 9. 37. 38. damnata, refert se ad Decreta non promulgata in singulis provinciis, & tamen satis declarat peccare eos, qui illis contraveniunt.

Dixi, per se loquendo, nam Papa quandoque disponit aliter; & ita disposuit circa legem irritantem Matrimonium clandestinum, latam in *Trid. Sess. 24.* in Decreto de Reform. c. 1., hæc enim non habet vim obligandi, nisi post 30. dies à promulgatione facta in Parochia: deinde rectè notat *Suar. l. 3. c. 17.* legem, quamvis Romæ competente loco promulgatam, non statim obligare quocumque loco distante, sed requiri tempus, quo notitia ejus ordinario modo ad eum deferri potuerit: ut tamen obligare incipiat, non est opus singulis, sed satis est plerisque esse notificatam, cum enim feratur communitati, hæc primò obligari debet, & tum singuli, in quantum sunt pars communitatis, uti rectè *Ill. t. 1. d. 2. n. 3.*

§. III. Leges irritantes contractum non habent 580 vim, nisi promulgentur in singulis provinciis, uti habetur Cap. *si in adiutorium*, dist. 10. & c. 1. *de novi operis nunciatione*: si tamen ita promulgatae sint, vim habent, etiamsi ignorentur à contractantibus, jura enim præsumunt sciri, quæ publicata sunt debitè, & alioqui quisque posset prætere ignorantiam.

§. IV. Declarationes legum non indigent pro- 581 mulgatione, quia leges ejusmodi sunt promulgatae, & tantùm aperitur sensus, qui ab initio inerat tali legi: Idem pluribus ostendit *Fagn. in l. p. l. 1. decret. De constit. c. Quoniam*.

Q. 83. Si lex præcipiat aliquid pro certo tem- 582 pore, vel connotet determinatum tempus, quomodo illud tempus intelligi debeat. R.

§. I. Quæstio habet locum in variis materiis, v. g.

v. g. in jejunio à 12. noctis pro communione ; in abstinentia à carnibus & lectione horarum à 12. ad 12. noctis ; in obligatione jejunandi ab anno 21. completo ; in obligatione non suscipiendi Subdiaconatum, nisi anno 22. inchoato &c. : putant autem *Caram.* in Reg. n. 1328. & *Pasq.* de jejun. decis. 158. & 159. tale tempus intelligi posse, *præter propter*, ideoque circa illud dari parvitatem materiæ, & consequenter etiam si quis opus præceptum faceret extra tempus præscriptum, dummodo non absit longè, non peccaturum mortaliter, uti si quis unico quadrante post 12. sequentis noctis oraret Completorium pro hac die ; si in jejunio secundâ vice comedas mediâ horâ ante 12. noctis ; si die Jovis inceperis cœnam in carnibus ante mediam noctem, & continues infra horam post mediam noctem ; in his similibus casibus dicunt peccari tantùm venialiter, quia, cum parum absit, censeri potest tempus ita vicinum spectare ad antecedentem vel consequentem diem.

583 §. II. Illæ sententiæ videntur mihi esse improbabiles, unde tenendum tanquam certum, quòd tempus per ejusmodi præcepta statutum vel connotatum, numerari debeat, non præter propter, sed de momento ad momentum, ita *Diana* p. 7. tr. II. R. 15. *Tamb.* in decal. l. 4. c. 4. §. 4. n. 94. alique omnes communissimè cum *Carden.* in 1. crisi d. 27. n. 33. & d. 36. n. 55. *Probatur* I. nam alioqui, si tenearis, v. g. ponere opus ante 12, poteris ponere uno quadrante post 12. nam Tò, præter propter, significat, circiter, plus minus, & secundùm *Adversarios* admittit saltem unum quadrantem ante vel post: vel ergo hunc quadrantem sumis ad momentum, vel iterum ad præter propter; si ad momentum, idem debebas dicere de hora 12, est enim eadem ratio, cum

momene

momentum sequentis quadrantis sit æquè parum discernibile, ac momentum prioris quadrantis completis 12; si sumis, præter propter, ergo iterum addere poteris quadrantem, & redibit idem argumentum, ac extensio temporis in infinitum. 2. Nunquam dici poterit, quando v. g. incipiat obligatio die jejunii non comedendi carnes, nam non incipiet uno quadrante ante 12. prioris noctis, tum enim adhuc licitè comedebam carnes; imò & die sequente licitè communicarem tanquam jejunos; nec incipiet quadrante post 12, quia aliàs, si post 12 ante hunc quadrantem auditum comedèrem carnes, non frangerem jejunium, quod est contra sensum communem omnium. *Conf.* nam commune omnium aut ferè omnium judicium facit certitudinem naturalem, sed omnium judicium est, excepto fortè solo *Caram.* & *Pasq.*, quòd si quis paulò post mediam noctem comedat carnes, frangat jejunium, nec maneat jejunos pro communione; & idem est de similibus casibus, ergo. *Minor* est certa, si interrogentur homines singuli: *Maj.* etiam patet ex dictis n. 182., & declaratur hoc exemplo, si enim pondus aliquod adæquetur libræ secundùm stateras communiter receptas in populo, moraliter certum est, quòd sit libra, licèt non adæquetur stateræ cuidam singulari hominis privati, quia præsumi debet hæc errare, ergo. 3. Certum est legem obligantem ad horas Canonicas intra diem, non obligare ad minus, quàm ad 12 usque; & obligantem ad jejunium, non obligare ad plus, quàm ad eandem 12 noctis, ergo malè dicis obligare ad 12 præter propter, hoc enim significat, plus vel minus. 4. Si ejusmodi præcepta obligant ad tempus, præter propter, ergo nequidem venialiter peccabit, qui parum ultra tempus differet vel anticipabit, quia illa extensio temporis continebitur in ipsa lege: hoc autem

tem

tem non concedunt Adversarii, dicentes esse parvitatem materiæ, & per hoc peccari venialiter, ergo. Videri potest *Carden.* in disp. citatis, qui d. 27. n. 80. sic habet, *Pasq. vir valde doctus, de re Theologica optimè meritis, nescio quo fato in tr. de jejunio exorbitaverit.... fortasse eum tractatum junior scripsit.... nam in cæteris, quæ scripsit fortè senior, sibi dissimillimus est.*

584 §. III. Hoc tempus non debet attendi de momento ad momentum mathematicè, quia momenta mathematica non sunt à nobis cognoscibilia, cum nesciamus quænam puncta temporis imaginarii sol aut cœli nunc attigerint, sed attendi debet de momento ad momentum Ecclesiasticè; id est, sicuti ex voluntate vel consuetudine Ecclesiæ designatur per calendaria approbata, vel per horologia communiter bene regulata: *Probat*ur 1. si enim non debeat attendi, præter propter, ergo ad momentum; si non ad momentum mathematicè, restat, quòd Ecclesiasticè, & ad eum finem admittit Ecclesia calendaria & horologia, ut illis actiones nostræ quoad tempus observandum dirigantur. 2. Non poteramus aliter scire, quando actio fieri deberet, vel obligatio urgeret, nisi Ecclesia voluisset nos ita gubernari. 3. Hæc est consuetudo Ecclesiæ, ut attendatur ad ejusmodi calendaria & horologia, consuetudo autem est optima legum interpret. 4. Calendaria & horologia ista nunquam deviant à tempore Ecclesiastico, sed non licet discedere à tempore Ecclesiastico, illud enim observari vult Ecclesia, ergo nec ab ejusmodi calendaris vel horologiis.

585 §. IV. Ubi servatur vetus Calendarium, Ecclesia permittit, ut fideles se illi accommodent, uti constat ex usu piorum & doctorum hominum; ubi autem receptum est novum, secundum illud est

proce;

procedendum : & hinc valet illud, *si fueris Roma, Romano vivito more; si fueris alibi, vivito sicut ibi.*

§. V. Si alicubi unicum sit horologium, communiter bene regulatum, illo standum est: si autem sint plura, stari potest singulis, quia singula sunt veluti Auctor bonus faciens probabilitatem: si tamen in uno horologio sit audita 12 & non in altero, manet obligatio orandi, quia lex certa orandi est in possessione, & excusatio ob præteritam: est dubia: è contrà si tum adhuc biberis aut comederis, poteris cras communicare, quia libertas tua est in possessione, & prohibitio dubia. Denique si sis in loco, ubi nullum est horologium, & nescias, an sit tempus mediæ noctis necne, si adsint probabiles conjecturæ pro vel contra, hæc habent vim horologii; si tales conjecturæ absint, manet dubium, in quo utendum erit communibus regulis. Vide dicenda l. 4. à n. 485. 486p

586

Q. 84. Si lex vel præceptum non determinet tempus, quandoam impleri debeat R. Ubi dies non apponitur, nec determinatur tempus, censendum est obligationem esse pro præsentis, seu primo quoque tempore, quo commodè impleri poterit, uti constat ex Reg. 14. ff. de Reg. juris: nisi aliud colligatur ex circumstantiis, quia aliàs posset quis semper in futurum usque ad mortem suam differre impletionem, & sic eludere legem vel præceptum: videri potest *du Bois*, ad propos. ab Alex. VII. damnatas c. II. a 5, ubi fusiùs id probat ex jure & ratione.

587

Q. 85. Si nova lex emanet, an firmet præterita. R. Si emanet per viam declarationis, respicit & firmat etiam præterita, uti rectè *Luce* de benef. d. 29. n. 20. quia tantùm manifestat, quod antecederet erat jam constitutum: è contrà si emanet per modum dispositionis, tantùm respicit futura, eisque robur affert, non autem præteritis.

588

X

Q. 86.

589 Q. 86. *Quid dicendum sit in variis dubiis circa leges. R. seqq.*

§. I. In dubio, an lex sit vel non sit, præsumi potest non esse, quia possessio est pro libertate, uti dictum est à n. 272.

590 §. II. In dubio, an sit promulgata, docet *Dicast.* de cens. d. 7. n. 39. præsumi debere, quòd non, quia promulgatio est aliquid facti, quòd non præsumitur, sed probari debet, consequenter lex non obligabit, quia dubitatur de essentia legis, vel saltem de conditione essentialiter prærequisita ad ejus obligationem, uti dictum est n. 274. & 577., ergo libertas videtur manere in possessione contra illam; Advertendum tamen est, si aliquando fuerit usu recepta, præsumendum esse, quòd præcesserit promulgatio sufficiens, potestque etiam prudenter aliquid facti præsumi, si nempe positum sit aliquid, cui ordinariè ejusmodi factum adjungi debet, uti legibus ordinariè solet adjungi sufficiens promulgatio, hinc dici solet, quòd **ex communitè contingentibus sit prudens præsumptio**: hinc *Reg. 45. de Reg. Juris in 6.* ait, *inspicimus in obscuris, quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*

V:n:go

591 §. III. In dubio, an lex sit usu recepta necne, *Bonac. Sanch.* & alii dicunt præsumi debere, quòd sit recepta, tum quia de lege constat, ergo pro ea est possessio, tum quia debuit usu recipi, ergo præsumendum est id factum, maximè cum id plerumque fieri consueverit: è contrà *Az. Salas, Dicast.* n. 38. negant, quia quando dubitatur de receptione, dubitatur de eo, an lex unquam obligaverit necne, ergo non lex, sed potiùs libertas est in possessione: videtur tamen esse distinguendum, nam si sit talis lex, ad cujus obligationem legislator prærequirit acceptationem populi, uti sæpe fit in legibus civilibus, probabilior esse

esse videtur secunda sententia; si autem non indigeat acceptatione populi, uti non indigent leges Ecclesiasticæ, prima videtur præferenda, quia ante illam receptionem habet lex totam vim suam obligandi: videri potest *Moya* t. 6. d. 1. q. 1. n. 14. 15.

§. IV. In dubio, an consuetudo sit inducta, ex devotione, an ex animo se obligandi, putant *Az. & Regm.* præsumendum esse, quòd sit inducta ex animo se obligandi, ideoque obliget, si cæteræ conditiones adsint, de quibus dictum n. 571. E contra *Diana* p. 1. tr. 10. R. 30. *Pasq.* de Sacrif. q. 351. n. 5. aliique multi cum *Suar.* hic l. 7. c. 15. n. 13. probabilius dicunt præsumendum esse, quòd sit inducta ex devotione tantum, sicque non obliget sub peccato, quia libertas est in possessione, neque aliquis præsumitur sibi voluisse onus imponere, nisi de eo certò constet: *Ulf.* t. 1. d. 2. n. 67. consentit, nisi aliud colligeretur ex communi hominum sensu vel ex objecti gravitate & necessitate, aut speciali utilitate: hinc rectè notat *Carden.* in 1. crisi d. 23. c. 5. a. 4. & seqq. quòd in consuetudinibus universalibus Ecclesiæ sit vis obligandi, quæ licet non oriatur ex intentione se obligandi, quam habuerint fideles, tamen oriatur à traditione præcepti, quamvis fortè defuerit intentio se obligandi.

§. V. In dubio, an legem ferens sit legitimus superior, v. g. an legitimè sit electus necne, *Sanch.* in Decal. l. 6. c. 3. n. 7. dicit subditum teneri obedire, quia superior habet possessionem probabilem jurisdictionis, cui potest insistere, donec probetur non habere, ergo jus ipsius est in possessione: è contra *Mendo* in Stat. d. 13. n. 236. aliique docent non teneri, quia cum dubitetur, an sit Superior, nulla est certa possessio pro jure præcipiendi, de illa enim possessione dubitatur, eamque negat subditus, ergo hujus libertas

libertas non est de certa sua possessione dejecta. *Ovied.* de consc. contr. 3. pu. 5. probabilis sic distinguit, si Superior habeat possessionem sui officii, v. g. si acceperit claves, sigillum aut alia signa officii, subditus tenebitur obedire, quia jam est possessio pro Superioritate; è contrà si nullam nequidem officii possessionem acceperit, subditus poterit non obedire ob rationem antè datam.

594 §. VI. In dubio, an Superior potestatem habeat hoc imperandi; aut an hoc, quod imperat, potestatem ipsius excedat, *Diana* p. 9. tr. 9. R. 45. *Ovied.* n. 59. alique apud *Mendo* q. I. §. 4. defendunt ut probabile, subditum non teneri obedire, sed *Sanct.* suprà latè ostendit oppositum, ac sequitur ex dictis à n. 432., est enim possessio pro absoluta potestate Superioris ad imperandum omne objectum, nisi certum sit hoc vel illud esse supra ejus potestatem, non est autem hic & nunc certum sed tantum dubium, uti supponitur, ergo.

595 §. VII. In dubio de justitia legis, aliqui apud *Dianam* suprà & cum *Dicast.* de cens d. 1. n. 353. dicunt probabile esse, quòd subditus non teneatur obedire, quia jus Superioris nunquam fuit in possessione ad imperandum aliquid iniquum vel illicitum, sed *Ovied.* n. 61. dicit oppositum sibi esse certum, quando enim probabile est actionem aliquam esse hic & nunc justam & licitam, certum est talem actionem posse, & consequenter debere poni à subdito, uti probatum est à n. 432., cum Superior sit in possessione imperandi omne id, quod judicat justum & licitum, ergo. Quòd si tam Superior quàm subditus dubitent, an res præcepta sit licita, peccat tam Superior præcipiendo, quàm subditus obediendo, quia operantur cum dubio pratico, & specialiter ideo non tenetur obedire subditus, quia scit Superiorem non habere

habere potestatem imperandi, quando ipsemet dubitat, an licite imperare possit, *Luga* in Resp. mor. l. 3. d. 19. n. 6. Vide dicenda l. 4. à n. 159.

§. VIII. In dubio, an lex contineat præceptum, 596
an tantum consilium aut exhortationem, dicendum est posterius, uti notant *Sanch.* & alii: similiter in dubio, an lex obliget sub mortali an sub veniali tantum, tenendum est obligare sub veniali tantum, quia libertas est in possessione, & *in obscuris minimum est sequendum*, Reg. 30. de Reg. Juris in 6. Item Reg. 56. ff. de Reg. Juris, *semper in dubiis benigniora præferenda sunt*: idem dicitur Reg. 192. & aliis locis n. 826. referendis, probatque fuse *Gobat* in Quin. t. 1. à n. 75. leges omnes humanas, itemque divinas esse benignè interpretandas; hinc sententiam nostram tenent *Nav.* in man. c. 23. n. 50. *Sanch.* in Dec. l. 1. c. 4. *Dian.* p. 1. t. 10. R. 25. contra *Laym.* & alios apud eundem *Dianam*: ostendemus autem l. 6. prudentis esse in quæstione circa peccata mortalia potius benignas quàm rigidiores sententias sequi.

§. IX. In dubio, an lex sit abrogata vel an in ea 597
sit dispensatum, tenent Auctores communiter cum *Dicast.* d. 7. n. 44. quod obliget, quia est antecedens possessio certa pro ipsa, ejusque obligatione.

§. X. In dubio, an adsit vel non adsit causa suffi- 598
cienter excusans à lege, *Salas* putat non esse obligationem, si lex sit molesta, quia favendum est libertati, quantum possumus, quod *Dicast.* n. 47. dicit non esse improbable, tum enim dubitatur, an lex unquam fuerit imposita pro tali casu & circumstantia; sed alii oppositum tenent, quia non potest favori libertati, quando est possessio legis contra eam, certum autem est legem universaliter esse positam, & dubitatur, an hic casus eximatur, ergo qui vult se liberare à lege, debet probare hunc casum eximi, ita *Sanch.*

c. 10. n. 34. & de matr. l. 2. d. 41. n. 37. *Dicas.* n. 43. *Sporer* n. 79 aliique passim. Quid censendum sit in dubio, an lex egeat dispensatione, dicitur n. 818.

599 Q. 87. *Quid dicendum sit in dubio vel in probabilitate, quod legem impleverim, R.*

§. I. Si negativè dubitem, id est, si non habeam grave motivum & prudentem rationem judicandi, quòd satisfecerim, adhuc teneor, quia tum lex manet in certa possessione contra meam libertatem, & debito certo non satisfit per solutionem incertam.

600 §. II. Si dubium sit positivum, sive, si habeam grave motivum & prudentem rationem judicandi, quòd legi satisfecerim, probabile est, me non amplius teneri, ita absolutè tenent *Carden.* in 1. crisi d. 60. c. 4. & *Illf.* t. 5. n. 150. *Ratio* est, quia si probabile sit, me jam antè satisfecisse, non potest esse certum, quòd adhuc obliger, sed probabile est me satisfecisse, ergo *Min.* supponitur. *Major* autem *prob.*, nam contra certitudinem non datur probabilitas, & ubi una pars est probabilis, opposita non potest esse certa, uti evidens est, & demonstrat *Carden.* d. 4. n. 6., si autem probabile sit me jam antè satisfecisse, probabile est me non amplius obligari, ergo si probabile sit me jam antè satisfecisse, non potest esse certum me adhuc obligari. *Ratio* à priori est, quia lex incerta non obligat, sed si sit probabile me legi satisfecisse, lex iterum satisfaciendi est incerta, ergo me non obligat. *Min.* patet ex dictis: *Major* etiam probata est n. 271. nam certæ possessioni libertatis non debet præjudicare vinculum incertum, sed eo ipso, quòd est incertum, non est vinculum libertatis. Vide dicenda n. 877.

601 §. III. *Objicies* 1. Lex v. g. confitendi mortale, item lex non contrahendi matrimonium in gradu prohibito, sunt certæ, ergo contra eas non potest prævalere

valere probabilitas de confessione facta vel de dispensatione valida. *R.* Ergo non potest prævalere probabilitas, pro circumstantiis, in quibus certitudo illarum legum est, c, in quibus non est nec unquam fuit, n. cōseq. Leges illæ sunt absolutæ, & manent certæ, ideoque obligant, quamdiu deest motivum probabile judicandi, quod illis satisfeceris, si autem hoc adsit, leges illæ pro his circumstantiis nunquam fuerunt certæ aut in possessione, sed pro his circumstantiis nostra libertas semper fuit in possessione, uti dictum est n. 660.

Inst. 1. Probabilitas impletionis superveniens non potest tollere certitudinem antecedentem obligationis, quam lex habuit, ergo. *prob antec.*, certò possidens agrum ex probabili titulo, non potest ejici possessione propter supervenientem probabilitatem juris pro altero, ergo similiter hîc. *R. n. antec.*, ad *prob. n. cōseq.*, in posteriore casu probabilitas superveniens nihil tollit de certitudine possessionis, neque etiam elidit probabilem illius titulum; è contrà in priore fit lex dubia, ergo non manet certa ejus possessio.

Inst. 2. Contra certitudinem nulla est probabilitas, ergo contra certitudinem legis non potest supervenire probabilitas adimpletionis. *R.* Contra certitudinem, quæ permanet, sive, in sensu composito certitudinis pro obligatione, non potest supervenire probabilitas adimpletionis, c, contra certitudinem, quæ fuit, & in sensu diviso illius, n, patet enim, quod sententia, quæ hæctenus apud sapientes fuit certa, possit fieri incerta, & ob motivum inventum possit oppositæ supervenire probabilitas; idem autem est de lege, cujus obligatio erat certa, quamdiu non inveniebatur probabilis ejus adimpletio, hac autem adimpletione inventâ definit obligatio legis esse certa.

602 *Inst.* 3 Si certus sim me debuiffe Petro 100, quamvis mihi probabile fit, quòd solverim, tamen si id certò non probem, attinebor à Judice, ut solvam, licèt fortè per accidens bis solvam; ergo similiter hic, quia forum internum debet conformari externo, ubi non est certum, quòd externum nitatur errore vel præsumptione falsâ. *R.* si antec. fit verum, de quo in l. 3 p. 2. n. 452. & 571., ideo est, quòd mea probabilis solutio nihil tollat de jure certo, quod antecederet habuit Petrus, hinc dato antec. negabo conseq. E. contrà si mea probabilis solutio reddat jus Petri incertum, jam pro me erit certa possessio libertatis & pecuniæ meæ, cui non præjudicabit jus incertum Petri, hinc negabo antec.; & sic est in nostro casu, nam adimpletio probabilis reddit legem in his circumstantiis incertam, ergo facit cessare illius obligationem.

603 *Obji.* 2. Possessio libertatis certa non tollitur per legem incertam, ergo possessio legis certa non tollitur per libertatem incertam, sed ubi adimpletio legis est tantum probabilis, libertas est tantum incerta, ergo. *R.* n. I. seq., lex incerta nihil tollit de ratione libertatis, cum lex incerta re ipsa non sit lex nec ullo modo obliget, è contrà ubi adimpletio legis est probabilis, tollitur aliquid, quod est de ratione legis hic & nunc obligantis, nempe applicatio & notitia sufficiens obligationis illius.

An lex obliget cum periculo peccandi formaliter: item an lex obliget etiam ad evitandum periculum transgrediendi se, dicitur l. 5. à n. 252.

DUBIUM II.

604

Quotplex sit præceptum?

“**R**espondeo. Præceptum dividitur I. universaliter, in Affirmativum & Negativum. Illud est,

est, quod bonum præcipit; hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quod affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore: v. g. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat, & semper, & ad semper. *Vid. Bec. in 1. 2. 1. 3. cap. 1. q. 3. n. 5.*

2. In Naturale & Positivum. Præceptum Naturale, sive juris naturæ, est dictamen seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud; Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse injuriam, imò omnia præcepta Decalogi, (exceptâ circumstantiâ Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum Positivum, seu Juris Positivi est, quod in libera Dei vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. g. præceptum de Baptismo, jejuniis quadragesimali, &c.

Porrò quomodo Præcepta positiva mutari & variari possint ac solent; naturalia verò semper manent, vide apud *Scholasticos & Lessl. 2. c. 2. dub. 2.*

Resp. II. Præceptum Positivum dividitur in Præceptum Juris divini, quod scilicet à Deo traditum est; & in Juris humani, quod ab homine. Positivum Divinum dividitur in præcepta Veteris & Novæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia & judicialia, de quibus vid. *D. Thom. 1. 2. q. 99. & seqq.* Lex nova continet præcepta supernaturalia fidei & Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici sive Canonici, quod auctoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis aut Concilii statu-

“ tum est: & Juris Civilis seu Politici, quod fun-
 “ datur in potestate seculari.

A D D E N D A.

605 **Q.** 28. *Quid sit jus gentium. R.*
 §. I. A multis malè describitur; nam 1. Juristæ jus naturale, jus gentium & jus civile ita distinguunt, ut dicant jus naturale esse, quod natura animalia docuit; jus gentium, quod ratio naturalis inter homines constituit, & quo omnes homines utuntur; jus civile, quod quisque populus sibi constituit: inde inferunt aliqui, jus naturale strictè, esse illud, quod præscribit tale quid, cui simile ipsa bruta faciunt ex instinctu naturæ; jus gentium, quod præscribit tale quid, cui simile bruta instinctu naturæ non faciunt, ita tamen clarum est, ut omnium propè gentium, quæ legibus utuntur, vel lege vel consuetudine fit receptum. *Sed contra* est, nam invidia, læsiones, neces, furta, fornicationes, coitus cum matre &c., sunt contra jus naturæ, & tamen fiunt à brutis: deinde jus naturale malè extenditur ad bruta, quæ non sunt capacia legum. 2. Alii dicunt jus naturale esse, quod sine discursu innotescit; jus gentium, quod per discursum necessariò è jure naturali sequitur. *Contra*; Dantur multæ leges naturales, quæ solo discursu innotescunt: deinde jus gentium non est in omnibus ita necessarium, quin mutuo consensu abrogari possit, ut patebit ex dicendis. 3. Alii dicunt jus naturale esse, quod obligat omnes homines nullâ factâ suppositione Societatis humanæ; jus gentium, quod obligat factâ tali suppositione. *Contra*; Fides conjugalis est juris naturæ, & tamen supponit Societatem hominum; idem est de honorandis parentibus, colendis benefactoribus &c. 4. *Vasq.* dicit

est jus gentium esse permissiones quasdam juris naturalis omnibus nationibus communes, uti quod liceat vim vi repellere. *Contra*; Datur jus gentium etiam obligatorium, uti postea assignabitur. Has omnes aliasque sententias pluribus confutat *Suar.* hic l. 2. c. 17. & seqq.

§. II. Jus gentium melius sic definitur; lex non scripta, quæ per liberam omnium aut ferè omnium nationum consensionem & usum recepta, vim obligandi habet, ita ferè *Suar.* & *Aversa* hic q. 94. l. 4. Dicitur, 1. *lex non scripta*, quod per modum generis ponitur: 2. *Vim obligandi habet per liberam consensionem*, per quod differt à jure naturali, cui licet sit vicinum & affine, eò quodd facile ex ipso formetur seu deducatur, uti rectè docet *S. Th.* 1. 2. q. 95. a. 2. & 4., ideoque dici possit esse aliquid quasi medium inter legem naturalem & positivam, reipsa tamen est potius lex positiva, uti docet *S. Th.* supra: 3. *Per consensionem & usum omnium ferè nationum*, per quod differt ab aliis legibus positivis, quæ non ita latè se extendunt ad omnes nationes, nec introducuntur per usum hominum, sed per dispositionem legislatoris: sic ad jus gentium spectant divisio bonorum, limites possessionum, receptio Legatorum, usus mercimoniorum, commercium litterarum: item ut non inficiantur aquæ, nequidem inter hostes; non venenentur herbæ aliaque ad sustentationem vitæ necessaria &c., de quibus omnibus plura videri possunt apud *Suar.* supra.

Q. 89. *Quæ lex sit pœnalis, & quid circa eam notandum.* R. 607.

§. I. Lex dividitur in moralem, pœnalem & mixtam: moralis est, quæ in conscientia & sub culpa Theologica obligat, non tamen sub pœna infligenda ab hominibus; pœnalis, quæ ratione sui immediate

mediatè obligat tantùm sub pœna; mixta, quæ obligat sub culpa Theologica simulque sub pœna, unde audiendi non sunt, qui apud *Moyam* t. 1. c. 6. d. 4. q. 3. à n. 19. & *Dianam* p. 1. tr. 10. R. 20. non agnoscunt in lege ulla obligationem sub culpa & pœna, sed volunt omnes esse, vel morales tantùm, vel tantùm pœnales.

608 §. II. Quamvis lex pœnalis ratione sui non obliget sub culpa, potest tamen aliunde esse obligatio sub culpa, ne fiat hoc, quod etiam per legem pœnalem prohibetur, v. g. si Princeps per legem pœnalem intentet mortem illi, qui è vivario suo capiet feram, qui hanc capiet, incurreret culpam Theologicam, imprimis furti, quia fera inclusa, est sub stricto Dominio includentis; deinde etiam homicidii seu occisionis sui, si temerè se exponat isti periculo mortis; hæ tamen culpæ non sunt ratione legis pœnalis, sed legum naturalium vetantium furta & occisionem sui; similiter quamvis lex pœnalis immediatè obliget tantùm sub pœna, mediatè tamen obligat etiam sub culpa, quia transgressor obligatur in conscientia pœnam solvere, amittitque jus, v. g. ad pecuniam promulceta impositam, saltem si exigatur.

609 §. III. Lex pœnalis, alia est latæ sententiæ, alia ferendæ; signum, quodd sit latæ sententiæ, est, si lex ita habeat, quisquis hoc fecerit, *ipso facto pœnam incurret, sit excommunicatus, excommunicamus eum, ex tunc sit reus pœnae, tunc subiaceat pœnae, sciat se incurrisse pœnam &c.* Signum, quod sit ferendæ sententiæ est, si solum minetur pœnam, dicendo v. g., *prohibemus sub pœna excommunicationis, excommunicabitur, excommunicetur, sit reus, erit reus pœnae, obligetur, obligabitur, subiacebit pœna &c.* In dubio autem censenda est esse tantùm ferendæ sententiæ quia *in pœnalibus causis benignius*

gnius interpretandum est, uti habent regulæ juris
n. 826. referendæ.

§. IV. Si legislator primò præcipiat aliquid, & 610
postea constituat pœnam transgressoribus, signum
est, quòd sit lex mixta; è contrà si lex directè nil
præcipiat, sed tantùm pœnam imponat iis, qui rem
aliquam egerint vel omiserint, signum est, quòd sit
tantùm pœnalis, v. g. si dicat, *omnes cras veniant
ad templum. Et qui non venerit, pendet 10. aureos*,
est mixta; si autem dicat, *qui cras ad templum non
venerit, pendet 10. aureos*, est pœnalis.

§. V. Si res præcipiatur sub pœna non gravi, v. 611
g. sub excommunicatione minore, sub interdicto ad
breve tempus &c., obligabit tantùm sub veniali: si
præcipiatur sub pœna gravi, sed ferendæ priùs sen-
tentiz, non semper intelligi poterit obligare sub cul-
pa gravi uti rectè cum aliis *Lugo de just. d. 6. n. 51.*,
sæpe enim pœna est ad terrendum: & universaliter
loquendo, si lex tam civilis quàm Ecclesiastica ferat-
ur verbis præceptivis, & materia sit gravis, videtur
probabilius cum *Castrop. hic d. 1. p. 5. Illf. t. I. d. 2.*
n. 33. & aliis contra *Nar.*, quòd lex non sit purè pœ-
nalis sed mixta: si autem non feratur verbis præce-
ptivis sed indifferentibus, licèt pœna gravis impo-
natur, censenda erit esse purè pœnalis, quia talis pœ-
na imponi potest propter culpam civilem, neque ra-
tio est interpretandi legem in majori rigore, cum
hæc obligatio sub pœna sufficiat ad finem legis obti-
nendum, qui est commune bonum per observatio-
nem rei à lege intentæ: in omnibus tamen consuetu-
do & sensus communis est optimus legum interpres:
suntque etiam attendenda verba legis, uti dicitur
n. 660.

§. VI. Leges Ecclesiasticæ latæ sententiæ inferen- 612
tes censuram obligant ante omnem iudicis sententi-
am,

am, reliquæ pœnales latæ sententiæ sæpe non obligant ad pœnam actu solvendam, nisi præcesserit sententia declaratoria criminis, uti docent *Gran. Mol. Covarr. Vasq. Lex. Less. Suar.* in 3. p. T. 5. d. 13. l. 2. §. nonnulla, *Sylvius* in Resol. variis p. 1. V. *beneficium*, cas. 5. aliique apud ipsum pluresque adhuc apud *Leuren.* p. 2. q. 288., & colligitur ex cap., *cum secundum leges*, De hæreticis in 6., ubi postquam *Bonif. VIII.* statuisset bona hæreticorum ipso jure esse confiscata, addit, prius debere ab Episcopo fieri promulgationem criminis: idem est de crimine læsæ Majestatis, item de beneficiis, si quis ipso facto dicitur privari in pœnam criminis, nisi adderetur inquit *Sylvius*, quòd ipso facto in conscientia deberet beneficium dimittere ante quamvis sententiam etiam declaratoriam criminis: putantque *Sanch. Covarr.* & alii præter declarationem criminis etiam præquiri executionem sententiæ, nisi praxis, consuetudo vel verba legis ad aliud cogant, quia lex pœnalis, quantum potest, benignè interpretanda est, uti antè dictum, reipsa enim nimis durum videtur in se ipso exequi talem pœnam: aliud tamen est, inquit *Sa V. beneficium*, si lex dicat, quòd collatio beneficii, v. g. propter Simoniam non valeat, tum enim ante omnem sententiam non valet: putat tamen *Illf.* n. 73. privationem beneficii non incurri nisi post declarationem criminis. Vide dicenda l. 3. p. I. à n. 215. & l. 4. n. 943. Quòd si lex consistat in privatione, ita ut faciat aliquem inhabilem ad acquirendum, v. g. ad habendum titulum, ad faciendum fructus suos, *Pirh. De Cler. non resid.* n. 54. citans *Castrop.* docet incurri pœnam ipso facto absque ulla sententia vel declaratione: *Illf.* n. 72. universaliter concludit, quamvis adderetur, *ipso facto ante declarationem*, tamen de facto nullam dari legem pœna-

lem,

lem, quæ nullâ præmissâ Judicis sententiâ denun-
 ciantem vel pœnam vel crimen, obliget, exceptis legi-
 bus statutibus censuram Ecclesiasticam, irregulari-
 tatem, reservationem absolutionis, impedimen-
 tum criminis in matrimonio, privationem petendi
 debitum conjugale ratione incestus intra secundum
 gradum, privationem fructuum ob neglectas Horas.
 Vide etiam dicenda l. 4. n. 943. Addit tamen rectè
Illf. n. 74, irrationem actus statutam ob neglectum
 formæ requisitæ ad contractum, testamentum, ma-
 trimonium &c., item privationem boni necdum ob-
 tenti sed prius obtinendi sub conditione evitati cri-
 minis, propriè non esse pœnas, & ideo incurri ante
 omnem sententiam ac declarationem. Circa pœnam
 legis irritantis videri possunt *Illf.* à n. 78. & *Leur.*
 p. 3. q. 167.

§ VII. Si multa pecuniaria fuerit imposita, quæ 613
 ipso facto incuratur, adhuc non teneris solvere, ni-
 si exigatur, quia sic habet praxis & usus communis,
 inquit *Castrop.* d. 2. p. 4. n. 6.

§ VIII. Si pœna sit nimis difficilis & superet hu- 614
 manam infirmitatem, uti mors, mutilatio, gravis
 infamia, lex non obligat reum ad illam per seipsum
 exequendam aut sponte adeundam, sed potest licitè
 fugere vel declinare, etiam effracto carcere & dece-
 ptis custodibus, uti rectè explicat *Busenb.* referen-
 dus l. 4. n. 1525. docentque communiter A A cum
Illf. n. 75.

§ IX. Pœna conventionalis ex mutuo consen- 615
 su imposita, v. g. illi, qui à contractu resiliet, debet
 solvi, si alter perat, etiam ante omnem sententiam
 Judicis, uti dicitur l. 3. p. 2. n. 506.

§ X. Damnatus ad exilium, censeri debet da- 616
 mnatus, non ad perpetuum sed temporale; item fi-
 lius natus ex parente hæretico de jure est irregularis,
 si ta-

661. si tamen parens postea fit Catholicus, filius non erit irregularis, quia dicetur filius Catholici; & idem est de similibus casibus. Ratio est, quia leges pœnales sunt odiosæ, odiosa autem sunt restringenda & in benigniorem partem interpretanda, uti n. 609. dictum est: hinc lex pœnalis non debet extendi ad similes vel etiam majores culpas, sed tantum ad expressas in Jure, sic bis baptizatus est irregularis, non tamen bis confirmatus, quamvis sit peccatum simile; legens libros hæreticos excommunicatur, non tamen audiens conciones hæreticas, quamvis hoc fit de se gravius & periculosius: quod maximè valet de lege pœnali exorbitante vel correctiva juris antiqui, quæ ob similitudinē vel identitatem rationis extendi non debet ad casus alios, *Laym. Pirh* l. 3. t. 5. n. 171. Quomodo autem pœnæ lætæ in reum lætæ Majestatis cadant etiam in filios, explicat *Delbene* de *Imm. Eccl.* c. 16. d. 23. f. 1.

617 §. XI. Si feratur censura tantum post novam monitionem incurrenda, non fertur præcisè ob factum præteritum, quod de se fortè non erat peccatum mortale; sed ob factum præteritum prout habens adjunctam pertinaciam vel contemptum monitionis, sic enim fit culpa gravis.

618 §. XII. Quando effectui externo imponitur pœna, v. g. Vulnerationi, quam sequitur mors, si mors tum prius sequatur, quando causa voluntaria illius est revocata, nihilominus incurritur pœna irregularitatis, sicuti obligatio restitutionis incurritur ex actione damnosa, licet de hac aliquis efficaciter doleat, uti rectè *Suar. Sanch.* aliique cum *Dicast.* de *juram.* d. 2. n. 185. 274.

619 Q. 90. *Quanam lex dici debeat favorabilis, quanam odiosa. R.*

§. I. Plures malè explicant, nam *Tirag.* putat legem

legem illam esse absolute odiosam, quæ alicui affert gravamen, sed *contra* est, quia sic omnis lex est odiosa, quia affert obligationem, quæ est gravamen. *Alii* dicunt illam esse favorabilem quæ pro fine habet bonum commune, sed *contra*, ergo omnis lex est favorabilis, quia omnis lex, etiam pœnalis, pro fine habet bonum commune.

§. II. Probabilius cum aliis dicunt *Covarr.* 620
Sanch. Sal. Castrop. d. 1. p. 2. illam legem esse favorabilem, cujus materia præcepta est conveniens & veluti beneficium eis, quibus præcipitur, uti sunt leges, quæ apponunt solemnitates contractibus, ut sic vitentur fraudes; item signantes taxam mercibus, ut ad certum valorem vendantur: si autem materia illis sit onerosa, uti leges vestigalium, aut imponentes pœnam transgressoribus, erit odiosa.

§. III. In dubio, an lex sit odiosa an favorabilis, 621
quia nempe non apparet, quid præponderet, censenda est favorabilis, quia de Principe potius beneficium quam odium præsumendum est, ita *Gloss. Bald. Suar.* & alii cum *Castrop. supra & Illf. t. I. d. 2. n. 8.* Notant etiam *Bald. Dec. Paris. Chok. Leur. p. 3. q. 334.* legem posse esse uno respectu favorabilem, alio odiosam; dici tamen simpliciter favorabilem vel odiosam, attendendo ad hoc, quod principaliter in ea agitur. Atque hæc serviunt pro applicanda Regula 15. de Reg. Juris in 6. *Odia restringi & favores convenit ampliari.*

§. IV. Dispensationes, itemque privilegia facta 622
privatis contra legem communem vel contra consuetudinem communitatis, sunt odiosa, & ideo restringenda, lex enim & communitas prævalent, exiguntque omnes subditos esse pares in obligatione, uti habet communis cum *Suar. Castrop. Sanch. de matr. l. 8. d. 1. n. 3. & seqq.* Hinc qui obtinuit dispensationem

sationem pro prima tonsura, non præsumitur obtinuisse pro minoribus, uti communiter docetur contra *Dianam* p. 9. tr. 8. R. 22., habens autem dispensationem pro ordinibus præsumitur habere tantum pro minoribus, *Sanch. Suar. Diana* aliique communiter cum *Leur.* p. 1. q. 269 contra *Marchinum & Cor.* De Sacram. d. 33. d. 2. n. 29. : Si tamen petens habeat Minores, & dispensans id sciat, præsumitur dispensasse pro Majoribus, ne dispensatio sit frustra, etiam pro Sacerdotio : quod si dispensatio sit ad omnes Ordines, nullus excipitur præter Episcopatum, qui simul est dignitas, ita *Sanch.* & alii: consequenter dispensatio ad beneficium, ut sic habeatur titulus Ordinationis, non censetur ad Curatum sed simplex ; item facta ad beneficium curatum non est extendenda ad Canonicatum, qui simul est dignitas, ita post alios *Diana* supra : Similiter dispensatus, ne resideat, non est dispensatus, ut accipiat fructus, qui absentibus dari non solent : & ideo *Sanch.* & *Lugo* in Resp. Mor. l. 5. d. 19. n. 3. dicunt, *dispensatio non extenditur ad annexa separabilia, quoties id, super quo principaliter dispensatur, potest sortiri effectum, licet non ita plenè.* Vide *Illf.* t. 1. d. 3. à n. 32., item hinc dicenda n. 839. Item *Leur.* supra, & q. 286. n. 3.

623 § V. Privilegium qualecumque concessum in bonum alicujus communitatis & nemini præjudicans, est amplè interpretandum : item, quod cedit in favorem Ecclesiæ, religionis vel piæ causæ, licet aliquo modo deroget Juri communi, uti cum *Diana* probat *Castrop.* d. 4. p. 10. Hinc de privilegio, quo v. g. integer Ordo eximitur à jurisdictione Ordinarii, docent *Henriq.* & *Sanch.* in Conf. l. 6. c. 9. d. 1. n. 40. debere amplè explicari : quod idem dicit *Castrop.* p. 9. de privilegio, quo Ordo eximitur à solutione decimarum, si fiat ob causam bono communi

& re-

& religioni utilem : etiam late interpretanda sunt privilegia inserta juri communi ; item quæ conceduntur motu proprio & ex certa scientia, uti ostendit *Castrop.* p. 10., ubi & seqq. punctis plura habet huc spectantia : & de privilegiis plura addemus à n. 832.

Q. 91. *An verum sit, quod lex & præceptum ponat actionem præceptam vel prohibitam in ea virtute, quam præcipiens intendit, sive ex cujus motivo præcipit.* R. 624

§. I. Ut intelligatur status quæstionis, v. g. pater graviter præcipit filio, ut maneat domi, eo fine, ut sic consulat ejus castitati, *Quæritur*, an illa mansio domi, non tantum spectet ad virtutem obedientiæ, sed etiam castitatis, propter quam in filio conservandam pater id præcipit, & ita de aliis : est autem hæc quæstio magni momenti in ordine ad praxin, nam si ejusmodi præceptum ponat materiam præceptam etiam in altera virtute, v. g. castitatis, transgressionalis præcepti continebit duas specie malitias, unam contra obedientiam, alteram contra castitatem, unde filius transgrediens non satisfaciet dicendo in Confessione, semel transgressus sum grave præceptum parentis mei, sed addere debet, imperantis mihi aliquid ex motivo castitatis.

§. II. Aliqui apud *Arr.* de peccatis d. 41. n. 32. dicunt, quod solum præceptum Supremi Principis ponat rem præceptam in virtute illa, ex cujus motivo ipse præcipit, non autem præceptum subordinati Superioris : alii putant præcepta particularia id non facere : *Vasq.* dicit vota saltem, quæ quis privatim pro se emitit, hoc non facere, sed *Arri.* contendit præcepta omnia, etiamque vota id facere, vel nulla omnino præcepta id facere, dicit enim eandem esse de omnibus rationem : hinc docet, quod nullum o-

minino præceptum ponat rem præceptam in ea virtute, ex cuius motivo ponitur præceptum, fatetur tamen, si v. g. Superior in Monasterio prohibeat suis, ne in plateam per fenestram aspiciant, ne fortè lædatur castitas, si quis aspiciat, huic transgressioni inesse duplicem specie malitiam, etiam in Confessione explicandam, nempe duplicis inobedientiæ, putat enim ex voluntate præcipientis addentis novam obligationem accedere novam inobedientiam specie distinctam: atque hanc *Arriagæ* sententiam vocat valde probabilem *Gob. in Quin. tr. 5. c. 6. n. 4.*; Sed *contra* est, nam ostendi non potest, unde desumatur illa duplex specie distincta inobedientia: unde *Leander à Murcia* apud *Carden. in I. crisi d. 40. à n. 1.* absolutè docet nullam novam malitiam superaddi, ex quocumque tandem fine intendatur actio præcepta, *Rationem* dat, quia finis præcepti non cadit sub præceptum, ergo licet Superior imperet aliquid ex fine seu motivo v. g. religionis, non ideo res præcepta spectabit ad virtutem religionis, & consequenter virtus religionis non poterit refundere novam speciem malitiæ in transgressionem. Sed *contra* est, nam hic Auctor videtur illa duo confundere, *Finis præcepti non cadit sub præceptum: Præceptum non specificatur à fine:* primum est verum, nempe quòd finis præcepti non cadat sub præceptum, id est, quando implet opus præceptum, non teneris illud referre ad finem, ob quem est præceptum, (nisi fortè intentio finis per distinctum præceptum præciperetur) sed satis est, quòd rem præceptam exequaris, v. g. dum Ecclesia ex motivo temperantiæ præcipit jejunare, non est opus, ut tu jejunans referas jejunium ad temperantiam, sive ut velis jejunare, eo fine, ut te mortifices, sed satis est, quòd re ipsa jejunes ex quocumque tandem motivo, sic enim implet præceptum,

ptum, cū intentio illa altera non præcipiatur: quando autem dicitur, quod præceptum non specificetur à fine, id est, quod præceptum non constitua- tur in suo esse per ordinem ad hunc vel illum specia- lem finem, ob quem præceptum ponitur, hoc fal- sum est, uti jam dicitur.

§. III. Præceptum, si præcipiens ita velit, ponit suam materiam in ea virtute, ex cuius motivo præ- cipitur, ita *Lugo* de poen. d. 16. n. 255. *Carden.* alii- que communissimè. *Probat*ur 1. quia actus speci- ficatur à fine etiam extrinseco, propter quem poni- tur, sic si fureris, ut te inebries, actus ille est in specie furti & ebrietatis, imò eo fine furans dici debet po- tius intemperans quàm fur, uti ex *Arist* & *S. Th.* notat *Palav.* hìc d. 9. q. 2. a. 2. n. 2., ergo pariter dici debet, quòd lex specificetur à fine etiam extrin- seco, sicuti omnis electio medii specificatur à fine in- tento, nam lex æquè essentialiter finem illum respicit & actionem aliquam imperat tanquam medium ad illum finem; & ideo talis lex prohibens curiosum aspectum in plateam, ne lædatur castitas, est lex, non tantum modestiæ, quàm oculorum curiositas reprimi- tur, sed etiam castitatis, imò magis est castitatis quàm modestiæ, quia pro fine habet castitatem, & mode- stiam pro medio tantum. 2. Comedere carnes die Veneris non est de se contra virtutem abstinentiæ, & tamen quia præceptum prohibens eam comestio- nem est positum ex motivo abstinentiæ, hinc come- dere carnes die Veneris est contra virtutem absti- nentiæ: Item propriâ auctoritate permutare bene- ficia, de se non est contra virtutem religionis, quia tamen Ecclesia hoc prohibet ex motivo religionis, talis permutatio est simoniaca & contra virtutem re- ligionis: uti dicitur l. 3. p. 1. q. 21.; similiter si Ec- clesia vel quivis alius Superior æquè primariò &

principaliter imperaret jejunium, hodie ex motivo temperantiæ, cras ex motivo religionis, erunt duo specie præcepta, & consequenter si utrumque frangas, erunt duo specie peccata specialiter explicanda in Confessione; & idem est de aliis infinitis exemplis, ergo certum videtur, quod præceptum ponat materiam præcepti in ea virtute, ex cuius motivo præcipitur. 3. Lex præcipiens pro fine habet, non tant obedientiam per exhibitionem operis præcepti, quàm bonum subditorum, propter quos est lex, bonum autem, quod lex hæc vel illa intendit conciliare subdito, est honestas hujus vel illius virtutis, quam ejusmodi subdito lex intendit applicare; & idem est de lege prohibente, quæ à subdito intendit removere hanc aut illam inhonestatem, ergo lex facit materiam suam esse medium ad talem honestatem conciliandam vel inhonestatem removendam, ergo facit materiam suam spectare ad talem virtutem, ex cuius motivo ponitur.

§. IV. Ut lex vel præceptum proximè obliget subditum ex illa virtute, ex cuius motivo lex vel præceptum ponitur, tria requiruntur, I. id, quod præcipitur, debet aliquo modo conducere ad finem istius virtutis, saltem perfectiùs consequendum, si enim nullo modo conduceret, non esset referibile tanquam medium ad illius honestatem consequendam. 2. Si non sit aliunde notum, debet Superior exprimere se ex illo motivo præcipere, nam actio non præsumitur præcipi, nisi ex motivo suo intrinseco, v. g. jejunium non præsumitur præcipi, nisi ex motivo temperantiæ, hinc si superior præcipiat etiam ex motivo v. g. religionis, ad colendum Deum, debet hoc exprimere, quia cum hoc pendeat à sola ejus voluntate, nec sit frequens, aut saltem non sit connaturale, ut aliquid præcipiatur ex motivo extrinseco, præsumi

mi non debet. 3. Non est satis, quòd superior ducatur illo motivo, idque etiam manifestet, sed debet etiam velle imponere obligationem illius virtutis, & rem præceptam facere esse materiam ejus necessariam, alioqui non erit obligatio talis virtutis apud subditum; sic Ecclesia præcipit jejunium in vigilia S. Andreae, utique etiam ex motivo extrinseco religionis, ad honorem Dei & S. Andreae, quia tamen Ecclesia id nobis non manifestat, aut saltem istam obligationem religionis non imponit nobis, nec vult hoc jejunium esse materiam necessariam virtutis religionis, qui isto die non jejunat, non peccat contra religionem, sed tantùm contra temperantiam.

§. V. *Objicies* Præceptum particulare & votum 628 non ponunt materiam suam in diversa virtute, licet ex ejus motivo ponantur, ergo nulla lex vel præceptum id facit. *Prob. antec.*, nam si pater graviter imperet filio, aut si quis apud se voveat, hodie jejunium, cras officium defunctorum, utique præcipiens & vovens habebunt pro singulis diebus diversos fines & motiva, & tamen si transgrediantur, sufficiet in Confessione dicere, bis in re gravi fui inobediens Patri, bis grave votum transgressus sum, ergo. *R.* Præceptum particulare & votum non ponunt suam materiam in tali alia virtute, si præcipiens & vovens id nolit, c. si velit, n. antec, & similiter c. & n. conseq. Et quidem *r.* quod præcipientem attinet, multi docent eum pro fine principali habere solam honestatem obedientiæ; è contrà *Castrop.* de peccat. d. 3. p. 3. n. 12. *Dicast.* de poenit. d. 9. n. 487. aliique cum *Stoz* l. 1. p. 1. n. § 2. dicunt potiùs pro fine habere honestatem illius alterius virtutis, ad quam actio præcepta pertinet, vel ex cujus motivo ponitur præceptum, quod videtur conformius dictis n. 626., quidquid tamen sit de hoc, si præcipiens nolit illud, quod

præcipit, esse materiam necessariam illius alterius virtutis, qui transgredietur, non peccabit contra hanc virtutem, è contrà si velit esse, contra hanc peccabit; hinc docet *Oviedo* de peccatis contro. 2. n. 26., si Superior mihi imperet jejunium ex solo motivo temperantiæ & non obedientiæ, si observem, etiam quia præceptum est, me fore temperantem & obedientem, si autem non observem, me fore intemperantem sed non inobedientem, quia jejunium per tale præceptum fit materia necessaria temperantiæ, & non fit materia necessaria, sed tantùm apta obedientiæ, aliud enim est objectum pertinere ad hanc virtutem, aliud esse materiam necessariam hujus virtutis, nam quæ sunt de consilio, v. g. jejunium die non præcepto, spectat ad virtutem temperantiæ, non tamen est materia ejus necessaria. 2. Quod attinet ad votum, vovens ordinariè pro fine principali habet solam honestatem fidelitatis erga Deum, & quamvis posito voto Deus præcipiat illud servari, tamen materia hujus præcepti divini est talis fidelitas servanda, uti pluribus explicat *Dicaſt.* Suprà: de cætero, quòd vovens possit facere, ut hoc, quod vovet, sit materia necessaria illius virtutis, ex cujus motivo vovet, docent *Valent.* 2. 2. d. 6. q. 6. p. 4 q. 1. concl. 2. *Sanch.* in Decal. l. 4. c. 11. n. 23. & alii, contra *Suar.* de voto l. 5. c. 3. n. 13. *Castrop.* t. 15. d. 1. p. II. n. 8. *Illf.* t. 5. n. 105. & alios: Ratio est, quia si ex amore melioris boni velit se obligare ad talem materiam propter honestatem talis virtutis, Deus voluntatem acceptat, & informando lege suâ facit esse obligatoriam in conscientia.

629 *Inst.* 1. Ergo si lex prohibeat religioso non aspicerè è fenestra, ne castitas patiatur periculum, qui aspiceret, sciens nullum esse periculum castitatis, esset luxuriosus ac peccaret, & quidem graviter, cùm in mate-

materia castitatis non detur parvitas materiæ. R. Aliqui actus per se & ex objecto opponuntur alicui virtuti, uti pollutio castitati, ebrietas temperantiæ; alii opponuntur per accidens tantum & ratione legis, uti dictum est n. 6. 6. : hoc notato, nego talem dici posse luxuriosum, nam luxuriosus dicitur tantum ille, qui committit certos actus per se & ex objecto oppositos castitati: concedo tamen hunc aspicientem peccaturum contra castitatem, sed peccato diverso ab illis, quæ ideo prohibita sunt, quia mala; nec peccaret graviter, quia aspectus ille absente omni periculo est materia absolutè levis, in qua si lex intendere poneret obligationem gravem, esset irrationabilis: potest autem in materia, quæ per accidens tantum spectat ad castitatem, dari parvitas materiæ, uti & in materia periculi circa castitatem, cui quis se exponit, uti omnes fatentur.

Inst. 2. Castitas non prohibet talem aspectum, quando nullum subest periculum. R. Non prohibet, per se & absolutè, c, per accidens, suppositâ istâ lege, nam positâ istâ lege, in primis ommissio illius aspectus est necessaria ad conciliandâ subdito honestatem castitatis, ad quam sic quærendam lex illa obligat: deinde eadem lex imperat ommissionem aspectus tanquam medium de se conducens ad castitatem, medium autem ut medium eò pertinet, quò finis, ergo positâ illâ lege ommissio aspectus spectat ad castitatem, ergo ad castitatem spectat prohibere talem aspectum veluti oppositum medio conducenti ad suam honestatem.

Inst. 3. Ordinatio illa extrinseca legislatoris non potest facere, ut talis aspectus habeat oppositionem cum castitate, quia in his circumstantiis non magis movet ad turpia, quàm si non fuisset prohibitus: & ratio à priori est, quia inhonestas, quæ ex natura rei reperitur in actibus de se vitiosis, non ideo reperi-

tur in actibus, qui etiam ex motivo alicujus virtutis imperantur, sic inhonestas contra temperantiam, quæ est in haustu inebriativo, non reperitur in haustu moderato, quamvis hic mihi prohiberetur ex motivo temperantiæ, ne inebriarer, illa enim ordinatio, cum sit extrinseca rei, non potest ipsi dare contrarietatem cum quacumque virtute, sed præcisè cum prohibitione. Similiter si Deus jam imperaret mihi actum fidei ex motivo honestatis, quæ est in fide, & ego nõ elicerẽ fidem, sed fabularer, nulli tamen articulo dissentirem, nec de ullo dubitarem, quis diceret me peccare contra fidem, esse hæreticum, aut habitum fidei amittere? ita *Arr. R.* Non potest facere, ut talis aspectus habeat, per se & ex objecto, oppositionẽ cum castitate, & per accidens & ratione ejusmodi legis, n, ex hoc autem, quod non magis moveat ad turpia, quàm si non esset prohibitus, tantum sequitur, quod per se & ex objecto non sit contra castitatem. Idem applica isti rationi à priori, nam ratione legis refunditur alia inhonestas, per accidens virtuti opposita; & ita licet actus moderatè bibentis, quãdo est lex nihil bibendi, non habeat contrarietatem per se & ex objecto respectu virtutis temperantiæ, habet tamen per accidens, & ratione legis vetantis hic & nunc omnem potum; & idem est de illo non eliciente fidem; non tamen est hæreticus, neque ideo amittit habitum fidei, quia ad hæc requiritur actus per se & ex objecto directè oppositus fidei; atque idem dicendum est in aliis similibus materiis virtutum.

Inst. 4. Ergo si quis sciret se per esum piscium moveri ad luxuriam, & Superior ex motivo castitatis illi imperaret esum piscium, comedendo pisces esset castus, non comedendo esset incastus. *R.* Comedendo pisces & absque consensu permittendo
motus

motus illos esset castus actu castitatis per accidens & ex lege tali, non comedendo autem esset incastus actu per accidens & ratione legis oppositæ castitati, quia nollet amplecti honestatem castitatis sibi per legem ejusmodi sub obligatione propositam

DUBIUM III.

630

An vis & substantia Legis positivè dependant ab acceptatione communitatis.

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nav. Azor, &c.* citati à *Lay. l. 1. tr. 4. c. 3.* *Et* quod ponant leges hac tacitâ conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim seu obligationem non habituras, verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratus non pendere à populi acceptatione & consensu, sed mox ut legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed Christo, *Vasq. Suar. Molina, &c.* Unde à *Laym. l. c.* resolvuntur hi casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias, (ut Principibus, Imperatorias) promulgare per suas Diceceses, atque in usum deducere.

II. Si lex in Provincia promulgata sit, sed à majore parte populi non accipiatur nec observetur, tunc, si legislator id sciat & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare; quia potius caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium,

“cennium, quo elapso, præscriptum est contra eam,
 “sive Imperatoria sit, sive Pontificia, & tunc non
 “ampliùs obligat: Utì & lex Ecclesiæ, etsi semel
 “recepta fit, aboletur per præscriptionem, sed anno-
 “rum plurium, nempe quadraginta. *Navar. Azor,*
 “*Suar.*

634. “IV. Si tu legem promulgatam paratus sis su-
 “scipere, & datâ occasione etiam observes, sed alii
 “plerique è communitate non recipiant, nec rece-
 “pturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis,
 “per discretionem.

632
 637.
 636. “V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint non re-
 “cipiendo legem & in usum deducendo, successores
 “tamen eorum, si post longum tempus videant non
 “observatam, credere possunt esse sublatam per præ-
 “scriptionem.

591. “VI. In dubio, num lex recepta sit, nec ne, præ-
 “sumendum est pro ipsa: quia factum in dubio
 “præsumitur, si de jure faciendum erat. Vide *Azor*
 “*l. 5. c. 4. Laym. c. 3. Sal. de leg. d. 13. s. 3.*

638. cū sqtbg.

A D D E N D A.

631 Q. 92. *An subditi peccent non acceptando le-*
 gem. R. Peccant, si absque causa non acceptent,
 nam *Alex. VII.* damnavit hanc 28. propos. *Popu-*
lus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat
legem à Principe promulgatam: & Ratio patet, quia
resistit potestati à Deo ordinatæ, sicque frustra esset
potestas legislativa. Quando autem dicitur, absque
ulla causa, intelligitur, rationabili, nam causa irra-
tionabilis & purè voluntaria re ipsa nulla est.

632 Q. 93. *Quid notandum sit circa acceptationem*
legum, præsertim Ecclesiæ. R.

§. I. Quòd lex, etiam Ecclesiastica, non recepta,
 non

non obliget, etiam si primi non recipientes peccarint, est communis sententia, quam tenent *Nav. Covarr. Cancell. Menoch. Mandos. Guttier. Paris. Valent. Silvest. Armil. Rodrig.* aliique plurimi cum *Suar.* hic l. 4. c. 16. n. 9. *Sanch.* de matr. l. 3. d. 18. n. 1. *Garcia* de benef. p. II. c. 5. n. 150. *Moyat.* 6. d. 1. q. 1. Quod verum est, etiam si lex contineat decretum irritans, *Riccus* dicens communem, *Puteus, Garc.* n. 152. Item, etiam si deroget consuetudini, *Garc.* n. 153. citans alios: Item, etiam si non sit recepta per ignorantiam, *Garc.* n. 154. citans *Nav. & Rodrig.* Hinc *Luca* de benef. d. 65. n. 13. docet, quod quamvis Papa habeat immediatè à Deo potestatem legislativam, uti habetur *Cap. Novit,* 13. de Judiciis, ita ut ipsius leges nunquam indigeant acceptatione Ecclesiæ, tamen si Ecclesia per non usum non admittat legem, tolli obligationem, ob implicitam Papæ scientiam & patientiam, quæ est virtualis revocatio. Addit post *Iess* & alios *Carden.* in 1. crisi d. 29. n. 65. leges Ecclesiæ ex benigna interpretatione voluntatis Pontificum non obligare ante acceptationem, quando est causa rationabilis non acceptandi. Vide dicenda l. 4. n. 520. & 672.

§. II. Putat *Garc.* n. 156. probabile esse ad tollendam obligationem legum non receptarum, etiam ignorante legislatore, non requiri decennium, sed sufficere actus contrarios in numero sufficiente, secundum arbitrium prudentum, quia ita videtur servari in praxi, pro quo citat *Nav. Felin. Botta.*, sed contradicunt *Suar.* supra, *Salas* d. 13. s. 4. n. 24. cum communi requirentes, ut hoc fiat sciente & tacente legislatore.

§. III. Putat *Garc.* n. 159. necesse non esse, ut generaliter & à maiore parte Ecclesiarum unius provincie non sit recepta lex, quia v. g. Capitulum unum

unum hinc non consideratur ut persona particularis, sed ut universitas, cum non agatur de acquirendo ipsi Capitulo ut Capitulo & ut privatæ personæ, sed omnibus de capitulo & in universum: quæ doctrina admitti potest, si lex lata sit pro solo tali Capitulo, nam si major pars Capitulum aut totius communitatis, in qua Capitulum est, legem admittat, censetur tota communitas admisisse; & debet pars minor sequi majorem.

635 §. IV. Testatur *Gob.* Reges Galliæ jam à tempore *Caroli M.* hoc sibi privilegium arrogare, quod nullæ leges Pontificiæ tangentes universum regnum, vel promulgari vel obligare possint, nisi diploma Papæ sigillo ejusdem munitum approbetur à Rege, ideoque refert *Chaussaing* Tridentinum quoad novarum decreta repugnantia moribus Galliæ, neque in toto neque in parte potuisse venire ad receptionem, licet *Henricus IV.* jurarit *Clementi VIII.* se operam navaturum, ut in toto regno reciperetur: putatque etiam *Baunius*, quod in Gallia & Belgio necessarium sit placitum Regis, ad hoc, ut decreta Pontificia obligent: sed de his ipsi viderint, si enim ita est, erit hoc per accidens, ex privilegio ipsorummet Pontificum: *Illf. t. 1. d. 3. n. 66.* docet per *Trid.* isti privilegio esse derogatum.

636 §. V. Si lex concernat res fidei, exceptio non receptæ legis non valet, quia omnes tenentur credere, quod est de fide: idem est, si lex abroget aliquid tanquam pravum & scandalosum, aut si damnet consuetudinem tanquam irrationabilem & iniquam, uti rectè *Garc.* à n. 161., tum enim jus naturæ, quod perpetuum est & necessarium, pergit semper assistere legi.

637 §. VI. Hanc propositionem, *Bulla cæna non obligat, ubi non est acceptata*, Generalis Societatis

J E S U

JESU anno 1597. die 9. Augusti rescribens ad provinciam Venetam rejecit ut falsam: sed quidquid sit de Italia aut aliis etiam Provinciis, certum videtur, quod in Germania non obliget hodieum quoad aliqua, vel saltem non cum illo rigore, uti notant Laym. alique gravissimi recentiores in manuscriptis. Grotius l. 1. c. 3. à n. 8. conatur evincere, quod Reges habeant à populo absolutam potestatem leges ferendi & imperandi, nec ab eo vi coerceri possint, si potestate abutantur: quandonam autem licitum sit reluctari Regi, explicat c. 4.

Q. 94. *Quandonam licitum sit appellare à lege, vel supplicare contra illam.* R. Quando adest causa rationalis, nam potest lex ita esse incommoda & disconveniens moribus & consuetudinibus hujus aut illius etiam particularis provinciae, aut ita difficilis huic aut illi instituto, patriae, populo, ut executio in uno alterove loco rationabiliter suspendi, & acceptatio usque ad aliam informationem differri possit & debeat, uti habet communis cum *Suar. l. 4. c. 16. n. 7. Salas. Laym. Salas d. 13. s. 4. Bonac. d. 1. q. 1. pu. 4. n. 42.*, prudenter enim tum praesumitur, quod Superior nescierit vel non consideraverit difficultates, hinc si sit inferior legislator, licebit appellare ad Superiorem, si autem sit Supremus vel independens, poterit apud eum supplicari, ut legem tollat vel mitiget. Si tamen verisimile est legislatorem non ignorasse circumstantias & speciales rei praecipuae difficultates, communissima sententia est cum *Suar.* legem esse acceptandam, quamvis difficilia & dura praecipiat: multò minùs differri potest acceptatio, si non sogitetur de appellando vel supplicando, nec de proponendis causis, maxime si ideo raceatur, quia Legislator creditur non approbaturus rationes opponendas.

Q. 95.

- 639 *Q. 95. An durante tali appellatione vel supplicatione, subditi debeant observare legem.* R. Si lex servari possit sine magna rerum mutatione vel periculo scandali, *Suar.* Suprà putat observandam esse, quia certò possidet, & excusatio est dubia: idem tenent *Va'q. Lorca, Garc.* teste *Leur.* p. 3. q. 370. n. 5. Consentit *Castrop.* d. 1. pu. 13. n. 14. E contra *Bonac. Salas, Rodrig. Gran. Steph.* tr. 2. d. 1. dub. 3. *Honor. Fabri* & alii apud *Moyam* in sel. t. 6. d. 1. q. 1. n. 16. putant obligationem suspendi, quia ita habet usus & praxis, neque ideo puniuntur subditi, si interea non observent; sicque præsumitur de benignitate Ecclesiæ, uti cum *Less* & *Carden.* dictum est n. 592., sicque etiam conveniebat, ut gubernatio Ecclesiæ & Reip. sit suavis ac humanæ imbecillitati attemperata, uti innuit *Ills.* tr. 1. d. 2. n. 5.
- 640 *Q. 96. Si Superior audita appellatione vel supplicatione taceat, an hoc ipso censeatur revocare legem.* R. Affirmativè, alioquin tenebatur legi infiltrare & his non obstantibus urgere eam, ita *Bonac. Salas* & *Castrop.* d. 1. p. 13. Excipe, nisi aliunde satis colligeretur, quòd taciturnitas esset per modum repulsæ aut indignationis, tum enim potiùs firmaretur lex.
- 641 *Q. 97. An lex alioquin invalida per hoc fiat firma, quòd subditi eam acceptent.* R. Si invaliditas fuit ex eo, quòd aliquid præciperetur contra jus subditorum, si hi postea liberè acceptando efficaciter cedant illi juri suo, fiet firma, uti patet: notatque rectè *Gob.* receptionem legis cujuscumque fieri posse per solum usum: è contra si invaliditas fuit ex eo, quòd legislator excederet suam potestatem, uti si laicus Princeps præcipiat Missam die non festivo, quamvis populus legem acceptet, non fiet firma, quia præcipiens nec habuit, nec per illam acceptionem acquirit

rit potestatem præcipiendi talem actionem, ita *Car-*
den. in 1. crisi d. 29. à n. 159.

Quid censendum sit in dubio, an lex usu sit recepta
necne, dictum est n. 591.

DUBIUM IV.

642

An præcepta etiam humana obligent sub pec-
caro, & quali.

Respondeo. Cùm Deus sit Dominus noster at-
que etiam Superioribus parere nos iusserit,
non solum ipse, sed & illi nobis præcipere possunt
& præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa,
sive peccato; idque gravi aut levi, prout & rei præ-
ceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ
quantitas, & eorum voluntas sese habent, quæ ex
eorum verbis, circumstantiis, aut prudentium æsti-
matione solet colligi. Ita *Theologi communiter.*
S. Thom. Suar. Salas, &c.

Unde resolvuntur hic Casus.

I. Graviter peccat, qui deliberatè & in materia
magna violat præceptum aliquod Decalogi vel
Ecclesiæ

II. Cùm res levis est, non peccat mortaliter
transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit,
quia id eum posse negant *Suar. Lay & alii ex*
communi: v. g. ne quis frangat silentium, ne edat
uvam, ut claudat ostium, &c. quia est res parva &
incapax tantæ obligationis: Nec ipse Deus in ma-
teria parva sub mortali obligat. Vid. *Less. l. 2. c. 4.*
d. 9. Salas, d. 10. f. 7.

III. Aliud esset, si materia aliàs levis fieret gra-
vis, ratione circumstantiarum, ut, v. g. contem-

Z

pctis

“ ptus, scandali, magni boni communis, vel finis
 “ à legislatore intenti: Sic abſtinentia à pomo in Pa-
 “ radiso in ſe quidem parva, graviffima tamen erat
 “ ex circumſtantia finis. *Suar. l. 3. c. 25.*

668.

“ IV. Quando materia eſt gravis, poteſt ſuperior
 “ præcipere ſub culpa tantum levi, quia ſicut po-
 “ teſt nullo modo obligare, non præcipiendo, ita
 “ etiam poteſt obligare ſub veniali tantum, Ita *Suar.*
 “ *Leſſ. l. c. contra Vaſq.*

663 cum sqtib.

659. 669.

“ V. Potiffima ſigna, ex quibus colligi poſſit,
 “ an lex obliget ſub gravi culpa, ſunt hæc: I. Si

“ materia ſit gravis, & non conſtet in contrarium
 “ de voluntate præcipientis: Unde *Caj. in ſum. ver.*

“ *Cler. docet Clericos tantum peccare venialiter,*
 “ dū contra præcepta juris poſitivi aves & canes ſe-

“ quuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim
 “ habent, ut jubemus, interdiciamus, in virtute S.

656 cum
sqtib.

“ Obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel gravi-
 “ ter mandamus, &c., III. Si poena magna adjicia-

“ tur, ut excommunicationis, deſiſitionis, male-
 “ dictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, & IV.

“ Si ita fert uſus & conſuetudo inter peritos & timo-
 “ ratos, quia conſuetudo eſt optima legum inter-

659.

“ pres, ut patet in lege jejuniæ Eccleſiaſtici, & abſti-
 “ nentiæ à carnibus; item communionis annuæ;

“ quas graviter obligare probat hic *Tolet. Lay. c.*

“ 14. n. 4. *Bon. p. 7. §. 4.*

669 cum sqtib.

663 cum sqtib.

A D D E N D A.

SUPpono hic etiam ſæcularem legiſlatorem poſ-
 ſe obligare in conſcientia, id enim evincit ra-
 tio allata à *Busenb.*, & videtur certum ex I. Petri 2.
 item ad Rom. 13. Videri poteſt *Moya T. 1. t. 6. d. 4.*
 q 3. à n. 28. Nunc videndum eſt, quouſque poſſit
 obligare.

Q 98.

Q. 98. *An lex humana possit saltem indirectè præcipere vel prohibere actus merè internos. R.*

§. I. Hoc dicitur præcipi indirectè, quod non 643
 præcipitur in se, neque est aliqua pars illius, cujus
 positio præcipitur, ideo tamen censetur præcipi,
 quia est absolutè necessarium ad hoc, ut ponatur id,
 quod præcipitur, v. g. si alicui præcipiatur adora-
 tio Dei, indirectè præcipitur cognitio & æstimatio
 Dei, sine quibus non potest esse adoratio, si præ-
 cipiatur auditio Missæ, indirectè præcipitur inten-
 tio audiendi, sine qua non censetur poni auditio
 præcepta: è contrà hoc dicitur præcipi directè, quod
 non ratione alterius sed ratione sui præcipitur, ita ut
 illius positio sit hoc, in quod lex tendit.

§. II. Lex humana potest saltem indirectè præci- 644
 pere & prohibere actus merè internos, quia potest
 præcipere actum externum, v. g. adorationem Dei,
 auditionem Missæ &c., ad quorum positionem ne-
 cessarii sunt actus merè interni, uti jam dictum est,
 ergo.

Q. 99. *An lex humana possit præcipere vel pro- 645
 hibere actum externum in ordine ad actum inter-
 num, sive respiciendo internum tanquam finem, ad
 quem legislator ordinat externum. R.*

§. I. Negat *Caram.*, quia cùm media specificentur
 à fine, qui non habet potestatem in finem, ad quem
 diriguntur media, etiam non habet potestatem in
 media, sed lex humana non habet potestatem in
 actum internum, qui hìc esset finis, ergo nec habet
 potestatem in actus externos, qui supponuntur
 esse media ad internos; consequenter, inquit *Caram.*,
 pater non poterit prohibere filio ingressum in ali-
 quam domum, eo fine, ut filius non habeat delecta-
 tiones internas, nec Superior ideo poterit subdito
 religioso prohibere lectionem libri turpis, quia pro-
 hibere

hibere delectationes internas est supra potestatem humanam.

645 §. II. Potest lex humana præcipere vel prohibere actum externum in ordine ad internum, & consequenter præcepta Patris & Superioris jam insinuatæ valent. ita *Carden.* in I. crisi d. 25. c. 2. & seqq. *Probatur*, nam licet actus externus ordinatus ad internum, ab hoc etiam specificetur, non ideo est vel fit actus internus, sed tantum respicit eum, in se autem est & manet actus externus, ergo non est, cui lex humana eum non possit præcipere, etiam dato, quod lex humana non possit directè præcipere ullos actus internos: id ipsum evincit variis argumentis ex *Tridentino* & ratione desumptis *Carden.* c. 3. & seqq., nam *Trid.* Sess. 22. c. 5 expressè præcipit ritus Missæ tanquam adminicula ad rerum divinarum meditationem; item præcipit catecheses, prohibet libros hæreticos, ut retineatur fides interna, imò probabile est, quod Ecclesia in omnibus suis præceptis intendat perfectionem Christianam, quæ in perfecta charitate interna consistit, ergo. Atque ex his patet, quid dicendum sit ad argumentum *Caramuelis*, nam si major esset vera, simili modo argumentarer, Ecclesia non habet potestatem circa jus divinum Sacramentale, sed ea, quæ præcipit propter jus divinum Sacramentale promovendum, specificantur à jure divino Sacramentali tanquam à fine, ergo ad ea Ecclesia non habet potestatem, consequenter præcipere non potest ceremonias & ritus in administratione Sacramentorum: item, qui non habet potestatem in finem, nec habet in media, sed Ecclesia non habet potestatem in essentiam v. g. sacrificii, ergo nec habet in media illud dignè offerendi, adhibendi certos ritus, vestes, orationes, &c., & consequenter ista non potest præcipere, quod dicere est absurdum. Q. 100.

Q. 100. An lex humana possit directè præcipere vel prohibere actum mixtum ex interno & externo, id est, talem actum externum, qui absolute quidem posset esse absque actu interno, attamen ad cuius esse morale intrinsecè spectat aliquis actus internus, uti ad esse morale Confessionis, ut dicatur valida, simul spectat dolor de peccatis, qui est actus merè internus; ad esse morale contractus, qui fit validus, spectat interna volitio contrahendi. R. Negant multi, sed communiùs & probabiliùs affirmant alii cum *Gob.* in Exp. tr. 5. n. 189. & *Carden.* in I. crisi d. 9. c. 20. a. 12., iterumque in 2. crisi d. 24. n. 10., qui dicit nuncesse certum. Probatur, quia *Alex. VII.* damnat hanc 14. propos., *Qui facit Confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*, ergo ex hac damnatione certum est Ecclesiam præcipere Confessionem validam, ergo certum est præcipere Confessionem cum dolore & proposito, ergo simul præcipit dolorem & propositum, qui sunt actus merè interni, requisiti ad illud totum esse morale, quod est Confessio valida: idem est, quando *Vrbanus VIII.* prohibet applicationem ejusdem Missæ pro duobus stipendiis, ibi enim simul cum receptione duplicis stipendii prohibet applicationem, quæ est actus merè internus: item Ecclesia prohibet promissionem fictam Matrimonii, & quidem primariò fictionem, quæ est actus merè internus: item prohibet Simoniam omnem mentalem, etiam juris tantum Ecclesiastici &c., neque hoc est indirectè tantum præcipere vel prohibere actum internum, nam hoc, quod præcipitur vel prohibetur, non est aliquid adæquatè distinctum ab actu interno, quod tantum fit connexum essentialiter vel conjunctum cum illo, sed est aliquod morale, quod intrinsecè constituitur ex actu interno & externo ab invicena

alióqui separabilibus, ita ut habito præcisè actu externo non haberetur hoc, quod præcipitur, ergo actus internus directè simul præcipitur eodem modo quo externus, uti post *Caram* rectè urget *Carden.* suprà n. 9. Similiter dicunt multi ab Ecclesia directè præcipi aut saltem præcipi posse orationem attentam, etiam dato, quòd essentia orationis consistere possit sine attentione interna, sic autem simul directè præciperetur attentio interna, ergo. Denique quis dicat Patrem non posse filio prohibere mendacium? illo autem prohibito æquè primò prohibetur mens verbis contraria, ergo. Plura exempla affert *Carden.* suprà à n. 16., probatque etiam *Suarez* l. 4. c. 13. sæpe à Jure Canonico præcipi ejusmodi actus mixtos.

648 Q. 101. *An lex humana possit directè præcipere vel prohibere actus internos, & quidem solos.*
R. Antequam resolvam, explicabo sententias, quæ præcipuè tres sunt; prima negat, secunda affirmat, tertia distinguit:

649 §. I. Prima sententia negans docetur expressè à *S. Th.* 1. 2. q. 91. a. 4. O, & q. 100. a. 9. O, ubi pro eadem citat *Aristotelem*: sequuntur plurimi antiqui & recentiores: *Ratio* autem est 1. quia frustra esset potestas imperandi actum, quem imperans nullo modo per se cognoscere potest, neque illius omissionem punire, neque expletionem urgere, sed legislator humanus nequit per se cognoscere actum merè internum non conjunctum cum externo, nec potest punire ejus omissionem, neque urgere expletionem, cum non possit scire, an positus sit vel omissus, ergo. 2. Si lex humana possit præcipere actus merè internos, etiam poterit lex civilis, quod est contra communem sensum. 3. Et velut à priori: potestas humana debet exerceri humano modo, sed non exercetur

retur humano modo, si tenderet directè ad actus merè internos, etiam ut conjunctos cum externis, inquit *Lugo* in Resp. Mor. l. 6. d. 7., quia agere de merè internis ad solum Deum & creaturas spirituales spectat, commercium verò humanum tantum attingit externa sensibus subjecta: atque inde etiam est, quòd lex purè interna & exterior non manifestata neminem obliget, etiam si sciretur existere in mente legislatoris volentis obligare, quia nempe humano modo non est applicata, ergo. 4. Commune axioma est, quòd ad Ecclesiam non spectet judicare de internis, ergo nec ad eam spectat agere de internis, ergo nec ea præcipere vel prohibere.

§. II. Secunda sententia affirmans docetur ab *Adriano* & aliis, ac nititur his fundamentis, 1. Christus dedit Ecclesiæ potestatem absolutam præcipiendi suis subditis, quam non scimus esse limitatam ad actus tantum externos vel mixtos, ergo cum concessio Christi sit favorabilis, restringi non debet sed potius extendi etiam ad actus merè internos, v. g. virtutum, cum hi maximè utiles sint vel necessarii ad bonum animæ & ultimum finem, ad quem fidelibus procurandum data est Ecclesiæ potestas legislativa. 2. Ecclesia potest dispensare in voto merè interno, ergo habet potestatem ad merè interna. 3. Potest quis obligare se voto ad actum merè internum, ergo etiam potest obligari ab alio homine, cui potestatem in se dedit. *Conf.* nam si quis voveat in omnibus obedire Prælato, poterit Prælatus ei præcipere, v. g. orationem mentalem, ad quam tenebitur vi præcepti, ergo præceptum humanum potest directè tendere in actum merè internum. Hæc quidem argumenta & plura alia probabiliter solvunt *Lugo* supra & *Castrop.* d. 1. p. 6., fusissimè autem *Dicast.* de cens. d. 2. à n. 89, alia tamen postea afferenda non ita facillè solvant.

651 §. III. Tertia sententia, quam tenent *Carden.* in 2. crisi diff. 24. *Gormaz* de poen. p. 2. n. 67. & alii, distinguit inter leges, nam alia est tantum directiva, alia est etiam coactiva; directiva tantum est, quæ obligat ad solam culpam in conscientia incurrendam, non autem ad aliquam poenam ab homine infligendam, & sic legislator obligatur suis legibus concernentibus bonum commune, item in probabili sententia Clerici obligantur legibus civilibus spectantibus commune bonum, sed tam legislator quam Clerici obligantur quoad vim tantum directivam uti n. 674. & 675. dicitur: Lex coactiva, quæ aliter vocatur comminatoria, obligat & sub culpa & sub poena expressè vel tacitè statuta per legem: porro lex coactiva iterum est duplex, alia enim est coactiva coactione internâ, alia externâ; illa dicitur coactiva coactione internâ, quæ obligat sub poena ipso facto ante sententiam Judicis incurrenda: illa dicitur coactiva coactione externâ, quæ obligat sub poena per sententiam inferenda. Hoc supposito,

652 §. IV. Lex humana, si sit tantum directiva, potest præcipere vel prohibere actus merè internos. *Prob.* 1. quia potest præcipere actus mixtos, uti n. 607. dictum est, ergo etiam solum internos. *Conf. prob.*, quia præcipiendo mixtos, directè tendit etiam in internos, præcipiendo illos, nec requiritur, ut de eis possit cognoscere aut judicare. *Conf.*, Ecclesia potuit primò præcipere orationem vocalem nudam, & postea superaddere præceptum directivum de adjungenda attentione interna, sicquè directè adjecisset præceptum tendens in aliquid merè internum. 2. Quia actus merè internus est capax obligationis à Deo, ergo etiam ab homine, nam non obstat, quòd homo eum actum non possit cognoscere, judicare, punire, id enim non requiritur ad legem directi-

directivam, sed tantum ad coactivam, & satis est, quod Deus, qui assistit omni legi humanæ, eamque suâ voluntate veluti informat, suppleat in eo sitque ejus vindex, & transgressionem sit puniturus: posse autem dari legem, quæ tantum sit directiva, videtur certum, cum vis directiva sit separabilis à coactiva, uti n. 651. dictum est circa legislatorem & Clericum: imò omnis lex naturalis, prout contradistinguitur à divina, est tantum directiva, ergo etiam talis esse poterit lex humana respectu actus merè interni. 3. Praxis propositionis decimæ ab *Innocentio XI.* damnata est aliquid pure internum, sed praxis illius propositionis est prohibita per legem humanam directivam, ergo aliquid merè internum prohibetur per legem humanam directivam. *Min.* est certa ex Bulla adjuncta, ubi in fine districtè in virtute S. Obedientiæ & sub interminatione divini judicii prohibetur praxis omnium illarum propositionum: *Maj.* etiam est certa, quia propositio 10. damnata est hæc, *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali*, praxis autem illius est ommissio amoris interni, quæ ommissio est quid pure internum. *Si dicas 1.* ibi tantum prohiberi, ne doceantur illæ sententiæ, *Contrà* est, quod doctrina paulò antè prohibeatur omnibus sub excommunicatione latæ sententiæ, ergo quod additur de praxi, non potest intelligi de doctrina, sed de ipso illius usu. *Si dicas 2.*, Ecclesiam tantum declarare obligationem, quæ est ex jure naturali & divino, *Contrà* est, quia nullo verbo innuit modum declarandi, sed prohibendi, non aliter ac facit, dum alia directè prohibet, v. g. ne propositiones illæ doceantur.

§. V. Lex humana coactiva coactione internâ potest præcipere vel prohibere actus pure internos. 653

Probatur 1. argumentis n. 652. allatis, quia coactio

purè interna non requirit præviã cognitionem causæ, sed pœna incurritur ipso facto apud Deum, qui vindex est legum omnium humanarum & Ecclesia per legem coactivam coactione internâ præcipit vel prohibet actus mixtos, v. g. homicidium voluntarium Clerici, quòd punit excommunicatione; homicidium conjugis cum intentione matrimonii, cui addit pœnam impedimenti &c., in his autem punit directè volitionem occidendi & intentionem matrimonii, non per sententiam Judicis, quæ prærequirat cognitionem causæ, sed per ipsam legem, quæ talem cognitionem non requirit, ergo eodem modo posset Ecclesia solam hæresim internam prohibere sub pœna ipso facto incurrenda. 3. Praxis propositionis 10. ab *Inn. XI.* damnatæ, est aliquid merè internum, secundùm dicta n. 652., sed praxis illa potuit prohiberi sub excommunicatione latæ sententiæ, quid enim obstat?, ergo aliquid merè internum potuit prohiberi sub ea pœna, ergo per legem coactivam coactione internâ.

654 §. VI. Lex humana coactiva coactione externâ non potest præcipere vel prohibere actus merè internos, bene tamen mixtos. *Ratio* primæ partis est, quia homo non potest per se cognoscere nec judicare nec punire actum merè internum, ergo nec potest eum præcipere aut prohibere lege externè coactivâ, ad quam requiritur posse exterius cogere ad observationem, convincere de transgressione eamque punire: & hoc tantùm vult *S. Tb.* n. 649. relatus. *Ratio* secundæ partis est, quia quamvis in- & externus, qui constituunt actum mixtum, sint separabiles, tamen posito actu externo prudenter præsumi potest adesse etiam internum, v. g. posito homicidio prudenter præsumitur adfuisse voluntatem occidendi, nisi aliqua circumstantia aliud suadeat, ergo ex actu
exter-

externo sufficienter potest cognosci internus, & consequenter ratione externi poterit judicari ac puniri.

§. VII. Nunc facile est respondere ad rationes primæ sententiæ, nam ad 1. & 4. patet responsio ex dictis: quod autem lex manens in mente legislatoris non obliget, causa est, quia deest illi ordinatio ad subditos & promulgatio, quæ sunt de essentia illius vel essentialiter requiruntur. *Ad 2.* disparitas est de lege civili, hæc enim non procedit à potestate spirituali, nec intendit bonum spirituale hominis, nec eum dirigit ad finem supernaturalem, sed tantum versatur circa politicam & externam gubernationem; è contrà leges Ecclesiasticæ omnia opposita intendunt, ad quæ maximè juvant ac necessarii sunt actus interni. *Ad 3.* Quamvis potestas humana ferens legem, quæ concernit conscientiam, tendat ad actus internos, adhuc exercetur humano modo, non sistendo quidem in fine humano seu naturali, sed juvando & quasi elevando hominem supra se, eò quod illum dirigit ad bona æterna & supernaturalia, in quo nihil est inconvenientiæ.

Q. 102. Quid advertendum sit circa verba legum. R. seqq. 656

§. I. Communis est sententia, quod hæc verba, *præcipio, impero, jubeo, prohibeo, interdico*, si materia sit gravis, importent obligationem gravem: illa autem, *volumus, ordinamus, sancimus, statuimus*, per se eam non importent, cum sint indifferentia ad legem, consilium, exhortationem, regulam: *Mando* idem est quod *præcipio*, uti rectè *Illf. t. I. d. 2. n. 2. contra Az.*

§. II. Verba præceptiva non semper judicant præceptum perfectum obligans sub mortali, uti rectè *Less. in auct. V. Religiosus cas. 4. n. 8. Sa* & alii apud *Castrop. d. 1. p. 9. n. 4.*, Attamen verbum, *debet, debent,*

debent communiùs importat præceptum, quandoque tamen etiam tantùm decentiam aut meliùs esse: sed verbum, *oportet*, non importat imperium, sed honestatem & convenientiam, uti volunt *Suar.*, *Sanch.* & alii, sed notat *Du Bois* in motivo Juris a. 5, & adductis exemplis demonstrat voces illas, *tentur*, *oportet*, *debet*, aliquando importare debitum stricti juris, aliquando solius decentiæ & honestatis: putat tamen *Sa V. lex*, si in lege Ecclesiastica dicatur, *teneantur* vel *precipimus*, significari obligationem gravem.

658 §. III. Si in imperativo dicatur, *fac*, *abstine*, *cave*, *re*. Item *caveant*, *abstineant omnes*, *nemo audeat*, *Cajet.*, & alii dicunt non ideo importari obligationem: *Nav. Sa*, *Sayr.* dicunt importari levem: rectiùs dicit *Sanch.* standum esse regionis, in qua fertur, loquendi consuetudine; notatque etiam *Carden.* in I. crisi d. 23. n. 46., quòd lex scripta, quæ non importat verba certò præceptiva, sit interpretanda juxta consuetudinem, an videlicet solita sit observari tanquam obligatoria, tum enim certissimum est obligare: quòd si de consuetudine non constet, putat *Sanch.* attendendum esse ad materiam, quæ si fuerit gravis, censet obligationem fore gravem, sed videtur tenendum, quod dicemus n. 660.

659 §. IV. In decretis Pontificum vel Conciliorum, ubi materia est gravis, communiter importatur obligatio gravis, sic enim *Trident. Sess. 13. c. 7.* per verbum illud, *Confiteatur*, graviter præcipit Sacerdoti sibi conscio de mortali, ut si in defectu Confessarii etiam post elicitam contritionem celebraverit absque Confessione, statim postea confiteatur.

660 §. V. In dubio, an verba præceptum contineant vel consilium tantùm aut exhortationem, reputanda sunt continere tantùm consilium aut exhortationem;

tionem ; similiter si verba legis spectatis omnibus circumstantiis intelligi possint de obligatione levi , non debent extendi ad gravem , uti diximus n. 596. advertendum est etiam, quod Auctores aliquando dicant aliquid esse grave peccatum , nec tamen ideo intelligant esse mortale, uti *Less.* in auct. V. *Societas* JESU cas. 1. n. 8. Denique si verba significant obligationem gravem, & dubitetur an Superior voluerit graviter an leviter obligare, standum est pro obligatione gravi, pro qua lex possidet per expressam suam significationem, uti rectè *Sanch.* in Decal. l. I. c. 4. aliique cum *Diana* p. 5. tr. 5. R. 47.

§. VI. Notant *Abbas* aliique cum *Gob.* in *Quin.* 661 tr. 4. n. 682. extensionem legis ultra omnem verborum significationem fieri non debere ob identitatem rationis, nisi ea ratio exprimat in lege ; & quamvis extensio admittenda sit in lege favorabili, non tamen in correctiva vel poenali, uti post *Gloss.* *Roman.* & alios habet *Everhardus*, loquens etiam de casu, quo ratio major est pro omisso quam pro expresso : notat tamen *Ills.* t. 4. d. 2. n. 362. legem etiam correctivam extendendam esse ad casum, in quo eadem vel similis ratio intervenit, si ex communi DD. sensu & praxi colligatur casum lege comprehensum potius per modum exempli assignatum fuisse, & finem legis universaliter à legislatore fuisse intentum. Circa verba privilegiorum, vide n. 839.

§. VII. Quando verba legis generalis posterioris explicari possunt in aliquo sensu, qui non contradicat legi speciali priori, sic explicari debent, uti multis exemplis probat *Sanch.* in Decal. l. 2. c. II. n. 27. & de matr. l. 2. d. 24. n. 6., quamvis posterior lex etiam haberet clausulam revocatoriam ordinationum contrariarum. Videri possunt *Az.* l. 5. c. 27. & 28. *Tol.* de 7. pecc. mort. c. 20. *Carden.* in 1. cr. d. 24.

Q. 103.

*Obs circa
finem*

616.

663 Q. 103. Unde universim colligi possit gravitas & levitas materiae & obligationis respectu legum. R.

§. I. Aliqui apud Ovied. de pecc. contrav. 3. n. 141. putant hoc esse desumendum ex respectu partis ad totum, dicuntque materiam illam esse gravem, quæ est tertia pars illius totius, quod à lege imperatur vel prohibetur, quod autem est minus, esse levem. Hæc regula tenet in aliquibus, sed fallit in plurimis, sic tertium Nocturnum non est tertia pars Matutini Dominicalis, labor servilis per septem horas die festo non est tertia pars diei naturalis, & tamen utrumque est materia gravis respectu præceptorum horas orandi & non laborandi serviliter die festo: è contrà duo Psalmi sunt plus quàm tertia pars Sextæ vel Nonæ, & tamen sunt materia levis.

664 §. II. Caramuel dicit octavam partem totius esse materiam gravem, & quod est minus, esse materiam levem, quia, inquit, omne totum tam Physicum quàm morale secundùm intensionem censetur constare octo partibus, hinc quando dicimus aliquid summum, dicimus ut octo, v. g. ignis est calidus ut octo, homo probus ut octo, ergo quod est pars octava totius, est aliquid notabile in toto, & quod non est pars octava, non est aliquid notabile, quia non est simpliciter pars sed pars partis, pars autem partis est aliquid leve respectu totius. Ex ista regula infert I. Qui omitteret sextam in horis, non peccaturum graviter, quia multi docent omnes horas esse unum officium, cujus pars octava non est sexta. 2. Qui uno voto vovisset millies legere Psalmos penitentiales successivis diebus, peccaturum tantùm leviter, si tribus mensibus omitteret, quia 90. dies non sunt octava pars mille dierum. 3. Qui uno voto vovisset abstinentiam à carnibus totâ vitâ, peccaturum tantùm leviter, si comederet per nonam partem

tem vitæ. 4. Qui minùs furatur à Titio, quàm sit octava pars redituum, quos omni-die habet Titius, peccare tantùm venialiter, hinc si Titius omni die è bonis & proventibus habeat 100. ducatos, peccaturum tantùm leviter, qui hodie illi furaretur decem, quia non tolleret octavam partem &c Hanc regulam, & quæ ex ea infert *Caram.*, optimè confutat *Carden.* in l. crisi d. 31., nobis sufficiat retulisse, nam per se satis patet falsitas, quam pluribus ostendemus suis locis: hic ista pauca oppono, ergo qui tenetur ad septem Psalmos pœnitentiales, si omittat unicum, peccat mortaliter, quia omittit plus quàm octavam partem; è contrà qui legit 10. folia libri hæretici, absque periculo perversiõis, si liber constet 100. foliis, peccat tantùm venialiter; uti & ille, qui Titio debet 100. ducatos, si subducat 10. similia certò falsa deduci possunt in plurimis aliis materiis.

§. III. Ut sciatur, an materia sit gravis vel levis, 665
debet spectari etiã absolutè, & non præcisè ex respectu ad totum, sed considerari, an in se etiã spectatis omnibus circumstantiis sit vel non sit aliquid notabile, ita communiter Auctores cum *Oried.* n. 143. & *Carden.* suprâ, patetque ex dictis; quæ *Conf.* quia licet communis sententia habeat, quòd ad peccandum graviter in materia Missæ die festo, requiratur ommissio tertix partis circiter, tamen etiã in hoc attendi debet ad partes secundùm se, quòd enim partes sunt nobiliores, eò minùs debet omitti, hinc qui tempore utriusque Consecrationis abesset à Missa, non audiisset Missam, ut rectè docent AA. plurimum *Pasq.* de Sacrif. q. 1276. & *Herinx* de peccat. d. 7. n. 48, quamvis spectato tempore nequidem sit pars vigesima.

Objici posset; Si supponamus materiam gravem respectu promissionis acceptatæ esse ducatum, si quis

non

non det unicum ducatum, quem promisit, peccat mortaliter: si promiserit 300., & unum subtrahat, non peccat mortaliter, ut nec tum, si promiserit mille, & subtrahat duos, & sic quò majora sunt tota, tantò majorem potest partem subtrahere absque mortali, ergo materia gravis non spectatur absolute sed respectivè à parte ad totum. R. n. conseq., nam admitto considerandas esse circumstantias personarum ac rerum, sic enim dicam de furto, facilius peccari mortaliter furando à paupere quàm à divite, sed tantùm dico suppositis circumstantiis, quæ sæpe involvunt proportionem unius partis ad alteram vel etiam ad totum, materiam considerandam esse etiam secundùm se, & dicendam esse gravem, si secundùm se sit, levem, si secundùm se non sit aliquid notabile, sive sit pars media, sive tertia, sive vigesima totius.

666 §. IV. Aliquid esse vel non esse notabile, & consequenter esse materiam gravem vel levem, colligimus ex uno horum, 1. Ex repugnantia, quam habet, cum natura rationali; quæ repugnantia, an sit gravis an levis, communi prudentum judicio est determinandum. 2. Ex repugnantia gravi vel levi cum charitate in Deum, proximum vel seipsum. 3. Ex S. Scriptura, quæ materiam gravem sæpe denotat, addendo illi comminationem mortis vel damnationis æternæ; item, væ illi, qui facit. 4. Ex verbis legis, quæ sæpe exprimunt obligationem gravem, vel hanc insinuant per gravem pœnam adjectam; de quo tamen videnda sunt, quæ n. 611. & 660. diximus. 5. Ex auctoritate Ecclesiæ vel SS. PP., qui dicunt esse vel non esse obligationem gravem, nam spectat ad providentiam Dei, ut in talibus ad salutem pertinentibus non permittat errare Ecclesiam & commanes ejus DD. 6. Ex communi sensu Theologorum,

gorum, cui se opponere est temerarium, nisi major auctoritas vel ratio evidens cogat. 7. Ex sensu communi hominum timoratorum, etiam simplicium, *Herinx* n. 46., præcipuè quando agitur de jure naturæ, quod hi cordibus suis inscriptum habent, & Spiritu Dei aguntur, ut secundum illud judicent & agant. 8. Ex fine legis vel legislatoris, si enim hic sit magni momenti, & materia aliqua multum conducatur ad illum finem, erit materia gravis; si parum conducatur, aut ipse finis legis sit parvi momenti, erit materia levis: & hanc velut primariam regulam ponunt *Vasq & Sanch.* in Decal. l. I. c. 4., ideoque illam pluribus declarat *Castrop.* d. 2. p. 7. n. 4.

§. V. Materia absolutè levis non substat gravi obligationi. *Ratio* est, quia si ex materia levi non possemus prudenter & certò colligere esse obligationem levem, ubique possemus dubitare de mortali, v. g. non possemus scire, quòd furtum nummi esset veniale, nam omne furtum prohibetur iisdem verbis & eodem præcepto Decalogi, *non furtum facies*; & idem est de aliis materiis, ergo certum esse debet, quòd materia absolutè levis non substat obligationi gravi. Ex quo rectè concludit *Diana* p. 5. tr. 5. R. 50. contra *Fagund.*, rem levem non posse voveri sub mortali; & R. 51. contra *10. Sanch.*, rem levem non posse pro poenitentia imponi sub mortali; consequenter R. 48. dicit, si quid absolutè leve, videatur ab homine imponi sub mortali, esse quidem obligationem, sed tantum sub veniali. *Dixi* l. absolutè levis, nam materia de se levis potest ob circumstantias fieri gravis, uti esus pomi in Adamo ob circumstantiam finis, quia Deus volebat per observationem illius præcepti tanquam per exhibitionem primi homagii recognosci velut Supremus Dominus,

minus, & simul moveri ad totam posteritatem in gratia conservandam. *Dixi 2.* non substat, nam *Io. Poncius* de peccat. d. 22. n. 63. putat Deum absolutè posse singulas materias leves graviter prohibere, sed negat *Castrop.* p. 8. n. 2., dicens certum esse oppositum, ideoque innumeros A A. docere materiam absolutè levem non esse capacem gravis obligationis: quidquid sit de hoc, saltem videtur verum, quòd non possit Deus omnes materias leves graviter prohibere vel præcipere, quia de natura legis est esse in bonum communitatis, tales autem leges forent in perniciem, & spectatâ conditione fragilitatis humanæ forent irrationabiles & intolerabiles, uti ait *Maurus* de peccat. q. 31. n. 14., exponerent enim continuis & certis periculis æternæ damnationis.

668 §. VI. Probabilius est materiam de se gravem, v. g. jejunium, posse substatre levi obligationi, sive obligatio sit ex præcepto sive ex voto, ita tenent plurimi cum *Castrop.* n. 4. contra *Arrag. Bellarm. Becan. Vasq. Regin. Rhodes* & alios, quibus favet *Volpilius* hic c. 1. a. 4., dicens hanc sententiam, licet non teneatur à multis, tamen esse auctoritate & bonis fundamentis munitam. *Ratio* nostra est, quia talis materia est capax nullius actu obligationis, uti supponitur, ergo etiam solius levis: *Nec obstat*, quòd materia gravis non possit substatre legi naturali leviter tantùm obliganti, nam obligatio legis naturalis necessariò sequitur ad exigentiam materiæ subjectæ, quæ intrinsecè est talis, ut de se semper vel graviter vel leviter repugnet naturæ rationali & consequenter legi æternæ, hoc non est in aliis materiis indifferentibus, quarum obligatio contingenter pendet à libera voluntate legislatoris, qui non attentâ materiæ secundùm se gravitate potest imponere obligationem.

ligationem, vel nullam vel levem, materia enim est capax obligationis gravis, levis vel nullius actu. Plures objectiones videri possunt solutæ apud *Castrop.* n. 5. Quod si certò non constet ex verbis vel circumstantiis, quòd Superior in materia gravi intenderit obligationem tantùm levem, censendus est intendisse gravem, secundùm exigentiam materiæ gravis, cui communiter respondet intentio Superioris.

§. VII. Ex positis fundamentis resolvi debent plurimæ quæstiones in particularibus materiis, de quibus suis locis: hinc addam illationes aliquas, pro quibus alibi non esset commodus locus.

1. Si legislator ob frequentes pugnas prohibuerit noctu gestari arma, si quis per horam gestans obambulet, est materia gravis, ideoque peccat graviter, quia tandiu obambulanti facile occurret occasio rixæ, ergo facit graviter contra finem legis: si autem gestet brevissimo tempore, ubi non est occasio rixæ, peccat tantùm venialiter ob parvitatem materiæ, ita *Bonac. & Castrop. p. 7. n. 4.*

2. Si legislator prohibuerit efferre fruges vel arma ex patria, si quis semel efferat, secundùm *Gran. & alios cum Diana R. 49.* est materia levis, & excusatur à mortali, quod probabile est, quia finis legislatoris erat cavere damnum Reip., ergo cum semel efferre non causet grave damnum, non erit notabile contra finem legis: esset tamen notabile, inquit *Castrop. n. 5.*, si efferrentur fruges, v. g. pro 100. aureis, aut arma pro instruendis 10 militibus: è contrà alii cum *Sanch. n. 8.* æque probabiliter dicunt etiam semel efferre esse materiam gravem & mortale, quia licet semel efferre secundùm se non sit damnum grave, est tamen res gravis & meritò graviter prohibita, quia si singulis liceret citra mortale semel efferre, cum veniale ordinariè parum curetur

tur à cupidis lucri, facile fieret, ut singuli saltem semel efferrent, per quod causaretur notabile damnum Reip., ergo mens legislatoris est etiam unicam vicem prohibere sub mortali, utpote rem gravem, propter circumstantiam pluralitatis alioqui futura.

671 3. Probabilius est, si Religiosus tantum ad horam temerè dimittat suum habitum, esse materiam levem, uti tenent *Sanch.* & alii cum *Diana R.* 61. contra *Suar Castrop.* tr. 16. d. 4. p. 6. n. 11. & alios, qui dicunt esse materiam gravem: *Ratio* nostra est, quia finis legis est, ne sic occultando statum libertè vegetur, intra horam autem non vagabitur longè, ergo præcisè dimittere per horam non est materia gravis, adeoque per se loquendo peccat tantum leviter.

672 4. Si sit mortale, aliquem Sacro Ordine iniciatum non gestare clericalem habitum & tonsuram, (de quo dicitur l. 4. n. 1372.) nihilominus ob commoditatem non gestare habitum ad modicum tempus, nempe ad quatuor aut sex dies, erit tantum levis materia, dummodo habitus, qui assumitur, sit honestus, uti tenent *Panorm. Ang. Tabien. Silv. Sor. Bann. Fill.* & alii; similiter si negligat tonsuram ad sex vel septem dies, erit materia levis, inquit *Quarti* in Rubr. Missæ p. 3. tit. 6. s. 1.; imò putat *Gob.* in Exp. tr. 8. n. 769. parochum non peccaturum mortaliter, qui per sex vel octo septimanas negligeret Coronam; de habitu tamen sentit rigidius.

673 5. Si Monialis egrediatur è clausura, aut alius ingrediatur clausuram Monialium ad duos pedes, & statim redeat, est materia levis, uti rectè *Nald. Grass.* & *Dian. R.* 22. contra *Sanch.* & alios, qui dicunt esse materiã gravem & mortale, nisi maneret in ostio aut pars una corporis maneret intrò vel extra: *Ratio* nostra est, quia finis præcipuus legis est scavere pericula Monialium, & occultare velut mortuas mundo, contra quem

quem finem hic non agitur notabiliter. Vide *Delbene* de Immun. Eccl. c. 19. dub. 53., qui tenet cum *Sanch.* Videri potest *Diana* citatâ p. 5. tr. 5., ubi per 69. Resolutiones, percurrendo plerasque materias, examinat, quandonam materia de se gravis fiat levis, & consequenter mortale fiat veniale ex parvitate materiæ.

C A P U T II.

674

De subjecto, cui datur Præceptum.

D U B I U M I.

Quæ persona præceptis obligentur.

Resp. Soli subditi ratione utentes obligantur, ita ^{680:681.} ut eorum transgressione peccent; Quod addo, propter ebrios & ad tempus amentes, qui etsi verè ⁶⁸⁰ iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant defectu advertentiæ rationis, & consensûs. Pars prior est communis, & certa, *Fil. tr. 21. cap. II. q. 10. Bonac. p. 6 &c. Laym. l. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorundem: Cujus Ratio est; tum, quia præceptum, cum sit directivum, supponit usum rationis: tum, quia obedientia tantum est eorum, qui ratione & voluntate utuntur: Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolves hos Casus.*

I. Legislatores non tenentur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam & poenam, sive directè: indirectè tamen, & quoad vim directivam, & exactitate quadam, tenentur se tanquam caput membris conformare. Ita *S. Tho. 1. 2. q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bon. Lay. cap. 9. contra Azor. Tene-*

Aa 3

tur

“ tur etiam in contractibus cum reliquis pari condi-
 “ tione uti. Vide *Fil. l. c.*

681.

“ II. Infideles non baptizati, etiam catechumeni,
 “ non obligantur præceptis Ecclesiæ : obligantur
 “ tamen hæretici, & alii qui per Baptismum Ecclesiæ
 “ semel sunt subjecti.

676

“ III. Etsi pueri ratione utentes, legibus iis Ecce-
 “ lesiæ, quarum materia eorum ætati est conveni-
 “ ens, v. g. confessionis annuæ, secundum *Nor.*
 “ *Henriq. & Azor.* Item abstinentiæ à carnibus,
 “ auditionis sacri, secundum *Sanch. & c.* obligentur,
 “ quoad culpam, non tamen quoad pœnas ordina-
 “ rias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno 14,
 “ puellæ 12. absoluto, *Sot. V. q. de pœn. q. 90. a. 2.*
 “ *Sa. V. Censura.*

“ IV. Infantibus, non baptizatis & perpetuo
 “ mentibus licitè dantur carnes diebus Veneris, &
 “ imponuntur opera servilia festis; non tamen e-
 “ briis, cum legi maneant subjecti, uti nec licitè irri-
 “ tantur amentes ad blasphemandum, læden-
 “ dum & c. ed quodd talis actio tribueretur princi-
 “ pali agenti, qui alterius operâ uteretur quasi instru-
 “ mento. *v. Lay c. 10 Bon. p. 6. & Sanch. 1. d. 1. c. 12.*

678

679

“ V. Clerici, cum jure divino sint exempti de po-
 “ testate civili, ut docet *Bellarmin. l. 1. de Cler. c. 28.*
 “ non tenentur legibus civilibus directè & quoad
 “ vim coactivam. Unde nec à Principe Sæculari pu-
 “ niri possunt: Cum tamen sint membra Reip., &
 “ alioqui communis æquitas servari non posset, te-
 “ nentur indirectè, & quoad vim directivam legi-
 “ bus communibus iis, quæ ad bonum commune
 “ spectant, & eorum statui non repugnant, quales,
 “ v. g. sunt leges prohibentes vel irritantes contra-
 “ ctum, (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim
 “ coactivam obtinent; eos non ligant) ideoque pec-
 “ cant

cant contra justitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta v. g. vel alia vendant, ultra pretium à Principe statutum. Ita *Molina, Suar Sal. Tan. vid. Lay c. 13.* quia jus naturæ exigit, ut vendant precio justo; tale autem censetur, quod decernitur lege.

A D D E N D A.

Q. 104. *An Legislatores, uti alii, graviter peccent, si non observent suas leges.* *R.* Affirmant *Reiffenstuel* hic dist. 3. q. 2., si lex legislatorem æquè ac subditos deceat; Consentit *Cardin. Sfondratus* in Reg. sacerdot. l. 4. §. 2., addens tamen posse etiam se cum dispensare: Ratio autem, cur teneatur, est, tum quia scandalizarentur alii, si ipsemet transgredere-
tur, tum quia caderet in ipsum illud Christi *Matt. 23. v. 4. alligant enim onera gravia & importabilia & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere:* Hinc cap. 2. dist. 9. dicitur, *justum est Principem legibus obtemperare suis; & cap. cum omnes, de Constit. refertur illud Catonis, patere legem, quam tu ipse tuleris: & notabile est illud Imperatorum leges ferentium, L. digna vox, 4. Cod., de Legibus & Constit. Principum, digna vox est Majestate regnantis, legibus alligatum se Principem profiteri; adeo de auctoritate juris nostra pendet auctoritas; & revera majus Imperio est submittere legibus Principatum, & oraculo presentis edicti, quod nobis licere non patimur, aliis indicamus.* Similia effata videri possunt apud *Delbene de Imm. Eccl. c. 15 dub. 2. E contra Bonac. Less. Delbene & alii cum Castrop. d. I. p. 24. §. I. & Ills. t. I. d. 2. n. 17.* probabilius negant, & asserunt, per se loquendo, peccare tantum venialiter, nam

non peccat contra suam legem, cum lex dirigatur ad solos subditos, sed tantum contra legem naturalem, quæ dicitur eum debere se conformare Communitati, ut sic melius obtineatur finis legum & communis observantia: *turpis enim omnis pars est, suo universo nam congruens*, Cap. *Quæ contra*, 2. dist. 8. Jam verò videtur esse levis tantum deordinatio, si legislator quandoque non ita se conformet communitati. *Dixi*, per se loquendo, aliud enim esset dicendum, si per accidens inde sequeretur perturbatio, scandalum aut aliud grave inconveniens in communitate, & hoc solum videretur velle *Reiffenst.* Quid sit lex directiva & quomplex coactiva, diximus n. 651. An autem & quomodo Supremus aliquis Senatus vel Capitulum generale obligetur legibus suis vel antecessorum, videri potest *Lugo* in Resp. Mot. l. 6. d. 20.

676 Q. 105. *An pueri ante septennium completum tenentur legibus Ecclesiæ.* R. *Busenbaum* & alii n. 674. relati dicunt obligari legibus iis, quarum materia eorum ætati est conveniens, hinc *Esco* de poenit. d. 7. n. 42. docet tales pueros obligari ad Confessionem annuam, cum enim sint capaces præcepti non requirentis certos annos, si plenum usum rationis habeant, lex possidet contra eos, & hæc Sententia saltem suadenda est in praxi, cui etiam videtur assentiri *Castrop.* tr. 23. p. 20. Et contra *Diana* p. 10. t. 12. R. 37. 10. *Sanch. Burgh* cent. 2. cas. 24., ipsemet *Castrop.* tr. 3. d. I. p. 24. §. 2. *Ills.* n. 18. dicunt non teneri, quamvis plenum rationis usum habeant, quia leges Ecclesiasticæ in obligando procedunt humano modo, ideoque neminem obligant, nisi habentem usum rationis, quem non præsumunt, nisi post completum septennium, leges enim positivæ attendunt ad ea, quæ communiter contingunt, L.

Nam ad ea, ff. de Legibus, atqui communiter non contingit usus rationis ante septennium completum, ergo. Utraque sententia est satis probabilis: vide dicenda l. 3. p. 1. n. 615. & p. 2. n. 1267. Item vide *Delbene* de Imm. Eccles. c. 13. d. 1. & seqq.

Q. 106. An pueri ante pubertatem etiam censuras incurrant. R. Incurrunt aliquas, non omnes, uti dicitur l. 7. c. 1. ad dub. 3.

Q. 107. Quomodo peccent Clerici non observantes legem civilem. R. Clericos directe & per se obligari potestate directivâ legis civilis, docet cum aliis, quos citat, *Castrop.* tr. 3. d. 1. p. 24. §. 6. n. 6., hinc consentit cum eis etiam *Diana* p. 6. tr. 8. R. 4. in fine, Clericos peccare mortaliter, si eis non pareant, quia sunt cives & pars præcipua civilis Reip., ad quam totam diriguntur leges: & hæc sententiam dicit esse valde probabilem *Burgh.* cent. 2. cas. 53. E. contra *Suar. Vasq. Az. Fill. Bonac. Tann. Laym. Barbof. Busemb.* supra cum eodem *Burgh.* & *Delbene* de Imm. Eccles. c. 8. d. 2. etiam probabiliter dicunt non obligari directe, cum sæcularis in Clericos non habeat jurisdictionem, uti ostendetur l. 4. n. 1381. & 1410. Itaque tenebuntur tantum indirecte, ex vi legis naturalis dictantis partem unam communivitatis debere se conformare cæteris, in illis, quæ bonum commune concernunt, - ad quam conformitatem statuendam Ecclesia leges civiles non improbat, uti pluribus deducit *Delbene* c. 9. d. 2. Hinc infert *Burgh.* cum *Salas, Cassensi, Bonac.* d. 1. q. 1. p. 6. n. 53. *Delbene* n. 12. & aliis, Clericos probabiliter peccare tantum venialiter, si agant contra ejusmodi legem civilem, quia difformitas illa partis à toto non videtur gravis, per se loquendo, secluso scandalo & gravi damno Reip. Quod si ejusmodi transgressioni imposita sit pœna, v. g. si fruges efferantur

è patria, ut eripiantur à fisco, communis sententia est huic pœnæ non subjacere Clericum, neque res ipsius, quæ gaudent privilegio personæ, cùm Clerici non teneantur ullâ vi coactivâ legum civilium, uti rectè *Dalb.* suprâ. *Ad argum.* oppositum, R. Esse quidem cives, sed exemptos à potestate civili. Vide *Illf.* t. 1. d. 2. à n. 28., ubi, etiam non improbabili- ter, docet legem civilem per potestatem Ecclesiasti- cam approbari & imponi Clericis, adeoque posse gra- viter obligare.

679 Q. 108. *An peccent Superiores Laici, im- ponentes varias leges circa Clericos.* R. Non peccant, si leges sint justæ, & ab Ecclesia comprobentur, quod necessarium esse, decernitur *Cap. Ecclesia S. Mariae*, De Constit., etiam si ferantur in favorem Ecclesiæ, uti notat *Carden.* in I. crisi d. 61. n. 183. Probat au- tem ex jure *Less.* in auct. V. *Bona Ecclesia*, cas. 3., quòd statutum, quo Ecclesiæ & pia loca redduntur inhabilia ad acquirendas possessiones & immobilia bona, sint contra libertatem Ecclesiasticam, eosque, qui condunt talia statuta vel ea exequuntur, esse ex- communicatos: *Pirh.* l. 1. tit. 2. à. n. 90. & *Diana* p. 6. tr. 3. R. 6. fusè probant ejusmodi statuta non tantùm esse illicita, sed etiam prorsus irrita. Addit *Lessius* cas. 4. & fusè probat constitutionem illam esse graviter illicitam, quâ statuitur, ut illis, qui volunt ingredi religionem, vel jam ingressi sunt, non liceat bona sua vel portionem obventuram da- re pauperibus, vel conferre in religionem, putatque auctores talis constitutionis non evadere excommu- nicationem ipso facto incurrendam & latam ab *Ho- norio III.* *Cap.*, *Noverit*, de Sent. Excom., quæ confirmata est à *Trident.* Ses. 25. c. 20. Ibidem cas. 5. docet *Less.*, sæculari auctoritate statui non posse, 1. Ne religiones certum numerum personarum non

exce-

excedant. 2. Ne excedant certam quantitatem reddituum. 3. Ne ingredientes vel alii laici conferant plura bona mobilia religiosis, quàm ad constitutam taxam necessaria sunt : atque hæc omnia probat fusè, explicatis omnibus textibus Juris, qui dictis videntur esse contrarii. Vide *Delbene* de Imm. Eccl. toto c. 8. & *Arcdek.* p. 3 t. I. de opin. prob. q. 25. in fine. Item dicenda l. 4. à n. 1382. & 1389. Quid autem liceat Judicibus Sæcularibus contra Ecclesiasticos dicetur ibid. à n. 1381.

Q. 109. *An lex possit favere alicui non subdito, vel ei, qui eam non recepit, v. g. si lex civilis statuat, ut bonâ fide possidens aliquid per duos annos, præscribat titulum, an Ecclesiasticus non subjectus legi civili possit gaudere illo privilegio, & præscribere contra laicum : Similiter si Trident. alicubi non sit receptum, an nihilominus possint incolæ talis loci gaudere privilegiis seu favoribus Tridentini. R.* 680

§. I. Primum negat *Caram.*, quia legibus non debent judicari, qui non sunt eis subjecti : è contrà affirmat *Carden.* in 1. crisi d. 61. c. 14., nam v. g. Rex Hispaniæ potest condere legem, ut non liceat merces efferre, nisi in Galliam, hæc lex favet Gallis ipsi non subjectis, ergo. Itaque quamvis lex non possit favere non subdito, directè afferendo illi aliquam obligationem, vel etiam tollendo obligationem per aliquam dispensationem, eò quòd obligatio non possit imponi nisi subdito, & sublatio obligationis, quæ per dispensationem fit, non fiat nisi respectu subditi, potest tamen lex simpliciter favere etiam non subdito legi, sic enim potest ferri lex in Hispania, ut nemini præterquam Gallo liceat in regnum venire, quæ lex favebit solis Gallis, gravabit reliquos. Id maximè valet de Ecclesiasticis alicujus Communitatis legibus subjectæ, nam sunt pars istius

Com-

Communitatis, & tenentur saltem vi directivâ legum in ea vigentium, ergo similiter, & magis, gaudere debent favoribus.

681 §. II. Putat *Zipæus* Episcopos gaudere posse legibus favorabilibus *Tridentini* quoad absolutiones & dispensationes in casibus Papalibus, etiam in iis locis, in quibus *Tridentinum* non est receptum; idque *Duvallius* dicit practicari ab Episcopis alibi: è contrâ *Sanch.* & *Barbosa* negant id posse fieri, citantes pro se Declarationem S. Congregationis, & *Ratio* potest esse, quia mens Ecclesiæ est, ut qui habet favores, portet æqualiter onera, cum favores sæpe indulgeantur, ut leviora sint onera.

An infideles teneantur legibus Ecclesiæ, dicitur l. 2. à n. 77. ; quam autem potestatem habeant Episcopi respectu Regularium exemptorum, videri potest apud *Delbene* de Imm. Eccles. c. 14.

682

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilii, dum ab eo absunt.

“ Suppono I. Præceptum aliud esse Locale, quod scilicet certo tantum loco, urbe v. g. vel Parochiâ obligat: aliud Universale, seu juris communis; quod totam ferè Ecclesiam obligat.

“ Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt, animo non manendi, sed tantum subsistendi ad aliquot dies, vel summum per minorem anni partem, ut mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad serviendum.

“ R. Non obligari. Ita *Navar. Sanch. Less. lib. 4. cap. 3. d. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se & directè respici-

respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque
 adeo non obligant nisi existentes intra illud: Lex
 enim ita fertur: v.g. Festum illud tali loco celebre
 tur: ideoque hinc valet illud: *Si fueris Romæ, &c.*
 Addit *Laym. c. 11.* præceptum locale expirare
 etiam intra proprium territorium in loco exem
 pto, quod is æquiparetur loco sito extra territo
 rium. *Ex quibus resolves hos Casus,*

I. Si Episcopus sub pœna excommunicationis
 vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes
 in loco exempto à jurisdictione Episcopi. *Bonac.*
p. 6. Lay c. 11 num. 5.

II. Si quis die jejuniæ aut festo sit in loco alio,
 non sui territorii, aut exempto, ubi tunc non est je
 junium aut festum, potest ibi comedere, exercere
 servilia. *Lay Bon.*

III. Id etiam habet locum in præceptis juris
 communis, si in loco isto sint usu abrogata, vel non
 recepta, vel habeatur privilegium: Quare potes
 v.g. Mediolani primis quatuor diebus Quadrage
 simæ vesci carnibus, cum id ibi liceat. Item in Bel
 gio, sabbathis intra Nativitatem & Purificationem,
 vesci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum
 non est receptum, validè, (etsi non licitè) inire ma
 trimonium clandestinum. *Suar. Sanb. l. 1. c. 12.*
Less. &c.

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, ubi
 non est jejunium, vesci carnibus, etsi meridie redi
 turus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc, ubi
 domum venerit, tenebitur ad servandum jejunium
 istâ die, cum illud jam violaverit, ideoque servare
 non possit: tenebitur tamen domi ad abstinentiam
 à carnibus, cum illa adhuc possit ibi servari, eò
 quod sit dividua. *Vide Sanb. l. c. Less c. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium,
 sciatque

“ sciatque se certò perventurum vesperi ad locum,
 “ ubi non sit ieiunium, tunc etsi non possit ibi vesci
 “ carnibus, unde abit (cùm ista abstinentia sit divi-
 “ dua) potest tamen ibi manè jentare, & meridie
 “ prandere, ut contra quosdam docet. *Less. & Sanb.*
 “ suprà.

684.

“ VI. Probabile etiam est, & in conscientia secu-
 “ rum, quod docet *Sanb. l. 3. de mati. d. 18. & 1.*
 “ *mor. c. 12.* contra *Navar. Suar.* Peregrinos, ante-
 “ quam excedunt proprio territorio, non teneri im-
 “ plere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt, v. g.
 “ non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui
 “ ante prandium venturus sit aliò, ubi non sit fe-
 “ stum: quia si mansisset suo loco, ubi præceptum
 “ obligabat, poterat differre ad id tempus: quando
 “ autem pervenit ad alium locum, desinit obligari.
 “ Nec obstat, quòd prævidens impedimentum te-
 “ neatur prævenire, quia id tunc tantùm verum est,
 “ quando manente vi præcepti quis est impedi-
 “ dus; hic autem ab obligatione præcepti absolvi-
 “ tur. Contraria tamen sententia, tanquam magis
 “ pia, suaderi potest; nisi quid obstat. *Sanb. suprà.*

A D D E N D A.

683 Q. 110. *An teneatur servare legem, qui ideo*
tantùm cogitat exire è suo territorio, ut se
à lege eximat. R. Per se loquendo, non teneri, do-
 cent *Sanb. Suar. Bonac. Delbene c. 12. dub. 1. s. 1.*
 & alii septendecim cum *Ill. t. 1. d. 2. n. 23. & Pasq.*
de Sacrif. q. 1297. Item alii plures apud *vindicem*
Tabernæ ad prop. 2., contra Salas, Sayr. Ledes. &
 alios quinque: Rationem dant, quia licet tum agat
 quasi in fraudem legis, tamen fraus ei non patrocini-
 natur, (quòd tantùm improbant *Cap. Sedes, &*
Cap.

Cap. ex tenore, de Rescriptis) sed conditio loci, ad quem jus habet accedendi, lex enim non obligat, ut quis non exeat è suo territorio, sed tantum obligat, ut existens in territorio eam observet, sicuti non obligat, ut non petam dispensationem, sed ut observem, quamdiu dispensationem non habeo, Et nullus videtur dolo facere, qui suo jure utitur, Reg. 55. ff. de Reg. Juris. Intelligunt tamen, per se loquendo, nam si quis è suo territorio, ubi *Trident.* est receptum, ad aliud ubi receptum non est, eo animo iret, ut hic contraheret matrimonium clandestinum, tumque eo contracto in patriam rediret, matrimonium tale esset invalidum, uti dicitur l. 6. tr. 6. c. 3. ad dub. 2. Vide dicenda l. 3. p. 2. d. 1336.

Q. 111. An peregrinus, antequam exeat è suo territorio, teneatur audire Missam in festo speciali sui territorii. R. Affirmant 18. Auctores apud *Pasq.* de Sacrif. q. 1296. E contra *Busenb.* & alii 11. apud eundem *Pasq.* absolutè negant: Alii sic distinguunt, 1. Si antequam exeat, nullum fiat Sacrum in proprio territorio, non tenetur expectare, sed potest exire & non audire Sacrum: 2. Si, antequam exeat, fiat Sacrum tantum unum, tenebitur hoc audire, quia eo die in isto loco obligatur ad Sacrum, ergo cum præter hoc nullum aliud futurum sit, ad hoc obligatur. 3. Si, antequam exeat, fiat Sacrum, & postea etiam aliud fiat, postquam exiverit, non tenebitur audire, quia si mansisset, potuisset illud ultimum Sacrum expectare, ergo cum ante tempus illius sit deobligandus, eò quòd futurus sit in alio territorio, in quo non est obligatio, etiam non tenebitur prævenire, sicuti si sim hora 8. in meo territorio, & prævideam me horâ 11. per dispensationem deobligandum, non teneor prævenire, ita *Sanch. Less. Salas, Castrop. Bonac. Henriq. Prapof. Amic. Reiffenst. Delbene, Moya r.* 6. d.

6. d. 5. q. 1. n. 19. *Illf.* n. 62. aliique multi; *Gob.* 1. 5. n. 61. putat utrumque probabile. Videri possunt *vind. Gob.* p. 2. prop. 6.

685

DUBIUM III.

An Peregrini, & Vagi teneantur præceptis locorum in quibus morantur.

R Esp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ita *Lay Sanch. Azor, Kõning, Less. Reginal. Fill* contra *Navar. Suar. Sa, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon. & Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari ulla ratio hujus obligationis, cum illi non sint subditi vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt, ideoque extra eorum jurisdictionem: Nec obstat, I. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri: quia id non est absurdum. Nec 2. quod vagi ob delicta admitta, puniri possint, hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi I., *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum & injuriam illius loci, in quo morantur: ut etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis.

Vnde resolves hos Casus,

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera servilia exercere die istic festo; non tenentur jejunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est jejunium, & domi suæ non est. Intellige utrumque secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Lay. l. 1. t. 4 c. 12. n. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre.

ferre, &c. si talia ibi prohibita sint. *Panormit. Re-*
gin. Sanch. n. 36.

Dixi 2. *præceptis specialibus*: quia si domi-
tuz consuetudine derogatum sit alicui præcepto
juris communis, & aliò venias, ubi illud viget, eo-
dem obligaberis. Ratio est, quia lex juris commu-
nis est universalis, & obligat omnes, sine ordine ad
locum. *Laym. n. 2. Unde resolvitur hic Casus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur
illic sabbatis inter Nativitatem Christi & purifi-
cationem abstinere à carnibus, quia privile-
gium ejus comedendi tunc carnes, non est perso-
nale, sed locale: ideoque expirat extra locum.
Laym. n. 3.

A D D E N D A.

Q 112. *Quid dicendum sit in casu, quo est spe-*
ciale præceptum, & in loco, è quo exit, &
in loco, ad quem venit. v. g. si Titius exeat ex loco,
ubi est speciale jejunium, & veniat ad locum, ubi
est aliud speciale jejunium; item, si exeat è paro-
chia sua, in qua est speciale festum S. Fabiani patro-
ni Ecclesiæ, & veniat in aliam parochiam, ubi est
speciale festum S. Sebastiani patroni hujus Ecclesiæ,
an teneatur jejunare vel audire Sacrum. *R.* Plures
cum *Castrop. tr. 3, d. I. p. 24. §. 3. & 5.* dicunt teneri,
sed *Io. Sanch. Tambur. in Decal. l. 4. c. 1. §. 2. n. 13.*
& *Burgh. cent. I. cas. 16.* probabiliter negant, quia
in primis non tenetur ratione specialis præcepti in
suo territorio, ex quo exit, uti dictum est dub. præ-
ced. Deinde nec tenetur ratione specialis præcepti in
altero territorio, ad quod venit, quia non est sub-
ditus jurisdictioni horum Superiorum, ergo neutro
præcepto tenetur, & consequenter, si ablit scanda-
lum, poterit non jejunare nec audire Missam sed in-
dalgere

dulgere Servilibus. *Nec refert*, quòd fortè vesperi sit rediturus ad suum domicilium, *nam* ad rem non facit, sive diu sive parum emanat, quia absentia à loco proprio eum à lege eximebat, quamdiu per diem aberat, attamen reversus ad domicilium suum non poterit carnes comedere, si in hoc suo loco erat jejunium, imò nec plenè cœnare, si jam ante per diem non sumpserat duplicem refectionem, quia jam adhuc posset fervari jejunium, ad quod in suo loco existens obligaretur. Videri potest *Illf. t. 1. d. 2. n. 24.*

687

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, si non sint in usu in loco, ubi morantur.

“**R** Esp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet
 “privilegium locale, quo frui possunt omnes
 “qui in loco morantur. *Sanch. 1. mor. cap. 12. Suar.*
 “*Laym. & c. Unde resolvuntur sequentes Casus,*
 “I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest
 “sabbatis vesci intestinis animalium. Idem si per
 “Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter
 “Nativitatem Christi & Purificationem, in Belgio
 “sabbatis, Mediolani verò quatuor primis diebus
 “Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar. Bon.*
 “*p. 6. n. 61.*
 “II. Si quis ex Dicecesi Catholica, v. g. Hildesio,
 “ubi vetus Calendarium adhuc est in usu veniat in
 “aliam, ubi novum est receptum, v. g. Monaste-
 “rium, potest, si ibi Quadragesima præterit, carni-
 “bus vesci, ut docet *Sanch. l. c. Salas nu. 69. Bonac.*
 “*nu. 64. Less. l. 4. c. 2. d. 8.* qui tamen contrariam sen-
 “tentiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, ut etiam
 “docet *Lay.*

*NB. 1700
 acceptarent
 ibidem Car.
 lendarium
 novu*

Addidi

Addidi *ex Diœcesi Catholica*: quia si Catholici non sunt, tenetur ibi servare novum Calendarium, ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. *Vid. Ley. l. 1. t. 4. cap. 11. num. 8.*

A D D E N D A.

Q. 113. *In quo convenient Auctores circa obligationem vagi vel peregrini.* **R.** Quæ hæcenus attulimus, ferè sunt controversa & in utramque partem probabilia, sed sequentia communiter tenentur ab omnibus.

§. I. Si vagus vel peregrinus acquirat domicilium in aliquo loco, tum statim tenetur præceptis illius loci, quia fit ibi subditus: tum autem acquirit domicilium, si ibi habitare incipiat cum intentione ibidem perpetuò permanendi.

§. II. Similiter tenetur, si acquirat quasi domicilium, tum enim fit subditus & potest recipere omnia Sacramenta præter Ordines: acquirit autem quasi domicilium, si habitare incipiat cum intentione ibi manendi saltem per majorem anni partem, uti faciunt studiosi, servi, ancillæ.

§. III. Etiam tenentur legibus, quæ sunt de contractibus; item quæ sunt specialiter ad cavendum damnum aut injuriam loci, ad quem veniunt: denique tenentur legibus juris communis, eo modo, quo notat *Busenb.* Potestque videri etiam *Gob.* in *Exp. tr. 5. n. 92. & 101.*

An & quomodo ille, qui è loco, ubi est novum calendarium, exit ad locum, ubi est vetus, teneatur jejunare, addentur plura l. 3. p. 2. à n. 1271., An autem aliquis in 4. temporibus v. g. vernis hic ordinatus in diaconum, possit decem diebus post, secundum

Calendarium vetus ordinari presbyter alibi, dicitur
l. 6. quando de Sacram. Ordinis. Denique de obli-
gationibus advenarum, peregrinorum & vagorum,
optimè habet *Delbene* de *Immun. Eccles.* toto cap.
11. & 12.

690

C A P U T III.

De modo, quo observanda sunt Præcepta.

D U B I U M I.

An debeant impleri ex Charitate.

“**R** Esp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in
“substantia includant; ut v. g. Præceptum di-
“lectionis Dei. Ratio, quia tantum præcipitur, sub-
“stantia actus inclusi in præcepto, v. g. ut honore-
“tur parens, non autem finis, aut modus præcepti, ut
“docet *S. Thom.* 1. 2. q. 100. a. 10. Interim certum est,
“requiri charitatem in operante, ut impletio præ-
“cepti sit meritoria, juxta illud, 1. *Corinth.* 13. *Si*
“*linguis hominum loquar. S. Tho. Suar. Sanch. Unde*
“*resolvuntur sequentes Casus,*

“I. Si quis jejuret, vel interfuit Sacro, ob vanam
“gloriam, vel etiam ut furetur, potest nihilominus
“implere præceptum, etiam per actum ex circum-
“stantiis peccaminosum; quia implet substantiam il-
“lius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille
“malus opponitur, ut docet *Sanch.* 1. *mor. c.* 14.
“*Laym. l. 1. t. 4. c. 4. n. 6. Lugo dis. 22. s. 2. n. 23.*

“II. Simili ratione impletur votum, juramen-
“tum Deo factum, poenitentia Sacramentalis, licet
“actus ipse sit peccatum. *Iidem ll. cc.*

A D D E N D A.

691 **Q.** 114. *Quid tenuerint aliqui circa necessita-
tem charitatis pro implendis præceptis, &
quomodo*

quomodo sint confutandi. R. Bajus, Iansenius & alii docuerunt charitatem esse necessariam ad implenda omnia præcepta; item omnem actionem esse peccatum, quæ non fieret ex charitate, uti referemus & falsum esse ostendemus l. 2. n. 132.; Hic satis est notare, quod certum sit præcepta posse impleri absque Charitate, nam inter 79. propositiones Bajanæ à Pio V. Greg. XIII. & Urb. VIII. Damnatæ, est hæc 16., *Non est vera legis obedientia, quæ fit sine charitate.*

DUBIUM II.

692

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio iis satisfaciendi.

Resp. Quod non. Ita Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100. c. a. 9. & alii communiter. Ratio est, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v.g. auditionem Sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit vel intendat præcepto satisfacere: sive, ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut aliquid fiat, quia præcipitur; sed tantum ad materiale, sive ut fiat, quod præcipitur, vid. inf. lib. 3. tr. 3. c. 1. d. 3. Vnde resolvuntur sequentes Casus:

I. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v.g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit Sacro, is satisfecit: Neque, ut quidam volunt, necesse est, ut postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia implevit substantiam actus præcepti. S. Th. Henr. Fil. 5. c. 7. q. 7.

II. Is votum, juramentum & poenitentiam sacramentalem verè implet, qui opera promissa vel injuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; modò tamen non applicet ea pro alia re.

B b 3

Ratio,

Ratio, quia *vota*, &c. sunt leges quasi particulares,
 quas homo sibi, vel alteri imponit, unde tantum
 obligant ad substantiam actus. *Suar. Azor. Less.*
Laym. num. 7.

693

DUBIUM III.

*An satisfaciat praecepto, qui faciens opus, ex-
 presse intendit per illud non satisfacere.*

R Esp. Satisfacit. *Suar. Val. Vasq. l. c. & Less. l. c. 2. c. 7. dub. 10. contra Navar. Azor. &c.* Ratio est quia praecepta tantum obligant ad substantiam operis inuncti; ergo illa posita non est in potestate operantis, ut non satisfaciat. Nec refert, I. quod actus non operentur ultra intentionem agentis, quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere, vel non. Nec 2. quod qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos: Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet antimo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia haec & similes obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui, sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi, provenit ex voluntate legislatoris; ideoque non extenditur ultra ejus intentionem & voluntatem, nempe ultra substantiam operis praecepti. *Kôn. n. 309. v. Less. l. c. & Laym. hic. unde resolvuntur sequentes Casus:*

I. Sacerdos, qui legit Horas, non eâ devotione, quâ voluit, ideoque proposuit, ad satisfaciendum praecepto, repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen praecepto. *Suar. Kôn. Lugo &c.*

II. Audiens Sacrum die festo, quod scit esse ultimum, (vel, si non sit ultimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen

tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, et si peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori. *Lugo l. c.*

III. Is, qui Sacrum audivit die festo, legit Horas Canonicas, absolvit pœnitentiam Sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem, ut velit per præcedens opus satisfecisse: quia verè satisfecit, *Sanch. Salas, d. 9. n. 33. Lugo de Euch. di. 22. s. 2. n. 12. contra Suar.*

Opponi potest, quod dicitur Reg. 88. Juris in 6. *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* R. Sensus est eum peccare contra legem, qui licet hanc impleat, tamen contemnit, & paratus est non implere, nisi aliunde ad implendum moveretur.

DUBIUM IV.

694

An ad impletionem Præceptorum requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est.

Resp. Quòd sic: Ratio est, quia cum lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, sive humani, sive divini, debet esse actus humanus conjunctus cum libertate & voluntate operantis, id est, ut velit sive intendat facere hoc, quod est præceptum; v. g. audire sacrum, jejunare &c. Est communis. *Vid. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. Suar. Sanch. Vnde resolvuntur hi Casus:*

I. Qui audivit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocunque, aut nescius quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur postea compos sui factus, audire aliud sacrum. *Suar. Sanch. Salas d. 9. num. 32.*

B b 4

II. Is,

“ II. Is, qui audivit sacrum, jejunavit, &c. prorsus
 “ violenter coactus, non satisfacit, non enim fuit
 “ coactus humanus, defectu voluntariâ. *Vasq. Suar.*
 “ *Azor, Fill. n. 212.*

“ Dixi, prorsus violenter: Quia si famulus, v. g.
 “ metu Domini, aut puer metu Magistri, sacrum au-
 “ diat, (esto non fit auditurus, si magister abesset) is,
 “ et si perversâ voluntate illâ peccet, præcepto tamen
 “ satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem.
 “ *Sanct. Sal. l. cit. Lay. l. 2. t. 4. c. 4. num. 12.*

“ III. Recitans Horas solâ intentione legendi, vel
 “ addiscendi, non satisfacit; uti nec ille, qui vadit ad
 “ sacrum, tantum ut oculos pascat, cum alio collo-
 “ quatur, vel expectet amicum. *Lugol. c. n. 23.*

“ IV. Nec satisfacit is, qui tantum fictè confitetur,
 “ orat &c., quia non ejus fictio, sed opus, præcep-
 “ tum est.

A D D E N D A.

695 **Q.** 115. *An universaliter verum sit, quod id,*
quo impletur præceptum, procedere debeat ex
cognitione, voluntate & libertate operantis. R. Vi-
 dentur affirmare Auctores & *Busenb.* jam relatus,
 cum quibus *Herinck* hic d. I. n. 36. dicit actum,
 quo impletur præceptum, debere esse voluntarium
 & ex certa cognitione, ideoque illum, qui in ebrieta-
 te resitueret, re ipsa non ponere actum lege justitiæ
 præceptum. Communis illa sententia tenenda est,
 si per præceptum saltem concomitanter aut indirectè
 imperetur actus liber & humanus, uti fit per præcep-
 tum audiendi Missam, legendi horas Canonicas
 &c., nam simul imperatur humana applicatio men-
 tis ad ejusmodi opera, cum debeat adesse aliqua at-
 tentio ac devotio, quam habere non potest ebrius,
 dormiens,

dormiens, impos sui, planè non advertens, recitans tantum ut legat vel addiscat &c. Deinde ut impleatur præceptum, etiam non debet adesse voluntas positivè contraria præcepto & coacta, nam præceptum ideo est, ut dirigat voluntatem & opus subditi, adeoque præceptum postulat; ut voluntas subditi non sit à præcepto positivè averfa: Si tamen præceptum non imperet actum humanum, & voluntas non sit positivè contraria præcepto, dici posset impleri per actum etiam non liberum aut per omissionem puram, Ratio est 1. quia etiam pro statu, quo adesse non potest voluntas & libertas, adhuc obligat præceptum, & si opus tum ponatur, re ipsa ponitur substantia rei præceptæ, & hoc ipso obtinetur finis præcepti, ergo impletur præceptum. *Antec. prob.*, ebrius tenetur præcepto jejunii, nam qui ei in ebrietate constituto daret carnes comedendas, peccaret, ergo in eo statu tenetur præcepto, ergo etiam in eo statu debet posse implere, alioquin teneretur ad aliquid impossibile impleri: & re ipsa non comedendo implet, cum re ipsa jejundet, & hoc ipso maceratur in corpore, quæ maceratio est finis legis: similiter fur, qui in ebrietate restituit, tenebatur restituere, & restitutio in eo statu facta est hoc, quod imperabat justitia, quia hac positâ iterum habebatur adæquatio inter jus activum unius & passivum alterius, quæ adæquatio est finis à justitia intentus: item si in Monasterio sit præceptum silentii pro tota die, qui totâ die dormit, implet præceptum, quia re ipsa filet, & non turbatur domus, quod præcepto illo intendebatur; imò si præceptum sic diceret, qui hac die per tres horas servarit silentium, poterit reliquâ parte diei loqui, qui per tres horas post latum præceptum dormiisset, etiam inscius præcepti, utique posset postea cum aliis reliquo tempore loqui, ergo. Ratio est

B b 5

2., quia

2., quia Virtus, ex cuius motivo ponitur præceptum, non obligat ad actum procedentem ex motivo suæ propriæ honestatis, uti cum communi *Maurus Tom.* 2. q. 183. & *Palav.* de just. à n. 91; Neque necessarium est, ut impletio sit actus bonus, uti n. 690. dictum est, & præter ibi citatos docent *Vasq.* 1. 2. q. 100. a. 9. *Palav.* n. 92. *Illf.* t. 1. d. 2. n. 36. vocans communissimam & certam sententiam, ergo neque est necessarium, per se loquendo, ut sit actus voluntarius & liber. *Conseq. prob.*, nam ista ratio voluntarii & liberi sæpe superaddet solam malitiam & turpitudinem, tum scilicet, quando præceptum implebitur per actum malum, sed talis malitia & turpitudinis nihil facit ad finem præcepti, qui haberi poterat sine malitia, quam præceptum nolebat, ergo.

696 *Objicies* Præceptum datur homini, ergo actus, quo impletur, debet esse actus humanus. *R. n. conseq.*, satis est enim esse actum hominis, qui tali lege tenetur, & per eum actum obtineri finem legis.

Inst. Ut sit formalis transgressio legis, debet esse actus humanus, ergo etiam ut sit formalis impletio legis. *R. n. conseq.*, formalis transgressio legis est peccatum, quod semper est liberum; è contra impletio legis nec necessariò est peccatum, uti per se patet, nec necessariò est actus bonus, uti dictum, ergo nec necessariò est actus liber. *Neque dicas*, absque actu libero fore impletionem præcepti negativam tantum, id est, non transgressionem, non autem esse positivam; *Contra* est, ponitur hoc, quod præcipitur & hocposito habetur finis præcepti, ergo adest positiva illius impletio, cum non requiratur voluntas implendi seu satisfaciendi, uti n. 692. dictum est.

DUBIUM V.

697

An duplici præcepto uno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri.

Resp. I. Uno actu diversa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex præxi quotidiana, qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis & beneficii, satisfacit unâ recitatione. *Sanch. l. 1. in Decal. c. 14. c. Sal. Bon. p. 9. Unde resolvuntur hi Casus:*

I. Cum dominica & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Votum & Pœnitentia in confessione iuncta, plerumque non implentur per actum aliàs debitum: quia hæc plerumque non est mens vovens, & Confessoris. *v. Suar. tom. 4. in 3. p. Sanch. l. c.*

Dixi, plerumque: quia subinde Confessarii iungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum v. g., non satisfacit si semel dat centum, quia in debitis iustitiæ attenditur æqualitas rei ad rem, non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum: Unde in his alia est intentio & mens obligantis. *Sanch. Sal. l. c.*

Resp. II. Potest quis eodem tempore diversis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodo unum non impediatur alterum. Est communis. Et ratio, quia plerumque temporum diversitas non præcipitur. *Suar. Azor. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. l. c. Unde de resolves:*

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto, aliâve ratione debitas, *Bon. n. 8.*

II. Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas

“eas audire simul : imò etiam tres , ùt docent aliqui,
 “dum simul in pluribus altaribus fiunt. *Sanch. num.*
 “12. *Major. in 4. dist. 18.*

698

DUBIUM VI.

*An, qui uno actu violat plura praecepta, commit-
 rat plura peccata.*

“**R** Esp. Si violet Præcepta materialiter tantum
 “diversa, ita ut licet sint plurium legislatorum,
 “habeant tamen motivum formale idem, & versen-
 “tur circa materiam eandem numero, cum iisdem
 “circumstantiis, unum tantum peccatum committit:
 “si verò praecepta sint formaliter diversa, ob moti-
 “va proxima specie distincta; vel versentur circa ma-
 “teriam numero diversam, committet plura pecca-
 “ta, quia sunt obligationes & malitiæ diversæ. *Sanch.*
 “*de Matri. l. 9. d. 15. Vasq. 1. 2. d. 9. Salas, Lugo, d. 16.*
 “*nu. 245. Vnde resolvitur.*

“ I. Qui non jejunavit die Vigilæ, incidentis in
 “Quadragesimam; aut neglexit Sacrum festo inci-
 “dente in Dominicam, unicum commisit peccatum,
 “satisque est confiteri de jejunio, & Sacro uno: quia
 “in his praeceptis una est ratio formalis & motivum
 “proximum, v. g. in priore, maceratio carnis; in
 “posteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Lugo l. c.*

“ II. Qui violat votum & juramentum, vel vo-
 “tum & praeceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem
 “malitiam committit, ac proinde id in confessione
 “explicandum est: quia voti observatio præcipitur,
 “ut fides Deo debita servetur; juramenti autem, ne
 “Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic
 “rationes formales; uti & sunt in omissione Missæ,
 “quæ & propter festum, & ex injuncta poenitentia
 “audiri debet. *Lugo l. c.*

III. Si

III. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex^{cc} peccatum iniustitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: uti etiam, si quis uno actu occidat plures, sunt^{cc} plura homicidia: quia in istis materia est numero^{cc} diversa. *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Lugo, l. c.* “

CAPUT IV.

Quæ excusent à transgressione Præcepti.

DUBIUM I.

699

An ignorantia excuset.

Resp. Si fit invincibilis, excusat; quia nemo^{cc} peccat, nisi actu voluntario; hic autem^{cc} cognitionem præsupponit. Si autem sit^{cc} vincibilis & culpabilis, non excusat; qua^{cc}lis est, cum poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intel^{cc}ligere. *S. Aug. S. Thom. Sanch. 1. mor. cap. 16. & cæ^{cc}teri communiter contra Palauin. Unde resolvitur: “*

I. Si quis die jejunii nihil cogitans de præcepto,^{cc} cœnet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in^{cc} aliis; ut si occidas hominem, putans esse feram.^{cc} *Bon. to. 2. d. 2. q. 8. p. 3.* “

II. Si in aliqua re tantum advertas malitiam^{cc} unius generis, illam solam contrahis, ut v. g. si quis^{cc} cognoscat fœminam, quam scit non esse suam,^{cc} ignorat autem esse consanguineam, is fornicatio^{cc} nem tantum, vel adulterium committit, non in^{cc} cestum. *Laym. l. 1. t. 2. c. 4. Bon. l. c.* “

ADDENDA.

Q. 116. *Quid sit, & quotuplex ignorantia. R.* 700
 §. I. Ignorantia, in genere, à S. Dionys.
 & S.

& *S. Th.* 1. 2. q. 76. a. 2. definitur, privatio scientiæ eorum, quæ quis aptus natus est scire.

701 §. II. Ignorantia variè dividitur, nam I. alia est puræ privationis, quæ est mera carentia scientiæ; alia malæ dispositionis, quæ simul includit positivum errorem: 2. Alia vincibilis, quando quis potest scire; alia invincibilis, quando quis scire non potest, uti magis explicabitur à n. 748., tum autem simpliciter est vincibilis, si quis scire possit per ordinariam gratiam Dei, licet fortè non possit per vires solius naturæ, uti rectè *Eliz.* 1. 7. q. II. §. 4., gratia enim ordinaria non negatur nobis, saltem si faciamus, quod in nobis est. 3. Alia culpabilis, quando quis potest & debet scire, ac negligit, hinc ab aliis dicitur consequens, quia consequitur ad aliquem actum voluntatis; alia inculpabilis, quando quis vel non potest vel non tenetur scire, tum enim non est imputabilis, quia eam habemus antecedenter ad actum voluntati nostræ imputabilem. 4. Hæc ignorantia consequens alia est affectata, quæ directè est volita & quæ sita, uti habet *S. Th.* q. 6. a. 8., exempli gratiâ, si è templo emaneas, ne audias promulgari jejunium: alia simplex, quam quis directè non quærit, attamen habet, quia negligit inquirere, ut sciat, & ideo est indirectè tantùm voluntaria, potestque esse supina & crassa, si negligentia inquirendi fuerit magna. Videri potest *Teril.* de consc. prob. q. 16., ubi n. 5. refert hæc verba *Hugonis Cardin.*, simplex dicitur ignorantia, quando homo non laborat scire, quod possit scire: affectata dicitur, quando aliquis ex industria omittit scire, ne scientia in eo aggravet peccatum, ne magis teneatur ad non peccandum &c. hinc affectata videtur habere contemptum scientiæ; simplex autem, solummodo neglectum veritatis. 5. Ratione objecti, alia dicitur ignorantia Juris, quæ

quæ est circa leges vel obligationem legum, soletque etiam dici universalis; alia Facti, quæ est de aliquo facto vel non facto, ideoque dicitur particularis, uti si ignorem, an jaculando occiderim Titium necne.

Q. 117. *Quale malum, & utrùm majus malum sit ignorantia, an error. R.*

§. I. Error & ignorantia circa necessaria ad finem ultimum sunt maximum malum hominis, quia quantitas mali mensuratur per magnitudinem & necessitatem boni per tale malum exclusi, ergo cum obtentio finis ultimi sit maximum & maximè necessarium bonum hominis, error & ignorantia, quæ causant exclusionem finis ultimi, sunt maximum hominis malum. 702

§. II. Quamvis ignorantia & error invincibilis circa non necessaria ad finem ultimum semper sint malum Physicum intellectûs, cum finis, & consequenter bonum intellectûs sit nosse verum, uti in se est; tamen sæpe per accidens sunt in genere moris meliora, quàm scientia; sic melius est marito nescire præteritam fornicationem uxoris suæ, & opinari falsò, quòd semper fuerit casta quàm scire non fuisse, nam aliàs turbaretur pax, confidentia, amor: item melius est homini planè ignorare præceptum, aut falsò putare illud non dari, si Deus prævideat eum transgressurum, si sciret &c. 703

§. III. Error in plerisque est majus malum quàm ignorantia, quia intellectus per errorem, utpote formam contrariam, pejus disponitur in ordine ad cognoscendum verum, ideoque etiam faciliùs est eum edocere veritatem, qui purè ignorat, quàm qui simul errat circa eam, quia intellectus non faciliè agnoscit se errare, & difficiliùs recedit ab eo, cui semel adhæsit. 704

§. IV. Error est quandoque melior quàm ignorantia; 705

rantia; sic Titio melius est, si erroneè judicet Cajum esse patrem suum, quàm si id ignoraret, jam enim probare potest se esse civiliter legitimum, habet ab eo educationem, directionem, alimenta &c.; circa illa autem objecta, quorum veritas certò cognosci non potest, communiter saltem est melius habere cognitionem probabilem, quamvis per accidens erroneam, quàm puram ignorantiam, nam sæpe veritas illorum investiganda est, uti circa objecta incerta videmus sæpe disputari à viris sapientibus in scholis omnibus tam Philosophicis, quàm Theologicis, stultum autem foret dicere, quòd expediret nunquam de ejusmodi objectis judicare pro vel contrà, is enim foret error Academicorum, qui dicebant nunquam in incertis judicandum esse, ne forte erreretur, quod somnium explòditur ab omnibus, & ratio est, quia cùm motiva gravia & ad prudenter judicandum sufficientia occurrant, per quæ intellectus possit saltem probabiliter attingere veritatem, non est, cur impediatur eam veritatem apparentem amplecti, hic enim est finis illius, & ideo non quiescit, nisi formato aliquo circa talia objecta iudicio, quod maximè valet, si objecta sint practicabilia, ad quorum positionem vel omissionem dirigamur per iudicia secundum apparentiam veritatis formata, ergo. *Si dicas*, finem intellectus esse attingere veritatem in se, *Contrà* est, quamvis enim hic sit finis primarius, tamen ubi non est modus eam certò attingendi in se, finis secundarius est quærere & conari attingere eam, ubi apparet, quod sit per iudicium probabile, licet per accidens sit erroneum, uti dictum est à n. 97., quæ omnia confirmantur ex dictis à n. 14., ubi ostendimus etiam per errorem invincibilem intellectus refundi posse honestatem in actum voluntatis, possuntque etiam videri dicta n. 400. 417., Item *Terit. in Reg. q. 60.*

Obj

Objicies. Omnis error est positiva imperfectio intellectus, faciens malam ejus dispositionem, ergo semper est peior quam ignorantia, quæ tantum est privatio perfectionis; sicuti vitium est majus malum voluntatis, quam præcisè privatio virtutis. *R.* Omnis error imprudens est positiva imperfectio intellectus, c, prudens sive probabilis & nitens gravi ac prudente motivo subd, est positiva imperfectio secundum quid, ita tamen ut simul sit perfectio, c, est positiva imperfectio pura, n. ant. & conseq.; quod autem actus probabilis, licet sit falsus, sit etiam positiva perfectio intellectus, evincitur hoc argumento, nam si actus ille esset verus, utique foret perfectio intellectus, & quidem primariò intenta, ergo etiam est perfectio saltem secundariò intenta, ubi primaria obtineri non potest, licet sit falsus, dummodo non sit temerarius sed prudens: *Prob. conseq.*, nam veritas aut falsitas in recto est idem actus, qui in ratione veri vel falsi completur per existentiam vel non existentiam objecti, planè extrinsecam intellectui, ideoque actus, qui nunc est falsus, poterat esse verus, si objectum se aliter habuisset, & consequenter perfectio intrinseca, quam intellectus habet per actum, consistit in vitali tendentia & adhæsiōe ad objectum propter prudens motivum veritatis apparentis, quod convenit actui etiam falso, ergo. Ad hoc, quod additur de vitio, responsum est n. 417.

Q. 118 An omnis veritas in rebus moralibus possit à nobis inveniri. R. Eliz., ut excludat omnem usum opinionum, & ostendat ignorantiam legum esse vincibilem, docet toto l. 7. & 8. omnes veritates morales esse à nobis invenibiles traditque varios modos illas inveniendi: & ut doctrina illius melius confutetur, præmitto breve ejus compendium.

[708

§. I. L. 8. q. 2. & 3. docet, incedendo in via opinionum, sive sequendo rationes proprio ingenio inventas, non posse inveniri veritatem. Addit q. 4. §. 2. & 3. debere esse notas & signa, è quibus dignoscatur veritas, etiam prætermisso omni examine opinionum, sicuti debuerunt esse notæ veræ fidei prætermisso omni examine mysteriorum secundum se, nam sicuti Deus voluit omnes, etiam indoctos, rectè credere, ideoque dedit notas ad rectè credendum, communes doctis & indoctis, ita etiam, quia voluit omnes, etiam indoctos, rectè operari, debuit illis dare notas rectæ operationis, communes doctis & indoctis, talis autem nota non est via vel examen opinionum, nam harum capaces non sunt indocti, ergo. *Contrà est*, licet ante omnia attendere debeamus, quid doceant Scriptura, Concilia, PP. & DD., nemo tamen contemnet viam ratiocinationis, ubi veritas nobis per Auctoritatem non innotescit, & ideo ad rationem etiam sæpe recurrunt PP. & DD., hinc dicimus, ubi aliunde non rescitur veritas, optimam notam veritatis esse, si pro hac vel illa parte sit prudens ratio, grave motivum, rationabile argumentum; & hujus notæ capaces sunt etiam indocti, qui saltem per doctiores de hoc rescire possunt.

709

§. II. Q. 5. & 13. dicit primum modum inveniendi veritatem esse, quærere sapientes DD, quos sequaris; q. autem 8. dicit neminem esse sapientem, nisi verum dicat, quia sapientia est cognitio veri, ideoque addit neminem posse reddere aliquam opinionem probabilem, nisi de ipso sic liceat argumentari, *Auctor ille hoc dicit, ergo est verum. Contrà est*, ille hic dicitur sapiens, qui est omni exceptione major, ideoque prudenter præsumitur dicere verum, quia ut plurimum dicit verum, licet fortè hic & nunc invincibiliter erret, utà explicatum est n.

160. &

160. & 245. Unde ut Auctor dicatur sapiens, fati est sic posse inferri, iste *Auctor hoc dicit*, ergo hoc est *probabiliter verum*. Vide dicta n. 99. in *Inst.*

§. III. Q. 6. ostendit secundum modum inve- 710
niendæ veritatis esse, videre, cujus doctrinæ perpe-
tuitas detur in Ecclesia, sicuti enim fides, ita doctrina
illa est vera, quæ in Ecclesia fuit perpetua. In hoc non
repugno, sed ubi dubium est, an hæc, an opposita
doctrina tradita sit ab Ecclesia; item, ubi sunt quæ-
stiones vix antehac motæ in Ecclesia, aut saltem in
neutram partem decisæ, utriusque aliter quæri debet
veritas.

§. IV. Q. 9 dicit tertiam notam veritatis esse, si 711
doceatur à Doctore verè sapiente; verè autem sa-
piens dignoscitur ex nota, quam *Christus dedit Matt.*
7. & *Luc. 6. Ex fructibus eorum cognoscetis eos*:
fructus verò ille, ex quo dignosci possit verax magi-
ster, est constans charitas in Deum & proximum,
hinc q. II. & 12. fusè ostendit, quomodo per chari-
tatem perveniatur ad veritatem. *Contrà est*, quam-
vis fateamur charitatem esse utilissimam etiam ad
inveniendam veritatem, tamen I. æquè difficile est
cognoscere, quisnam verè habeat charitatem, ac,
quisnam vera doceat. 2. Christus de Magistris se-
quendis dicit, *Quæcumque dixerint vobis, facite;*
secundum autem opera eorum nolite facere: hi utri-
que charitatem non habebant: 3. Licet quis charita-
tem habeat, non ideo semper loquitur vera, sed sæpe
saltem invincibiliter errat, uti ostensum est n. 99.; &
licet charitatem non habeat, non ideo semper loqui-
tur falsa.

§. V. Eâdem q. 9. §. 6., iterumque q. 10. dicit 712
rigorem sententiæ esse quartam notam veritatis.
Contrà est, nam plurimæ sententiæ ob nimium ri-
gorem damnatæ sunt, uti patet ex Bajanis aliisque

ab *Alex. VIII.* damnatis: & per decursum ostendimus multas sententias rigidas esse falsas aut etiam improbables, ergo præcisè ex eo, quòd opinio sit rigidior, inferri non potest, quòd sit vera: *Nec obstat*, quòd Christus dicat viam ad vitam, & consequenter ad veritatem, esse arctam, *nam* idem etiam dicit jugum suum esse suave & onus leve; via autem mandatorum Dei & Ecclesiæ est per se satis arcta, nec debet arctior fieri per rigorem opinionum inducentium leges ignotas.

713 §. VI. Non omnis veritas moralis potest à nobis certò inveniri. *Ratio* est manifesta, quia sæpissime pro utraque parte sunt probabilia motiva, quorum unum non elidit alterum, uti à n. 237. & 261. ostensum est, hinc etiam SS. PP. & integræ scholæ certant invicem de veritate hujus & illius partis, ergo pro neutra parte est certitudo, neque etiam spes est aliquid certi rescindi, nisi fortè Ecclesia aliquid declaret.

Respondet Camargo l. 2. contr. 4. à n. 556. Hanc veritatis inventionem non videri ita promissam Magistris docentibus, sicut unicuique moraliter operaturo. *Contrà* est, 1. Si Magistri veritatem invenire non possint, quomodo invenient discipuli aut alii rudes? 2. Si Magistri errent, etiam errabunt alii, qui tamen jubentur facere, quod illi docuerint: Et de Magistris *Matt. 5.* dicitur, *si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* id est, uti exponit *S. Hier.* in eum locum & *S. Aug.* l. 1. de Serm. Domini in monte c. 6. Tom. 4., si vos aberraveritis, qui erunt homines, per quos à vobis error auferatur, cum vos elegerit Deus, per quos errorem auferat cæterorum. 3. Etiam Magistri debent moraliter operari, & quidem secundum sua dictamina, uti volunt adversarii, ergo etiam illis debet esse invenibilis veritas.

§. VII.

§. VII. Omnis veritas moralis, si in eam inquiratur, poterit probabiliter inveniri, quia occurrent pro hac vel illa parte, aut etiam pro utraque gravia motiva ex auctoritate vel ratione, propter quæ poteris hanc aut illam partem amplecti tanquam veram, sicque probabiliter inveneris veritatem: imò non inventio veritatis aliquando erit aliqua illius inventio, uti dicitur n. 718.

§. VIII. *Objicies* 1. Scriptura *Eccli. 32. v. 19.* 715
ait, *qui querit legem replebitur ab ea; & Matt. 7. v. 7, querite & invenietis*, quod intelligitur de omni lege & vero, tam juris naturalis quam divini pertinente ad unumquodque, ita *Eliz. l. 7. q. 4.*, probans idem ex verbis *SS. August. Hieron. Chrysof.* &c. *R.* Scriptura & *SS. PP.* loquuntur de scitu necessariis ad salutem, uti rectè *Teril. in Reg. q. II. à n. 8.*, non autem de aliis, cum quorum ignorantia stare potest gratia, & obtineri salus; & talis est ignorantia multarum veritatum moralium, saltem si sit invincibilis.

Obji. 2. Datur in intellectu nostro naturalis inclinatio ad veritates morales inveniendas, ergo sunt invenibiles, quia inclinatio naturalis non est ad impossibile, ita *Eliz. q. 2. R.* Ergo sunt invenibiles, semper certò, n, saltem probabiliter, c.: *Aliter aliquid sapere, quàm res se habet, humana tentatio est*, inquit, *S. Aug. l. 2. contra Donat. c. 5.*, *in nullo autem aliter sapere, quàm res se habet, angelica perfectio est.*

Obji. 3. Finis doctrinæ moralis est perfectio operationis honestæ, sed hæc non habetur sine veritate, veritas enim est magna perfectio, cum faciat actum conformari etiam materialiter legi æternæ, ergo veritas est finis doctrinæ moralis, ergo cum finis doctrinæ moralis sit à nobis assequibilis, etiam

erit affequiribilis veritas, ita *Eliz.* R. Si valet argumentum, ergo nulla doctrina nequidem probalior procedens cum ignorantia vel errore invincibili sufficiet ad honestam operationem. R. 2. n. min., quamvis enim honestas adæquatè & perfectiùs habeatur per doctrinam etiam materialiter veram, si tamen sit doctrina prudens & invincibiliter erronea, etiam causat honestatem & perfectionem in operatione, uti dictum est à n. 14., ideoque dico finem doctrinæ moralis esse perfectionem operationis honestæ, ad quam sufficit veritas vel in se vel apparens, item veritas vel certò vel probabiliter inventa. Videri potest *Teril.* q. 14. à n. 28.

718 Q. 119. *An, non inventio veritatis quandoque fundet ejusdem inventionem in ordine ad dubia conscientia salvenda.* R. Affirmativè, & in hoc conveniunt *Eliz.* & *Teril.* q. 53., si enim adhibuerim moralem diligentiam, valet hic syllogismus, *si hoc fuisset verum, ego veritatem illam inveniissem, sed illam non inveni, ergo hoc non est verum*: consequenter non inventio veritatis post sufficientem inquisitionem in materia juris & legum, dat sufficiens fundamentum negandi talem legem: è contrà non inventio veritatis in materia facti non semper sufficit; & disparitas est, quòd leges sint universales, diuturnæ & fixæ, hinc, si dentur, successu temporis debent innotescere; facta autem sunt particularia, transeuntia & varia, ideoque illorum cognitio faciliùs later: potest nihilominus etiam factum esse tale, ut aliquando ex illius, post adhibitam debitam diligentiam, non inventionem, veritas ipsa sufficienter inveniatur, v. g. si scrupulosus rescire non possit se recitasse aliquam Horam, judicare potest se recitasse, quia cum semper sollicitus sit, ne omitrat, si non recitasset, sciret se non recitasse, ita *Eliz.* & *Teril.* n. 53. simile

simile est, si in aliquem cadat suspicio v. g. homicidii, si enim post inquisitionem juridicam non inveniatur occidisse, censetur inventa veritas, quod non occiderit, quia pro ipso est possessio pro innocentia, nec mala facta præsumuntur, sed probari debent. Vide dicta n. 272. 273.

Q. 120. *An dari possit ignorantia invincibilis circa leges positivas.* R. *Eliz.* negare non audeat absolutè, acramen l. 7. q. 16. §. 1. docet, raras fore invincibiles ignorantias legum etiam humanarum & juris positivi ad unumquemque pertinentis: sed quoad legem humanam, certissimum est eam sæpe invincibiliter ignorari à multis, uti docet experientia, multis enim sæpe proponuntur præcepta humana, de quibus antea nunquam audierant vel cogitarant, neque illis inciderat in illa inquirere: idem ferè est etiam de multis præceptis positivis Dei, etiam ad salutem necessariis vel saltem conducentibus, uti rectè cum communissima *Platel.* p. 2, n. 254. & seqq. *Probat* I., ex illo *Ioannis 15. v. 22. si non venissem & locutus fuisset eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo,* ergò in illis, qui non audierunt, est ignorantia invincibilis juris Divini saltem positivi: hinc etiam ad *Rom. 10. v. 14. dicitur, quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?* certum autem est multis non esse prædicata seu annunciata quædam positiva præcepta Dei.

2. Multis, non tantùm inter Barbaros sed etiam inter Fideles, necdum venit in mentem cogitare de variis præceptis positivis Dei, v. g. de præcepto confitendi, sumendi Eucharistiam aliquando, credendi Incarnationem, Resurrectionem &c., quæ *S. August.* tr. 89. in *Joan.* dicit sine culpa posse ignorari, unde si tales homines damnentur, hoc non est pro-

pter hanc infidelitatem, sed propter alia sua peccata, uti expressè *S. Tb.* 2. 2. q. 10. a. 1. in O, ideoque etiam inter Bajanæ damnata est à tribus Pontificibus hæc 68. prop., *Infidelitas purè negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.*

3. Præceptum Divinum est confitendi omnia mortalia, etiam secundum circumstantias mutantres speciem, uti declarat *Trid.* Sess. 14. c. 5., qui autem dicit non posse dari ignorantiam invincibilem in agnoscenda distinctione specifica peccatorum, Theologus non est, est enim res difficillima & dubiis in utraque partem probabilibus plenissima, ergo: 4. Si non daretur ignorantia invincibilis circa jus positivum Divinum, multi ex SS. PP. peccassent mortaliter & probabiliter essent damnati, nam, uti refert *Carden.* in I. crisi d. 15. n. 433. *S. Hieron.* putavit omne iuramentum à Christo esse prohibitum, eò quòd dicat, *Ego autem dico vobis non jurare omnino*: è contrà *S. August.* tenebat oppositum: Item *S. Tb.*, uti refert *Platel.* supra, docuit non dari præceptum Divinum statim confitendi mortale; è contrà *S. Bonav.* dicebat dari, & omnes hi PP. ac SS. viri in ea doctrina permanserunt, ac quantum scimus, ei immortui sunt, ergo si præceptum ejusmodi Divinum non potest ignorari invincibiliter, alterutri peccarunt mortaliter & probabiliter sunt damnati, quod nefas est cogitare: vide dicenda n. 722. Quæ autem hic obijci possent, solventur à n. 727 & 737.

720 Q. 121. *An dari possit ignorantia invincibilis, etiam circa jus natura.* R. Negant aliqui cum *Sinnichio* apud *Teril.* de Consc. prob. q. 16. n. 83., quorum argumenta dabimus à n. 727.: sed dicendum est, non posse quidem, saltem diu, dari ignorantiam invincibilem circa prima principia juris naturæ, neque circa conclusiones immediatè & clarè

ex

ex illis deductas, in his enim, quisquis ratione utitur, statim videt, quod sint conformes vel diffformes rectæ rationi, hinc sicuti auditis primis principiis Metaphysicè evidentibus aut immediatè & clarè deductis, statim quilibet assentitur, ita etiam istis, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; nemini invito licitum est propriâ auctoritate suam tollere: bonum est amplectendum, malum fugiendum; virtus est amplectenda, peccatum fugiendum &c. hæc principia sunt ita clara, ut eorum veritas à nemine de illis cogitante possit ignorari: è contrà tamen si sint conclusiones aliæ, quæ mediatè vel obscurè deducuntur ex principiis juris naturæ, poterit circa illas dari ignorantia invincibilis, ita *S. Th. I. 2. q. 100. a. 1. Alb. M. in 2. d. 22. a. 10. S. Bonav. in 2. d. 39. a. 1. q. 2. Corduba l. 2. quæstionarii q. 4.* dicens, in hoc concordare communiter DD, citansque alios antiquissimos: *Cardin. D. Aguirre T. I. tr. I.* notans esse communem, *Gonet* de probabilitate circa finem, oppositam vocans singularem & improbabilem, *Medina I. 2. q. 76. a. 2. Sylvius I. 2. q. 76. a. 3. VViggers I. 2. q. 6. a. 8. n. 22. Malder. I. 2. q. 6. a. 8 Duval. de peccat. q. 7. a. 2. Gammach. I. 2. q. 94. Isamb. I. 2. q. 79. a. 6.* alique innumeri ex omni ætate, sexu, ordine, uti videri potest apud *Gonz d. 11. c. 9. Ratio est, I. Quia, qui* 721
 non studuit nec instructus est, ille invincibiliter ignorat aliquas conclusiones juris naturalis, sed dantur multi, qui nec studuerunt nec instructi sunt, ergo. *Min. patet; Maj. prob.,* quia conclusiones multæ spectantes ad jus naturæ debent ex primis juris naturæ principiis deduci *per studium*, uti loquitur *Alb. M.*, & *per instructionem superadditam*, uti loquitur *S. Bonav.*, ideoque indigent *disciplinâ*, quâ minores à Sapienibus instruuntur, uti habet *S. Th.*, non enim facile scitur, an spectent ad jus naturæ nec-

ne, sed hoc debet examinari per discursus fati difficiles & per illationes multas, quas multi facere nesciunt, idque sine ulla culpa: imò nullus est tam doctus vel instructus, qui de omnibus conclusionibus, quæ ita mediatè & obscurè deduci debent, judicare possit, an rectè deducantur necne, sicuti enim potest aliquis hæere & errare in faciendis illationibus ex principiis primis Metaphysicis, ita multò magis ex moralibus, ergo, 2. Si omnis ignorantia circa jus naturæ sit vincibilis, ergo, cùm secundùm Adversarios etiam sit culpabilis, SS. PP., qui circa illud errarunt, peccarunt mortaliter & probabiliter damnati sunt, uti dicebamus n. 719., quia istis suis ignorantibus probabiliter creduntur esse immortui, v. g. *S. August.* Epist. 8. ad Hierony. docet simulationem non esse licitam, è contrà *S. Hieron.* Epist. 11 apud August., docet esse licitam, & pro se citat *S. Chryf. Didymum, Origenem* aliosque, uti refert *S. Tb.* in Epist. ad Galat. c. 2. lect. 3. & *Carden.* in 1. crisi d. 15. n. 43. *Si dicas*, Eos vel egisse pœnitentiam pro peccatis ignorantia, vel per levitatem materiæ excusatos fuisse à mortali, *Contrà* est, nam in primis non constat, quòd mentem unquam mutarint, ergo nunquã eos de hoc pœnituit; nec sufficit, quòd pœnituissent, si scivissent, nam non ideo pœnituerunt, nec excusabantur per ignorantiam, uti volunt Adversarii. Deinde si levitas negligentia excusabat à mortali, ergo ubi nulla est negligentia, nullũ erit peccatum, & consequenter cui nunquam incidit dubitare, aut si incidit, dummodo moralem diligentiam adhibuerit in inquirenda veritate, hac non inventã, si bonã fide perrexerit, perget ex ignorantia invincibili. *Conf.* nam in multis qq. juris naturæ, quæ respiciunt praxin, Schola Thomistica docet hanc partem, Scotistica contradictoriam, & necesse est alterutram partem errare: idem est de

Docto-

Doctoribus, Advocatis, Confiliariis sæpe in materiis
 juris naturæ diversa docentibus & suadentibus, si
 omnis error hic vincibilis est, ergo errantes gra-
 viter peccant & plerique damnantur, cum enim
 credant se bene sentire & suadere, ad mortem usque
 practicant ejusmodi opiniones: tenebuntur itaque
 omnes dimittere munus Doctoris, Advocati, Consi-
 liarii, ne exponant se periculo proximo errandi cir-
 ca jus naturæ. 3. Quamvis omnes sciamus hanc le-⁷²³
 gem naturæ, quod mendacium ordinariè sit prohi-
 bitum, item quod ordinariè non liceat propriâ au-
 thoritate occidere quenquam, tamen possunt dari
 tales circumstantiæ, ut invincibiliter putemus hic &
 nunc ista licere, sic enim *Cassianus* vir Sanctus & do-
 ctus, Item *Marulus* & alii putarunt mendacium of-
 ficiosum aliquando esse licitum, v.g. si per illud possem
 patriam ab interitu aut hominem ab æterna damna-
 tione eripere; sic apud *Cassianum* collat. 21. c. 10. ex-
 cusatur Abbas *Theonas*, qui invitâ uxore factus est
 Monachus: sic rusticus, teste *Vasq.* 1. 2. d. 122. c. 2.
 existimabat se honestè & piè facere, versando ægro-
 tum in alteram partem, ut tantò citius animam ex-
 halando liberaretur à gravissimis doloribus: sic se-
 cundùm *S. Hieron.* in c. 7. *Ieremia*, *Iephte* occidens
 filiam excusabatur: sic alius apud *Sarasam* in arte
 semper gaudendi p. 2. tr. 2. §. 6. ex zelo gloriæ Dei &
 salutis animarum baptizabat Maurorum infantes à
 parentibus abductos, statimque eos trucidabat, ut
 certò salvarentur, & ne reducti ad parentes iterum
 seducerentur: denique multi sunt, qui aliquo saltem
 tempore nullam adverterunt malitiam in simplici
 commotione vel osculo carnali, imò admittunt
 multi etiam circa pollutionem esse posse ignorantiam
 invincibilem, quamvis *Teril.* in Reg. q. 62. n.
 17. dicat esse rarissimam, quia vix est, quem vehe-
 menter

- 724 *menter non puderet fateri eam.* 4. Secundum Adversarios, ad jus naturæ spectat sequi Sententias probabiliores aut etiam tutiores, sed nisi maximam DD. multitudinem damnes, hoc jus invincibiliter ignoratum est & adhucdum ignoratur à multis, uti constat ex dictis n. 269. & 480. , ergo. 5. Si non datur ignorantia invincibilis in jure naturæ, ergo qui contra jus naturæ operatur sequens sententiam etiam probabilissimam, ille non excusatur, hoc autem damnatur ab *Alex. VIII.* in hac prop. 3., *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam,* ergo: *Conf.* nam aliqua ignorantia in jure naturæ excusat à peccato, uti à n. 734. probabitur, ergo aliqua est invincibilis. 6. Si nulla dari posset invincibilis, ergo qui ex ignorantia fecit multos actus contra jus naturæ, semper confitebitur invalidè, hinc si postmodum intelligat hoc vel illud fuisse contra jus naturæ, tenebitur repetere omnes Confessiones totius vitæ; si iterum postea aliquid novi intelligat, iterum tenebitur repetere priorem & reliquas omnes, sicque sæpius, quoties recurret memoria alicujus facti repugnantis juri naturæ, & demum si vel unicum actum ponat planè ignorans contra jus naturæ, tandem etiam damnabitur; primum autem est intolerabile, & secundum non est præsumendum de divina bonitate, ergo. Ex dictis,
- 726 *Colliges,* inter articulos Romæ anno 1685. die 8. Aug. confixos, quos defenderant Theologi aliqui Lovanienses, etiam hunc ordine tertium justè esse confixum, qui propugnatus erat in collegio Adriani die 12. Julij, *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem juris natura in ullo homine, dum hic & nunc contra jus natura agit.*
- 727 *Q. 122. Quæ sint, & quomodo solvantur argumenta adversariorum. R.*

Obj.

Objiciunt 1. Omnis veritas moralis est invenibilis, ergo nulla datur ignorantia invincibilis circa operabilia. *R.* n. antec., de quo satis dictum est à n. 707.

Obji. 2. Potuiffemus illas ignorantias juris naturæ vincere, si non peccaffemus in Adamo, ergo illæ ignorantia non sunt absolutè invincibiles. *R.* 1. Etiam sic vincere potuimus ignorantias juris positivi, & tamen secundum adversarios dari potest invincibilis circa jus positivum. *R.* 2. n. conseq., certum enim est ad hoc, ut aliquid dicatur à nobis vincibile & voluntarium, non esse satis, quòd pendeat à peccato originali, uti dicemus n. 743., Et hinc etiam *Alex. VIII.* damnavit hanc 19. prop., *Homo debet agere totà vitâ pœnitentiã pro peccato originali.* 728

Inst. Saltem ignorantia juris naturæ vinci posset per lumen gratiæ, quam quisque tenetur petere, & dabit Deus, uti habet *S. Th.* opusc. 73. in proœmio, quia vult omnes salvos fieri, diciturque illuminare omnem hominem venientem in hunc mundum: hinc etiam *Trid. Sef. 6. c. II.* ait, *Deus jubendo monet, & facere, quod possis, & petere, quod non possis, & adjurat, ut possis.* *R.* 1. Idem valet de ignorantia juris positivi. *R.* 2. Non omnes ignorantias illas vinci posse per gratiam ordinariam; licet autem vinci possint per extraordinariam, non ideo desint ignorantia esse invincibilis, aliàs nec jus positivum posset invincibiliter ignorari, quia vinci posset hæc ignorantia per gratias extraordinarias. Ad illud, de obligatione orandi, *R.* SS. PP. petierunt, & tamen circa jus naturæ errarunt; & adhucdum petunt alii, qui tamen pergunt errare, uti constat ex dictis n. 722. Hinc *S. August.* in Epist. 28. ad Hieron. ait, *Quamvis desiderem, rogem, votis ardentibus exoptem, ut per te mihi Dominus hujus rei auferat* ignorantiam. 729

ignorantiam

ignorantiam, tamen si, quod absit, minimè meruerit, patientiam mihi petam à Domino Deo nostro, in quem sic credimus, ut aliqua nobis non aperiri pulsantibus nullo modo adversus eum murmurare debeamus. Similiter S. Th. l. c. petiit lumen, ut agnosceret veritatem circa usuram, & tamen sæpe dubitat, quid resolvat, fateturque se multa dicere tantum probabiliter. *Nec jurat*, quòd Deus velit omnes salvos fieri, *nam* ad hoc non est opus tolli omnes ignorantias juris naturæ, cum non omnia sint de necessitate medii: per hoc autem dicitur illuminare omnem hominem, quòd det sufficientia auxilia ad agnitionem sui, & eorum, quæ sunt de necessitate medii. *Trident.* monet facere, quod possis, suppositâ cogitatione illius, quod facere debes, non autem monet facere, quod non cognoscis esse faciendum, neque dicit te semper cognoscere id, quod petis cognoscere, & quod de cætero esset faciendum.

730 *Obj.* 3. Si detur ignorantia invincibilis legis naturalis, hæc lex frustra erit, quia erit incognoscibilis, adeoque impossibilis observatu. *R.* 1. Idem valere contra ignorantiam invincibilem legis positivæ. *R.* 2. n. seq., nam saltem aliqui eam agnoscunt vel agnoverunt vel suo tempore agnoscent, unde ejusmodi lex nec per se nec absolutè est incognoscibilis, quamvis non sit proximè observabilis respectu illorum, qui ignorant, quod per accidens est, & eam reddit aliquibus tantum hic & nunc inobservabilem.

731 *Inst.* Lex naturalis est simul divina, stultum autem est cogitare, quòd Deus aliquid velit fieri à nobis, & simul nolit id à nobis sciri, ergo cum sit sapiens, nec possit velle finem obtineri, nisi subministratis mediis necessariis, etiam dedit nobis, ut scire possimus, si faciamus, quod in nobis est, ergo talis ignorantia

tantia non est nobis invincibilis. ita *Eliq.* l. 7. q. 4. §. 5., qui q. 5. *Confirmat*, nam si aliqua præcepta naturæ vel Dei inveniri non possent à serio inquirentibus, ergo aliqua Dei præcepta secundùm præsentis vires nobis sunt observatu impossibilia, quæ est hæresis *Iansenii*, quòd enim non est invenibile, non est cognoscibile, ergo nec observabile. Addit q. 6., Deus ferens legem, prævidit omnes circumstantias, in quibus futurus erat homo ille, & tamen voluit eum obligari, ergo pro infinita sua sapientia debuit providere, ut posset scire legem illam. Idque q. 7. docet ex probatis Historiis constare, quòd Deus legem suam edocuerit eos, qui, in quo poterant, non defecissent. Q. autem 8. ex *SS. Iustino & Prospero* probat Deum non occultare veritatem illi, qui facit, quod in se est, ut inveniat. Denique q. 9. probat à pari veritatem omnem circa legem naturalem & divinam esse invenibilem, sicuti fides explicita in Christum est nunc invenibilis, ergo nulla ignorantia legis naturalis est invincibilis. *R.* 1. Omnia ista valent de ignorantia legis positivæ, quæ tamen potest esse invincibilis. *R.* 2. Deum non velle aliquid fieri à nobis, nisi suppositâ cognitione illius, & agnitâ obligatione faciendi, talem autem cognitionem non semper dat, nec dare tenetur, quamvis sit infinitè sapiens, uti constat ex dictis n. 722. & 729. *Ad. Conf. R.* *Jansenii* errorem fuisse, quòd aliqua Dei præcepta, licet cognita, essent observatu impossibilia: neque verum est, quòd Deus ferens legem, semper velit pro omnibus circumstantiis quemque obligari, sed prius vult hoc, suppositâ legis cognitione; *SS.* autem *PP.* illi loquuntur de veritatibus ad salutem necessariis necessitate medii, qualis nunc est etiam illa fides in Christum; de aliis veritatibus non necessariis necessitate medii non est similis ratio, uti per se patet.

Objs.

732 *Obji. 4.* Qui agit contra particularem legem naturæ, etiam agit contra universalem, sub qua illa particularis continetur, non potest autem dari ignorantia invincibilis talis legis universalis, ergo nec illius particularis sub ea contentæ. *R. 1.* Idem valet de lege positiva, v. g. qui agit contra qualecumque præceptum particulare humanum, etiam agit contra illam legem universalem, *parendum est præcepto legitimi Superioris*, & tamen dari potest ignorantia invincibilis particularis præcepti humani, licet dari non possit illius universalis legis, hinc *R. 2. n. conseq.*, quia licet aliquis sciat legem universalem, tamen potest errare in applicatione illius ad particulare operabile, uti rectè *S. Th. 1. 2. q. 94. a. 6.*, sic rusticus ille, de quo *Vasq. supra*, quamvis sciret illam universalem, *quod tibi vis fieri, alteri feceris*, eamque semper vellet observare, tamen malè applicabat sic discurrendo, ego in ejusmodi acutissimis doloribus constitutus, si scirem me nihilominus brevi moriturum, mallem mihi paulò citiùs abrumpi vitam, ut liberarer illis doloribus, ergo versando istum ægrum, quem prævideo inde paulò citiùs moriturum, facio id, quod vellem mihi fieri, & consequenter bene ago.

733 *Obji. 5.* Natura ipsa refugit illa, quæ sunt contra jus naturæ, hinc *Tertull. adversus Marcionem l. 5. c. 13. ait, Ipsa nos docet natura. qua legis est instar ignorantibus legem*: & ideo etiam actus, qui fiunt contra legem naturæ, tales sunt, ut coram aliis non auderemus facere, ergo convincimur satis agnoscere inhonestatem. *R.* Id tantùm valere de illis, quæ sunt clarè contra prima principia juris naturæ, non autem de aliis, de quibus prudenter dubitatur, sintne licita necne, qualia sunt innumera, & talia non refugit natura agere, quamvis fortè sint contra jus naturæ.

ruræ. Adde, licet quis nollit aliquid agere coram alio, non ideo statim agnoscitur inhonestas moralis, nam honesta & naturalis verecundia vetat quædam fieri publicè, quæ tamen non sunt moraliter inhonestæ, uti per se patet. Reliqua solventur à n. 737.

Q. 123. *An ignorantia invincibilis sit inculpa.* 734
bilis, sive, excuset à peccato. R.

§. I. Negant Lutherus in c. 12. Genes., scholastici invincibilem ignorantiam dixerunt excusabilem, qua simpliciter à toto excuset, id est, peccatum profusus tollat; tanta cecitas est in Papa scholis. Similiter Jansenius de statu naturæ lapsæ l. 2. c. 6., legis natura ignorantia ita vitiosa est, ut sine peccato nullo modo infligi queat, quantumvis etiam humanæ potestati invincibilis sit. Idem docuerunt Sinnichius, Vianen, Huyghens, Havermans aliique Lovanienses, à quibus vix recedit Elix., nam l. 5. q. 5. docet peccari, licet actu non sciatur nec advertatur peccari: Et §. 3. addit peccari, etiamsi non adsit nequidem habitus, quo sciatur hoc esse peccatum, quod quis facit, ideoque peccari posse, si amisisti scientiam, quam habuisti, vel etiam, si nunquam scivisti hoc in particulari esse peccatum, nec de hoc tibi unquam inciderit cogitatio. Postmodum q. 10. §. 5. loquens de falsis religionibus ait, *indubitatè concludamus per suos errores eos delinquere, etsi nunquam de eorum falsitate dubitaverint, sed profundissimè decepti vivant.* Nihilominus postmodum q. 17. §. 6. & seqq. fusè contendit contra Jansenistas, quod à peccato excuset ignorantia invincibilis.

§. II. Est nunc certissimum, quod ignorantia in- 735
 vincibilis, etiam juris naturæ, & pro statu naturæ lapsæ, excuset à peccato formali, ita communissimè docent omnes cum Moya de opin. prob. q. 6. à n. 19. Estque sententia omnium PP, uti de S. August.

ostendetur n. 738., & de *S. Th.* n. 740. consonat *Salvianus* de gubern. Dei l. 4 pag. mihi 127. *Non facit aliquid contra legem legis ignorans.* Pag. 131. *Nullus potest illius rei prævaricator esse, quam nescit.* Idem dicit *Hugo Cardinalis* apud *Teril.* de consc. prob. q. 16. n. 5. his verbis, *Ignorantia invincibilis excusat à tanto & toto; simplex excusat à tanto & non à toto; affectata, nec à tanto nec à toto.* Idem dicunt passim alii PP. Et *Ratio* est I. nam *Alex. VIII.* die 7. Dec. anno 1690., inter prop. 31. damnat hanc secundam, *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsa operantem ex ipsa non excusat à peccato formali;* ergo nunc certum est, quod ignorantia invincibilis, etiam in jure naturæ, pro statu naturæ lapsæ excuset à peccato formali. 2. Si non excuset, ergo *homo peccat etiam damnabiliter in eo, quod necessario facit,* sed hoc falsum est, ergo. *Min.* patet, nam illam propositionem inter *Bajanas 67.* damnarunt *Pius V. Greg. XIII. Urb. VIII.* Major etiam constat, quia secundum dicta à n. 720. potest quis invincibiliter judicare se teneri leviter mentiri, ut damnationem alterius impediatur, hic necessario peccabit, imprimis si mentiatur, quia eum non excusabit ignorantia; deinde etiam, si non mentiatur, quia faciet contra conscientiam, quam hic & nunc deponere non potest, uti supponitur. 3. Si non excuset, ergo mortaliter peccarunt SS. PP., peccantque etiamnum quotidie plurimi viri sapientissimi, uti 719. & 723. dictum est. 4. Ubi ignorantia est invincibilis non potest contrahi malitia, ergo non peccatur. *Prob. ant.*, malitia non contrahitur, nisi fuerit cognita, sed ubi ignorantia est invincibilis, malitia non est cognita, ergo. *Minor* patet, *Major* etiam constat, nam ut sit voluta, debet esse cognita; hinc

hinc s.
tifices
Ad ra
volun
& ori
luntar
c. 13.
est, u
rium;
catum
1.2. q
defini
masce
cum a
cum a
volun
luntar
nifest
luntar
hinc e
luntar
fecit,
catum
volun
tate p
vincib
sunt
II. c. 6
Q.
ment
ta sur
Ob
Diosp
Obliv
non s

hinc 5. Peccatum debet esse voluntarium, nam Pontifices citati damnarunt hanc inter Bajanæ 46. prop., *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium, nec definitionis questio est, sed causa & originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium*: Unde rectè dicit S. August. l. I. retract. c. 13., *Vsq̄ue adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium*; sed quando adest ignorantia invincibilis, peccatum non est voluntarium, quia secundum S. Th. 1. 2. q. 6. a. 1. O. *voluntarium dicitur esse secundum definitionem Aristotelis & Greg. Nysseni & Damasceni, non solum cuius principium est intrà, sed cum additione scientiæ*; hinc de malo q. 3. a. 8. O., *cum aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, sed non voluntariè facit peccatum*: & I. 2. q. 19. a. 6. O., *manifestum est, quòd illa ignorantia, quæ causat involuntarium, tollit rationem boni & mali moralis*: hinc etiam S. August. c. 15. dicit talem peccare voluntate facti, non voluntate peccati, *quia voluit, ergo fecit, etiamsi non quia voluit, peccavit, nesciens peccatum esse, quod fecit, ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti non voluntate peccati &c.* Ergo quando ignorantia est invincibilis, non est peccatum. Plures rationes sunt insinuatæ n. 724. Videri potest Gonz. d. II. c. 5.

Q. 124. *Quæ sint, & quomodo solvantur argumenta adversariorum.* R. Præter illa, quæ insinuatæ sunt à n. 727., sunt seqq.

Objiciunt I. Auctoritatem Synodi Palæstinæ seu Diospolitaneæ, quæ proscribit hanc propositionem, *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quia non secundum voluntatem sed secundum necessita-*

rem eveniunt: hinc *Eliz.* l. I. q. 16. §. I. ostenditur
 num errorem Pelagianorum fuisse, quod dicerent
 nullam ignorantiam vel oblivionem subjacere pec-
 cato; & §. 4. contendit ab illo errore non abesse
 eos, qui ante peccatum requirunt remorsum confici-
 entia. *R.* Ipsemet *Eliz.* §. 2. docet Synodum loqui
 de sola ignorantia & oblivione vincibili: quidquid
 fit de hoc, melius dicitur, quod Synodus agat contra
 Pelagium, qui negabat peccatum originale, & con-
 sequenter dicebat oblivionem atque ignorantiam
 non habere originem ex peccato originali (quod si-
 gnificabant per illud, *non subjacent peccato*) sed
 esse ex necessitate & infirmitate naturæ, dicebant
 enim Adamum non fuisse melioris conditionis,
 quam nos jam sumus, & sicuti ignorantia & oblivio
 in Adam, sive esset juris sive facti, non fuit ex pec-
 cato, ita nec esse in nobis, quod reprobatur Synodus.
 Videri potest *Teril.* de consc. prob. q. 16. à n. 45.

738

Obji. 2. *S. August.* variis locis videtur asserere
 ignorantiam juris naturæ non excusare à peccato, uti
 ex *Iansenio* fuse adducit *Teril.* à n. 53. *R.* I. Mens
S. Augustini patet, partim ex adductis n. 736., par-
 tim ex seqq., De lib. arbitr. l. 3. c. 19. *Non tibi de-
 putatur ad culpam, quod invitus ignoras, sed quod
 negligis querere, quod ignoras.* Et c. 18. generatim
 agens de ignorantia, *Si tanta fallacia est, ut caveri
 omnino non possit, nulla peccata sunt.* Quando in-
 nuit ignorantiam, etiam si sit invincibilis, tamen non
 excusare à peccato, disputat contra *Pelagium*, qui
 dicebat ignorantiam tum excusare à peccato, si per
 vires naturæ sit invincibilis, uti refert ipsemet *S.*
Aug. l. 3. de nat. & gratia c. 17., nos eam tantum
 dicimus excusare, quæ invincibilis est etiam per vi-
 res gratiæ ordinariæ. Videri potest *Teril.* à n. 58.
 Denique quando *S. Aug.* ignorantiam invincibilem
 vocat

vocat peccatum, intelligit effectum, pœnam vel causam peccati, nam l. 3. de lib. arb. c. 19. ait, *non solum peccatum illud dicimus, quod propriè vocatur peccatum, liberâ enim voluntate & à sciente committitur, sed etiam illud, quod jam de hujus supplicio consequatur necesse est*, item ideo dicuntur peccata, quia de peccato illo liberæ voluntatis originem ducunt: & in eodem sensu dicit Apostolus ad Rom. c. 6. v. 12. concupiscentiam esse peccatum, cum tamen certum sit ex Trident. Ses. 5. in Decreto de pec. orig. non esse peccatum, sed tantum effectum vel causam aut occasionem peccati. Et ideo S. Aug. l. 1. retract. c. 15. ait, *hoc peccatum, de quo sic est locutus Apostolus ideo peccatum vocatur, quia peccato factum est & pœna peccati est*. R. 2. Quamvis aliter sensisset S. August. aut alius è SS. PP., nunc præ illis audienda esset Ecclesia, uti dictum est n. 2II.

Obji. 3. S. Th. quodl. 8. a. 13. ait, *Illud, quod agitur contra legem aternam, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod est secundum conscientiam*: 3. p. q. 80. a. 4. ad 5. *Ignorantia juris non excusat, uti si quis putaret fornicationem non esse peccatum*. Quodl. 9. a. 15. *Error, quo non creditur esse peccatum mortale, quod est peccatum mortale, conscientiam non excusat à toto, licet fortè à tanto*. Quodl. 3. a. 10. *Nec potest excusationem habere propter simplicitatem auditorum, si in talibus opinionem erroneam sequantur, in rebus enim dubiis non est præstandus assensus*. Plura loca adducit Eliz. l. 7. q. 11. §. 5. in quibus videtur S. Th. clarè dicere, quòd ignorantia in rebus fidei ac morum non excuset à peccato. R. 1. Mens S. Thomæ satis elucet ex locis citatis à Moya de op. prob. q. 6. n. 24. Gonz. d. 9. c. 2. §. 3. Ess. in app. n. 162., & seqq. sufficit hic, l. 2. q. 76. a. 3.

O. Si sit talis ignorantia, quæ omnino sit involuntaria, sive quia est invincibilis, sive quia est ejus, quod quis scire non tenetur, talis ignorantia omnino excusat à peccato. Unde ad textus citatos dicendum est, quòd loquatur de ignorantia vel errore vincibili, & de assensu temerè præstito in re dubia. Hinc *Ad 1.* dicunt *S. Anton. Nider* aliique Thomistæ apud *Moyam*, *S. Thomam* non posse intelligi nisi de his, ubi manifestè patet ex Scriptura vel Ecclesiæ determinatione, quòd sit contra legem; & hanc ipsam sui explanationem dat *S. Th.* quodl. 3. a. 10. his verbis, *In his, quæ pertinent ad fidem & mores, si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri, ignorantia non excusat*: quando autem id fiat, exprimit his verbis, *Qui ergo assentit opinioni alicujus Magistri contra manifestum Scripturae testimonium, sive contra id, quòd publicè tenetur secundum Ecclesiæ auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari*. Et sic patet ad 3. & 4. etiam textum; item ad illud, quod addit *Eliz.* In 2. textu manifestum est, quòd loquatur de ignorantia vincibili, qualis communiter est ista, hinc, de malo q. 3. a. 8. O. ait, *Cum aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, sed non voluntariè facit peccatum, ergo nec peccat*. Vide dicta n. 736., & dicenda l. 5. n. 20.

741 *Inst. S. Th.* 1. 2. q. 94. a. 6. ait, *Præcepta secundaria non delentur à cordibus, nisi propter pravas consuetudines & habitus pravos, ergo eorum ignorantia non est inculpabilis, ita Contensonus. R. n. antec.*, nam *S. Th.* addit etiam deleri propter malas persuasiones, quæ aliunde sine culpa advenire possunt. Adde, quòd *S. Th.* loquatur de amissione cognitionis præceptorum, quam fatemur rariùs evenire sine culpa, prima tamen eorum ignorantia sæpe est

est sine culpa, & hoc sufficit ad salvanda ea, quæ hætenus diximus.

Inst. S. Tb. ibidem dicit rationem impediri ap- 742
plicare commune principium ad particulare operabile propter concupiscentiam vel aliam aliquam passionem, hoc autem non est inculpabile, ergo. R. Hoc dicit exempli causâ, nam a. 4. dixerat id fieri ex passione vel mala consuetudine vel mala habitudine naturæ, quæ non semper sunt culpa aut ex culpa, imò nec concupiscentia est semper culpa aut nunc imputabilis ad culpam, uti dicitur l. 5. à n. 67.

Obji. 4. Cap. Ex tuarum, de Sortilegio, exaggeratur crimen presbyteri, qui sorte divinarat furem, quamvis ex bono zelo & simplicitate se fecisse diceret. R. In foro externo præsumebatur fecisse cum sufficiente cognitione malitiæ, videbatur enim advertere potuisse inspectionem astrolabii ab infami homine factam esse illicitam, hinc à Judice fuit severe carpendus, saltem ad instructionem aliorum. Quando *Gratianus* dicit ignorantiam juris naturalis omnibus adultis esse damnabilem, vel audiendus non est, vel explicandus de ignorantia vincibili, si ve primorum principiorum & conclusionum ex illis facile deducibilem, uti rectè *Teril.* n. 36.

Obji. 5. Ignorantia juris naturæ est pœna peccati 743
originalis, quod in Adamo fuit nobis voluntarium, imò quandoque est pœna peccati nostri personalis, uti arguit *Contens.*, ergo non excusat à peccato: huc facit, quod ait *S. Tb.* in c. 1. ad Rom. lect. 7. Ignorantia nata ex culpa non excusat. R. 1. Eadem valent contra ignorantiam juris positivi. R. 2. n. conseq., alioquin à pari sic argumentor, stultitia, furor, cæcitas corporis, sunt pœnæ peccati originalis, uti ex *S. Aug.* contendit *Iansenius* de statu nat. & gr. l. 3. c. 11., ergo quod fit ex stultitia, furore, cæ-

citate corporis, est nobis voluntarium ac peccatum, ergo si homo stultus, furibundus, cæcus casu aliquem occidat, formaliter peccat. Non sufficere ad rationem nostri personalis peccati, quod peccatum Adami censeretur nobis fuisse voluntarium, certum est ex damnatione hujus 1. prop. facta ab *Alex. VIII.* *In statu natura lapsa ad peccatum mortale & demeritum sufficit illa libertas, quæ voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali & voluntate Adami peccantis. Nec obstat commune dictum, quod sequitur ex voluntario est voluntarium, nam distinguo, si sequatur ex voluntario per propriam voluntatem & non retractato, transeat, si ex voluntario per alienam voluntatem & quidem retractato, n, jam verò originale fuit voluntarium nobis per voluntatem alienam Adami, & insuper est retractatum per voluntatem ipsiusmet Adami, qui illud detestatus est, per voluntatem Christi, qui pro eo satisfecit; per Ecclesiam & nos ipsos in Baptismo; hinc *S. August. Epist. 23.* ait, *tantam illius Sacramenti, id est, baptismi salutaris esse virtutem... ut... semel regeneratus per aliorum spiritualem voluntatem, deinceps non potest vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nullâ suâ voluntate consentit, & ideo semel perceptam parvulus Christi gratiam non amittit nisi propriâ impietate.* Dixi, transeat, nam si non est prævisum, non est voluntarium, uti dicitur à n. 755. Et idem est de illo, quod sequitur ex peccato personali & proprio, uti ibidem probabitur; quod si fuerit prævisum, & culpa personalis, quæ fuit causa, nunc sit retractata, illud, quod sequitur, etiam desinet esse imputabile, uti etiam dicitur n. 760.*

744 *Obji. 6.* Exempla ex Scriptura & aliunde satis evincunt aliquos peccasse & peccare cum ignorantia vel

vel errore etiam invincibili: sic 1. *Jonathas* I. Reg. 14. ignorans prohibitionem comedit de melle, & ideo est adjudicatus morti, à qua tamen eum liberavit populus: 2. *David* oravit pro peccatis ignorantiae: & in antiqua lege pro illis offerebantur Sacrificia: 3. Licet *Christus* gentilibus esset stultitia, ideoque putaverint eum esse contemnendum, tamen peccarunt non sequendo eum; hinc omnibus Gentilibus, qui de *Christo* nunquam audierant, negata est à *S. Paulo* excusatio, inquit *Eliz.* l. 7. q. 12. §. 7., quia saltem indirectè noluerunt credere, tradentes se vitiiis. Plura addit q. 13. §. 8. in eundem sensum: 4. Judæi crucifigentes *Christum* nescierunt eum esse Deum, & tamen certum est peccasse peccato Deicidii, nam *Inu. II.* damnavit hanc *Abailardi* propositionem ut hæreticam, non peccarunt, qui *Christum* ignorantes crucifixerunt: 5. *Paulus* putabat se contra nomen *Christi* debere multa agere, & tamen peccavit sic ignorans & errans. 6. Occidentes vel persequentes discipulos *Christi* putabant se obsequium præstare Deo, & tamen per hoc peccabant, uti *Eliz.* l. 5. q. 6. fusè expendit. 7. De facto multi Ethnici colunt Idola, ita ut error tanquam lex pietatis & religionis custodiatur: similiter multi acatholici suos errores, uti nos veritatem, putantes sibi non esse licitum de iis dubitare, & tamen utrique peccant. 8. In fine mundi Anti-*Christus* doctrinam suam confirmabit signis & prodigiis, & tamen qui sequentur, peccabunt. *R. n. aff.*, unde ad omnia illa dico generatim, si peccarint aut peccent, esse propter ignorantiam vel errorem vincibilem; & si supponamus esse invincibilem, non fuisse nec esse peccatum: nunc paucis ad singula.

Ad 1. Si argumentum valet, ergo nec in jure positivo excusat ignorantia invincibilis, nam prohibitio

bitio illa erat à Rege *Saule* facta: itaque *Jonathan* non peccavit primò gustando mel, sed per hoc fortè, quòd postea audiens id prohibitum fuisse à Patre suo, improbaverit prohibitionem & induxerit populum ad comedendum, uti habetur v. 29. & seqq.

Ad 2. *David* oravit, Item offerebantur Sacrificia pro peccatis ignorantia, quia nesciebant, an non fortè fuisset vincibilis & culpabilis: deinde etiam fortè imperabantur Sacrificia pro peccatis ignorantia, licèt fuisset invincibilis, in expiationem quandam legalem, ut alii discerent servare legem, alii cautiores essent; Item quia in foro externo praesumuntur facta cum scientia. Dicitur etiam potest, quòd oreitur pro peccatis ignorantia, id est, pro peccatis, quæ quidem facta sunt cum scientia, nunc autem per oblivionem ignorantur.

Ad 3. Certum est eos, qui de Christo nunquam audierunt, per illam infidelitatem non peccasse, nam tres Pontifices damnarunt hanc 68. *Baji prop.*, *Infidelitas purè negativa in his, in quibus Christus non est predicatus, peccatum est: si autem de Christo sufficienter audierant, ignorantia & error fuit vincibilis; & idem est dicendum, quod jam dicemus de Judæis & acatholicis. Vide dicenda n. 753.*

Ad 4. Judæi ex vita, signis & miraculis scire poterant & debebant Christum esse Deum, hinc *Pilatus*, quamvis Gentilis nec usus sacris litteris aut prophetiis, satis adverterat, quòd per invidiam tradidissent eum, *Matt. 27. v. 18.*, erant ergo suâ malitiâ excæcati. Videri potest *Esp. in app. a. 61.*

Ad 5. & 6., idem est dicendum de *Paulo* & persecutoribus, qui satis audiverant de vita & miraculis Christi; unde in quo peccarunt, in hoc processerunt saltem cum neglectu melioris notitiæ de doctrina Christi, vel ex temeritate nimia aut odio.

Ad 7.

Ad 7. De Deo communiter docetur, quòd non possit ignorari invincibiliter, saltem non diu: quòd si supponamus invincibiliter ignorari verum & unicum Deum, contra hunc non peccabit formaliter Ethnicus adorando Idola; hinc etiam l. 5. à n. 49. dicam, si in aliquo homine daretur invincibilis ignorantia planè omnis Dei, talem hominem non peccaturum Theologicè, sed ad summum Philosophicè. Quoad acatholicos, dicam in l. 2. à n. 93. dari posse materiales, & nego peccaturos per suam illam materialem infidelitatem.

Ad 8. Qui sequentur Anti-Christum ex ignorantia invincibili, per hoc peccabunt, n, qui sequentur ex vincibili, c, & talis præsumitur futura, nam nunc inclaruit auctoritas Ecclesiæ, motiva credibilitatis pro fide Christiana & pro Divinitate Christi sunt evidentiæ: nec deerunt Prædicatores Evangelii, etiam Prophetæ, *Enoch*, & *Elias* &c. Videri potest *Esp. a. 62.*

Obj. 7. Dantur peccata ignorantia, non tantum imputabilia ratione antecedentis negligentia in inquirendo, sed etiam ratione sui, licet eorum malitia, quando fiunt, nullo modo cognoscatur, sed purè ignoretur, ergo talis ignorantia, licet invincibilis sit, non excusat, ita *Eliz. l. 5. q. 3. & seqq. R. Cum Ter. vil. in Reg. q. 65.* aliisque communissimè, n. antec., malitia enim, cujus nulla est cognitio, non contrahitur, nec est imputabilis, uti probabitur l. 5. à n. 15., ubi ostendemus illam esse mentem ac sententiam SS. PP. & *S. Th.*, & rationem insinuabimus hic n. 752. & 755.

Obj. 8. Ignorantia eorum, quæ sunt proprii officii, non excusat à culpa, quia quisque tenetur scire ea, quæ sunt proprii officii, hinc *S. Th.* ait, *Ignorantia illa, quæ quis ignorat ea, quæ tenetur scire, non est*

est absque peccato: hinc etiam in *Instit.* de Aquilia §. *præterea*, dicitur, imperitiam in re ad proprium officium pertinente non excusare: & Cap. *si culpa*, de injuriis, dicitur ignorantiam non excusare, quando quis debuit scire; ideoque Jura clamant, paria esse, scire & debere scire, *L. quod se mihi*, ff. de rebus cred., Atqui ignorantia legis naturalis, est ignorantia alicujus, quod est officii omnium ratione utentium, quodque omnes debent scire, ergo. *R. 1.* Idem valere de ignorantia legis positivæ, nam & hanc tenemur scire, cum teneamur observare. *R. 2.* Si sint proprii officii particularis, v. g. Judicis, Confessarii, transeat; si sint officii generalis, quale est vivere honestè vel etiam Christianè, n. maj., cum enim hoc officium latissimè pateat & contineat obligationes plurimas ac diversissimas, possunt quædam secundariæ, saltem ad tempus, invincibiliter ignorari, ideoque licet, per se loquendo, simus obligati ad ea scienda, tamen per accidens hic & nunc non sumus proximè obligati, quia hic & nunc, moraliter loquendo, non sumus proximè potentes scire.

747 *Obji. 9.* Saltem conscientia formata secundum ejusmodi ignorantiam vel errorem invincibilem non faciet operationem esse positivè honestam. *R. n. aff.*, cujus oppositum ostendimus à n. 14., cujus alia *Ratio* velut à priori est, quia talis conscientia est Ethicè recta, ergo facit positivam honestatem refundi in operationem. *Ant. prob.*, illa conscientia est Ethicè recta, quæ est optima ratio operandi, quam hic & nunc, dum operandum est, habere possumus & debemus, ille enim est Ethicè rectus & operatur maximè conformiter ad appetitum rectum, secundum dicta à n. 5., qui se habet, quàm optimè potest & debet, sed conscientia invincibiliter erronea est optima ratio operandi, quam hic & nunc, dum operan-

operandum est, habere possumus & debemus, ergo est Ethicè recta, adeoque sufficit, non tantum ad evitandum peccatum, sed etiam ad positivam honestatem refundendam in operationem.

Plura huc spectantia solventur l. 5. à n. 15. & 25., ubi efficaciter probabimus ad peccandum prærequiri aliquam cognitionem malitiæ & legis Dei.

Q. 125. *Quandonam igitur ignorantia & error censetur invincibilis & inculpabilis, aut è contrà peccatum. R.* 748

§. I. Si nulla notitia specialis nequidem confusa, nec ulla ratio dubitandi in universum aut in particulari occurrerit de eo, quod ignoratur vel circa quod erratur, talis rei ignorantia & error dici debet invincibilis & inculpabilis, uti rectè *Suar.* de censur. d. 4. f. 8. *Vasq.* 1. 2. d. 124. *Sanch.* in Decal. l. 1. c. 17. n. 2. alique communissimè contra *Eliz.* 1. 5. q. 6. §. 5. Ratio est, quia talis ignorantia vel error non est voluntarius, nam voluntarium, secundum dicta n. 736., procedit ex cognitione, quæ tum abest: deinde non adfuit hoc, per quod vinci & expelli possent, homo enim non potest se liberè applicare ad quærendam scientiam, nisi ante primam volitionem præcedat cogitatio, utique non voluntaria, cum præcedat primam volitionem, ergo naturalis & ab extrinseco causata, per quam voluntas excitata se moveat, & intellectum applicet, ergo si nulla cogitatio in mentem venerit, quæ posset excitari voluntas, non est in potestate hominis se applicare ad quærendam scientiam, ergo si tum ignoret vel erret, ignorantia & error non sunt ipsi voluntaria, ergo sunt ipsi invincibilia & inculpabilia.

§. II. Si alicui inciderit cogitatio, non qualiscumque, uti n. 755. dicitur, sed prudens, ne fortè objectum sit malum & operatio inhonesta, ipse autem

tem

tem sufficientem adhibuerit diligentiam, neque tamen potuerit rescire veritatem, ignorantia vel error est ipsi invincibilis, ideoque operationes vel mala ex eis secuta non sunt imputabilia ad culpam, uti rectè *Suar. suprà & Teril. in Reg. q. 62. assert. 3.*, tota enim imputabilitas ignorantiae vel erroris, itemque malorum ex ipsis sequentium, fundatur in negligentia inquirendi veritatem & tollendi ignorantiam vel errorem, uti dicitur n. 757., hìc autem adhibita est diligentia debita, quâ positâ cum adhuc ignoretur veritas, nulla lex agnoscitur, quæ vel prohibeat operationem, quam prudenter judicat licitam, vel obliget ad præcavenda mala, quæ prudenter timere non potest esse secutura: quandonam autem censeatur debeat adhibita sufficiens diligentia, dicitur à n. 755.

750 §. III. In rebus inter Classicos Auctores controversis & incertis, debet ignorantia vel error censeari invincibilis, si nitatur gravi motivo, quia cum Auctores graves dicant veritatem esse in hac, alii in altera parte, nec resciri possit, quinam verum, quinam falsum dicant, qui hìc ignorat veritatem, vel format iudicium pro hac aut illa parte, habet ignorantiam vel errorem, quem hìc & nunc vincere non potest, ergo invincibilem, ita *Teril. q. 67. n. 28.*

751 §. IV. Ignorantia & error sunt peccata, quando sunt objectum legis illa prohibentis, & nihilominus liberè habentur, tum enim ignorantia habet se sicuti omissio actûs fidei, quando præcipitur, error autem sicuti positiva infidelitas: an autem dici debeant esse peccata, an tantum effectus peccati, dubium est, aliqui volunt dici peccata, non aliter ac omissionem Sacri die festo; alii cum *Vasq.* dicunt esse tantum effectus peccati, putantque peccatum compleri in sola negligentia removendi ignorantiam vel errorem: hoc videtur certum, quòd totum pravum exerciti-
um

am libertatis compleatur in voluntate non sciendi seu in negligentia debiti conatus ad sciendum, à qua negligentia error vel negligentia accidentaliter de- ignorantia
nominentur esse peccaminosa, potuisset enim esse eadem ignorantia vel error, & non esse peccaminosa, si nempe fuissent invincibilia & nullo modo voluntaria.

§. V. Si nulla prudens cogitatio inciderit de ignorantia vel errore per peccatum incurrendo, licet postea ex peccato, sive, propter peccatum sequantur, non sunt voluntaria, nequidem indirectè, neque peccatum, sed vel merus effectus, vel tantum pœna peccati, uti rectè *Terz.* q. 65. ass. 3., quia ratio voluntarii petit, ut sit aliquo modo præcognitum, sicuti si quis liberè se inebriet vino, quod nescit esse venenatum, quamvis peccatum sit illi voluntarium, mors tamen inde secuta non est voluntaria, quia nempe nullo modo fuit præcognita, neque lex prohibens inebriationem repræsentabat hanc tanquam illativam mortis, ergo similiter, si non incidit prudens metus vel cogitatio, quòd ignorantia vel error esset secuturus ex peccato. Probatque rectè *Suar.* n. 13., etiam ex Sacris Canonibus, nihil ad rem facere, sive ignorantia & error causentur per opus licitum sive per illicitum, cum hoc non refundat voluntarietatem in aliquid non prævisum: sed nec refert, sive per se sive per accidens sequantur ex peccato, nam si nulla cogitatio de hoc inciderit, non fuit possibile, ut cogitaret de illis præcavendis, ergo moraliter præcaveri non potuerunt, ergo sequuntur involuntariè. Vide dicenda l. 5. à n. 30., & ibidem n. 222., ubi n. 224. etiam explicatur, quænam dicantur peccata inadvertentiæ.

Objicies. Apostolus *ad Rom.* I. dicit Gentes, quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt,

verunt, incidisse in ignorantias, quas utique non præviderant, nec tamen fuerunt excusabiles à peccatis per tales ignorantias causatis: quem locum explicans *S. Th.* lect. 7. dicit, si ignorantia causetur à culpa, non potest subsequentem culpam excusare. Patetque idem in obcæcatis, licet enim prævisa non fuerit cæcitas, tamen ex cæcitate peccantes non excusantur. *R.* Gentiles aliosque, quibus ignorantia vel cæcitas non fuit voluntaria, non peccasse per ignorantias vel cæcitates, sed postea constituti in ignorantia aut cæcitate peccabant per malitiam suam, agnoscebant enim satis turpitudinem eorum, que patrabant, uti notat *Corn. à Lapide* in eum locum. *S. Th.* loquitur de causalitate, non purè physica, sed morali, culpa autem non est moralis causa ignorantia & ex hac consequentium, nisi ignorantia fuerit voluntaria; & idem est de cæcitate: quæ autem postea fiunt ex nova advertentia, sunt peccata malitiæ, cum quibus stat aliqua cæcitas, nam nemo est cæcior illo, qui mala imminetia cognoscit, nec tamen vitat; qui foveam metuit & tamen in eam irruit; hoc ipso enim physice videns, moraliter non videt, quia agit, ac si non videret, quod est pessimum genus cæcitatis. Videri potest *Teril.* à n. 42.

754 *Inst.* Omnis peccans potest timere, ne propter peccatum permittatur incidere in ignorantias, errores, cæcitates, ergo debet hoc timere, ergo ipsa sunt sufficienter prævisa & voluntaria. *R. 1.* Omnis peccans semper proximè potest hoc timere, n. potest quandoque, & potentiâ saltem remotâ, si nempe de hoc incideret cogitatio, transeat; quod autem hæc non incidat, non est ei voluntarium, uti supponitur. *R. 2.* Dato antec. n. conseq., quia cum talis ignorantia, error aut cæcitas sint pœnæ extraordinariæ & à solo Deo dependentes, nemo censetur exponere

se periculo proximo earum, si peccet, nec semper potest prudenter prætimere.

Q. 126. *Quandonam illa, quæ sequuntur ex ignorantia vel errore vincibili & culpabili, censentur voluntaria & imputabilia ad culpam.* R.

§. I. Ut censentur etiam indirectè voluntaria, debent aliquo modo fuisse præcognita, ut colligitur ex dictis n. 752., & pluribus dicitur l. 5. à n. 30. Nec negare audeat *Eliz.* q. 10. §. 3. & q. 11. §. 5., quia nihil volitum nisi præcognitum: debet insuper saltem confusè agnita esse obligatio illa præcavendi, alioquin non esset agnita in eis malitia, & consequenter non essent imputabilia ad culpam, ut dicitur eodem l. 5. à n. 16. Quævis autem repræsentatio mali secuturi non inducit obligationem tollendi ignorantiam vel errorem, ut mala ista præcaveantur, nam quandoque præcaventur sine fundamento & ex scrupulositate, si nempe rarissimè eveniant: hinc ut agnoscat obligatio quærendi scientiam, debet quis probabiliter prævidere, five prudenter prætimere malum, & ideo agnoscere se obligatum ad tollendam ejus causam, quæ hinc esset ignorantia vel error.

§. II. Ut illa, quæ sequuntur ex ignorantia vel errore, sint voluntaria & imputabilia, non est opus præcognosci in individuo vel specie, & id evincunt argumenta, quæ affert *Eliz.* q. 11. §. 4., si enim formaliter & expressè in seipsis fuissent prævisa, essent directè volita, ad peccatum autem sufficit esse indirectè voluntarium: itaque sufficiet, quòd præcognoscantur quasi in genere, ita ut censentur virtualiter & implicitè præcognita, v. g. ut Judex peccet, quando postea injustam feret sententiam circa testamentum, non est necesse, ut determinatè agnoscat se nescire materiam de testamentis, sed satis est, si agnoscat, se non satis scire illa, quæ ad officium

Ee

suum

suum pertinent, & ideo advertat posse gravia mala causari Reip., vel damna proximo: atque idem est de Confessario, Parocho &c., si accedant ad hæc officia, conscii sibi de insufficiente scientia, hoc enim habito, illa, quæ inde sequentur & causabuntur, erunt indirectè voluntaria, utpote sufficienter volita in causa, & ideo, quando sequentur etiam sine nova advertentia ad malitiam præsentem vel negligentiam præteritam, denominabuntur peccata ignorantia. Quod si tum, quando sequentur, agnosceretur malitia præsens, & tamen eam saltem indirectè vellet operans, dici deberet peccatum potiùs actualis malitiæ, quàm ignorantia.

757 §. III. Quando ejusmodi mala ita sequuntur & causantur ab ignorantia vel errore, sine actuali advertentia & libertate, non habent ullam propriam malitiam vel imputabilitatem, sed ad summum denominantur mala seu peccata tantùm per negligentiam præteritam in inquirenda veritate, uti docent *S. Tb. S. Bonav. S. Anton. Suar. Vasq. Sanch.* in Decal. l. 1. c. 16. n. 45. aliique communissimè cum *Teril.* in Reg. q. 66. aff. 5. Ratio est, quia omnis ratio mali imputabilis essentialiter fundatur in libero voluntatis exercitio, hinc ubi nulla est libertas, nulla est imputabilitas, ergo ubi non est novum exercitium libertatis, non potest esse nova imputabilitas, sed tota, quæ inest, provenit à primo exercitio libertatis, & consequenter non est alia, sed tantùm prior imputabilitas, sicuti in actu interno & externo est una moralitas derivata à solo actu interno, quia hic solus est formaliter liber. Vide dicenda l. 5. n. 21.

758 §. IV. Si quis heri per culpam ignoravit vel concepit errorem, quòd hodie, quando est festum, non esset obligatio audiendi Missam, (idem est in aliis similibus materiis) si hodie omittat Missam nihil

hil ampliùs cogitans de illa obligatione, *Rodrigo Med.* & alii absolute dicunt peccare per illam omissionem, quia ignorantia vel error ille non fuit revocatus, ergo moraliter manet & causat transgressionem: *Azor, Vasq. Salas, Sanch. Prap.* & alii cum *Burgh.* cent. 3. cas. 42. absolute dicunt non peccare, quia illa mala voluntas hesternæ non est ampliùs nec in se nec in aliquo suo effectu, ergo ommissio non censetur ab illa causari: *Castrop.* tr. 2. d. 1. p. 3. meliùs sic distinguit, si ommissio hodie sequatur ex culpa hesternæ, denominabitur libera & culpabilis; præsumi autem debet sequi ex culpa hesternæ, si aliud non rescitur, quia erat causa de se efficax illius: si autem non sequatur ex culpa hesternæ, sed aliunde, & eodem modo futura fuisset, quamvis absuisset culpa hesternæ, non denominabitur culpabilis, quia culpa hesternæ se per accidens habuit ad illam, neque ommissio quicquam ab illa participabit. Vide dicenda l. 5. à. n. 41.

§. V. Si mala non necessariò sequebantur nec 759
erant per se connexa cum ignorantia vel errore, & aliquis sufficientem adhibuerit diligentiam vel cautelam, ne sequerentur, si per accidens sequantur, non erunt voluntaria nec imputabilia, uti per se patet, & pluribus dicitur l. 5. n. 45.

§. VI. Si negligentia in excludenda ignorantia 760
vel errore sit per veram penitentiam retractata, aut jam adhibeatur sufficiens diligentia in acquirenda scientia, quæ tamen obtineri non possit, ignorantia & error non ampliùs erunt moraliter voluntaria, nec peccatum, nec causa peccati, neque mala ex eis sine nova libertate secuta erunt moraliter imputabilia, sed tantùm dicentur effectus peccati, uti communiter tenent omnes cum *Teril.* q. 62. ass. 1., & consentit *Eliz.* l. 5. q. 13. §. 5. Ratio est, quia non erant
Et 2 impu-

imputabilia nisi in causa, quæ erat negligentia, ut in 757. dictum est, ergo si hæc sit effectivè efficaciter retractata vel emendata, negligentia illa desinit moraliter esse, ergo quod ex ea sequitur, non censetur moraliter esse ab illa tanquam causa, licet fortè adhuc physicè sit ab illa, quod enim non est moraliter, non potest esse moralis causa alterius: sic si Sacerdos malitiosè abjecerit Breviarium, ne teneretur orare horas, si de hoc postea sincerè doleat, potest absolvi, nec ommissio horarum censetur postmodum voluntaria, neque etiam peccat omittendo. Similiter notat *Terill.* q. 63. n. 3., si incogitantia legis, quæ antè fuerat vincibilis & per culpam causata, postea fiat invincibilis, quia postea conaretur & non posset rescire legem, nec esset, qui instrueret, actionem postea secuturam ex illa incogitantia non fore peccatum, & plures similes casus affert de consc. prob. q. 16. aff. 1., in quibus ignorantia priùs vincibilis, fit postea invincibilis, & ideo facit illa, quæ postea sequuntur, non esse amplius imputabilia ad culpam. Videri potest *Terillus* q. 61. & 62., ubi plura tradit de his peccatis ignorantia.

761 Q. 127. *An taxari possit quantitas diligentia necessaria ad hoc, ut ignorantia vel error sit invincibilis & inculpabilis. R.*

§. I. Negat *Eliz* l. 4. q. 15., ac docet q. 11. §. 6. Deum voluisse id à nobis ignorari, ut nesciremus, si mûsne justus an injustus, quia nunquam sciemus, an non defuerimus in diligentia necessaria, sicuti nescimus, qualis superbia aut quanta luxuria prærequiratur, ut Deus ob illam patiatur hominem labi in hæresin &c. Addit tamen l. 7. q. 11 §. 8. in fine, diligentiam in inquirendo hîc necessariam debere esse magnam, qualem æterna salus, utique maximi facienda, requirit, unde ad minimum tantam esse debere,

re, quantam mundani adhibent pro honoribus, divitiis aut voluptatibus suis.

§. II. *Quantitas illius diligentiae taxari potest* : 762
 si enim taxari non posset, nunquam liceret operari ex opinione, nequidem probabiliore, stante pro libertate contra aliam probabilem stantem pro lege, ut enim hoc liceat, prius adhibenda est diligentia sufficiens pro invenienda veritate, & ad rescindendum, an lex prohibens existat vel non, ergo si non posset resciri, quænam diligentia sit sufficiens, nunquam liceret ex tali opinione operari.

§. III. *Suar. de cens. d. 4. s. 8. rectè dicit taxatio-* 763
 nem hujus quantitatis esse prudentum judicio relinquendam, pensatis omnibus, quæ ad præceptum, personam & operationem pertinent; nam notat rectè *Teril. in Reg. q. 67. n. 30.*, si agatur de præcepto naturali, esse opus majore diligentia, quàm si de positivo, & quò gravius esse videretur præceptum, eò major requiritur consideratio; similiter homo doctus tenetur majorem per seipsum adhibere diligentiam, quàm indoctus: item, si operatio possit graviter nocere, etiam opus est majore diligentia, quàm si nocere non possit &c.; hinc universaliter illa quantitas diligentiae sufficit, quæ qualitati præcepti, capacitati personæ & naturæ operationis proportionatur, illa autem proportionatur, quæ serua est & saltem mediocris, hinc illa absolutè est sufficiens, quam prudentes consideratis circumstantiis judicant esse mediocrem & humano modo requisitam. *Nec obstat*, quòd prudentes quandoque etiam errent in assignanda illa mediocritate, *nam* error ille est probabilis & innoxius, cum in hoc negotio, spectatâ infirmitate humani intellectus, non possit inveniri regula certior, & consideratâ etiam imbecillitate humanâ nulla videatur accommodatior.

764 §. IV. Homo indoctus, secundum *Suar.* supra, adhibet diligentiam sufficientem, si consulat doctos viros in tali arte peritos & carentes morali suspicione, quod ex malitia vel negligentia sua decipiant; homo autem doctus, qui per se sufficiens est ad talem cognitionem obtinendam, si Doctores aliquos inspexerit, aut leges ipsas mediocri diligentia contideraverit, perpenderitque motiva in utramque partem, ac tum ignoret adhuc vel erret, id fiet invincibiliter & inculpabiliter: quæ omnia sunt nobis certa in foro conscientiae, inquit *Suar.*, licet forum externum utatur aliis præsumptionibus, uti dicitur à n. 772.

765 §. V. In rebus operabilibus & incertis sufficit ea diligentia, per quam homo pervenit ad certam probabilem resolutionem casus, sive ad iudicium prudens pro hac vel illa parte, sive id fiat per proprium studium, sive per responsum ab aliis peritis peritum, attamen secundum dicta n. 369., hoc enim habito prudenter iudicat se habere veritatem, ergo quamvis forte adhuc ignoret aut erret, non est ideo vituperabilis, ergo ignorantia & error non est culpabilis.

766 §. VI. *Objicies* Homines valde magnam diligentiam adhibent pro obtinenda scientia profana, pro divitiis, honore aliisque bonis corporis, ergo adhibenda est saltem similis pro cognoscenda Dei lege, pro bonis animæ & salute æterna, ergo ut ignorantia & error sit inculpabilis, non sufficit mediocris diligentia *Conf.* nam si filius sciret esse periculum graviter offendendi Patrem, & non adhiberet tantam diligentiam pro cavenda offensa, merito iudicaretur non habere debitam reverentiam & amorem; & si post adhibitam tantum mediocrem diligentiam, defectu diligentiae majoris offenderet, Pater merito indignaretur, ergo idem magis valet de homine

mine respectu Dei, ita *Eliz R.* Hæc esse de consilio, negamus autem esse de præcepto, si enim essent de præcepto, nunquam posset adhiberi diligentia sufficiens, quia lex æterna Dei & salus nostra æterna digna sunt omni possibili diligentia: quod si cum proportione talis diligentia teneremur curare salutem animæ, cum qua curamus salutem corporis, teneremur quotidie jejuna, orare incessanter, & quævis opera optima exercere; item teneremur vitare omnia etiam remota pericula peccandi, quia salus animæ infinitè æstimabilior est quàm salus corporis, ideoque exigeret diligentiam sine proportione majorem; hinc dicendum est, quod in his aliisque similibus Deus non postulaverit à nobis nisi humanam diligentiam humano modo præstabilem, & quod lex, quæ omnia optima præscriberet, esset pessima, uti notavimus n. 475. ex *Card. Palav.*, quia esset supra fragilitatem humanam, exponeretque certissimis periculis frequentissimè peccandi: itaque sicuti certum est extraordinariam istam diligentiam pro obtinenda salute non requiri ex præcepto, quamvis ad salutem maximè conducatur, & ob illius defectum quandoque peccetur & amittatur salus, ita magis certum esse debet non requiri pro invenienda veritate extraordinariam diligentiam, quamvis hæc ad illam inveniendam, & consequenter ad servandam Dei legem conducere, atque ob illius defectum quandoque per accidens fiat materialis transgressio legis, ergo sufficere diligentia mediocris. *In forma, n. conseq.*, nam homines sæpenimis magnam diligentiam adhibent pro illis profanis & temporalibus, & si adhiberent tantum mediocrem, non essent vituperabiles, ergo nec adhibens mediocrem pro rebus animæ, ordinariè loquendo, ubi non est periculum ideo formaliter peccandi aut amittendi salutem.

Addit *Teril.* à n. 64. diligentiam mediocrem pro salute animæ & pro servandis præceptis, quæ agnoscimus, cenferi debere majorem illâ, quam homines adhibent pro rebus profanis, quia hæc redditur suavis per commoda temporalia vel per ipsam naturalem propensionem; è contrâ posterior conjuncta est cum continuo bello spirituali, mortificatione concupiscentiarum, pugna renitentis naturæ &c. *Ad conf.* n. Patrem meritò indignaturum, si filius adhibuerit diligentiam, ne offenderet, mediocrem, qualem descripsimus n. 763

Inst. Pater sollicitus de salute filii graviter infirmi non acquiescit, nisi habito certo nuntio de illius vita, ergo nec nos deberemus acquiescere, nisi habitâ certâ notitiâ veritatis. *R.* n. conseq., disparitas est. 1. quia pater potest habere certam de hoc relationem, nos, ubi res controversæ sunt, sperare non possumus notitiam certam veritatis, uti n. 713. dictum est. 2. Quamdiu pater non habet certam notitiam, habere non potest finem suum, qui est liberatio à cura per certitudinem vitæ filii; nos absque certa notitia veritatis possumus habere finem nostrum, qui est, non peccare & honestè operari, ac per consequens salvari, uti fati constat ex dictis à n. 14. & 734.

767 *Q.* 128. *An incurrat pœnam, ignorans esse asfixam transgressioni. R.*

Vide. lib. 7. fol. 736. n. 95.
 §. I. Si ignorantia sit inculpabilis, pœna Ecclesiastica, v. g. censuræ non incurritur, hinc occidens Clericum & nesciens illi homicidio annexam esse excommunicationem, non est excommunicatus, ita *Suar. Sanch. Bonac. Cœnin. Castrop. T. 2. d. 1. p. 17. & alii, contra Covarr. Ledes. & alios. Ratio est, I., quia tales pœnæ ab Ecclesia imponuntur tanquam admonitiones & medicinæ ad præcavendas culpas, sed non habent rationem admonitionis vel medicinæ ad præca-*

præcavendam culpam, nisi prænoscantur ante culpam, atque ita timore sui deterreant à culpa, ergo etiam non incurruntur, nisi præcognoscantur. 2. Tales pœnæ non imponuntur nisi contumacibus & repugnantibus potestati, quam habet Ecclesia ad coercendum & puniendum improbos, sed qui ignorant pœnam esse impositam, quâ coerceri debeant, non sunt contumaces aut repugnantes illi potestati, ergo.

§. II. *Navar. Sa & alii cum Tamb. l. 1. in dec. c. 768*
 2. §. 10. n. 12. putant etiam pœnas civiles, si extraordinariæ sint, non incurri ab illo, qui invincibiliter ignorat illas esse transgressioni annexas, quod probabile etiam reputant *Suar. Sanch. & Castrop.*, quia si pœna sit extraordinaria, etiam in foro externo præsumi potest non præcognita à delinquente, ergo nullo modo potuit illi se subicere, injustum autem esset obligare ad pœnam, cui nullo modo se subiecit: deinde talis minus peccat, quàm si sciret pœnam esse annexam, neque contumax est, ergo dicendum est, quòd legislator velit mitius agi cum illo, quàm cum alio sciente pœnam esse annexam, & in illam consentiente.

§. III. Si pœna imponatur his verbis, qui præ- 769
sumpserit, qui scienter, qui consultò, qui temerè, qui audens, &c. putant, *Dian. & Burgh. cent. 1. cas. 78.* non incurri ab ignorante illam pœnam esse annexam, quamvis ignorantia fuisset mortaliter culpabilis & affectata: *Sanch. & Castrop.* dicunt probabilius tantum incurri, quando ignorantia affectata est talis, ut æquiparetur scientiæ: Ratio est, quia verba ista videntur requirere directam cognitionem & expressam voluntatem se opponendi contra vim punitivam legis, quæ non est sine expressa cognitione pœnæ appositæ.

770 §. IV. Si pœna absolute imponatur delinquenti, sitque pœna Ecclesiastica, adhuc non incurritur ab ignorante pœnam esse annexam, si ignorantia illa non fuerit crassa & supina, quamvis fuerit mortaliter culpabilis, ita *Sanch. & Castrop.* contra quosdam alios; ratio est, quia hæ pœnæ requirunt, vel dolum, qui non datur sine ignorantia affectata, vel saltem contemptum, qui non est, quando aliqua diligentia adhibetur, licet omittatur major debita.

771 §. V. Aliæ pœnæ tam Ecclesiasticæ quàm Civiles, quæ non requirunt ignorantiam affectatam vel crassam, neque dolum aut contemptum, probabiliter incurritur, quamvis ignorentur, si ignorantia sit mortaliter culpabilis, quia qui vult culpam, vult hoc, quod scit aut scire potest & debet ordinariè sequi ad culpam, ideoque committens mortale incurrit pœnam inferni, quamvis invincibiliter ignoret aut non cogitet esse annexam, quia pœna illa ordinaria est, nec improporcionata culpæ. De his

p. 2. n. 1607
fol. 703.
fol. 719.
fol. 734.
fol. 951.
772

tim l. 6. T. 4. c. 2. ad d. 4. dicitur, an reservatio incurritur ab eo, qui nescit esse annexam peccato. l. autem 7. c. 17. ad d. 3. dicitur, à quo incurrantur censuræ: & d. 4., qualis actus requiratur ad incurrendum, & quænam excusent &c., ibidem c. 5. ad d. 1. dicitur, an ab ignorante incurritur irregularitas. n. 211.

Q. 129. An ignorantia legis vel pœnæ annexæ allegari possit pro excusatione in foro externo R. Negat *Mascard.* & pauci alii, quia si lex sit promulgata, præsumitur nota: sed communissimè affirmant reliqui, nam si sit invincibilis, excusat à culpa, ergo etiam à pœna: præsumptio quidem est contra excusantem, sed inde plus non sequitur, quàm teneri probare excusationem suam, pro qua, ut conjecturæ admittantur, accedere debet juramentum de ignorantia,

tia, quod solum non sufficeret sine conjecturis vel aliis probationibus, uti communiter docent AA. apud *Castrop* supra p. 19., hinc notat *Suar.* de cens. d. 4. l. 8. in foro externo raro admitti ignorantias invincibiles juris, nisi validissimis rationibus probentur, & inde forte est, quod Ecclesia conversos ad fidem absolvat ab excommunicatione, quia forsitan præsumit ignorantiam pœnæ annexæ fuisse vincibilem; de hoc tamen dicitur postea l. 6., quando agetur de Confessario hominis convertendi ad fidem.

Q. 130. *An dicta de ignorantia, etiam valeant de oblivione naturali.* R. Affirmative, nam oblivio naturalis æquivalet ignorantia invincibili, uti rectè cum aliis *Sanct. & Dian.* p. 3. T. 6. R. 41., inferens eum, qui ex oblivione omisit horas Canonicas, non teneri restituere fructus, quia lex pœnalis irritans acquisitionem fructuum, non obligat eos, qui sine culpa obliti sunt legis obligantis ad orandum.

DUBIUM II.

774

An metus excuset ab observatione legis.

R. Esp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malicia, quia minuitur libertas. Interim sæpe fit, ut præcepta quædam non obligent, cum eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum. & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Est communis. *Vnde resolvuntur:*

I. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus gravis, v. g. mortis, &c. sæpe non tantum

"tūm excusat à præcepto positivo, tam divino,
 "quàm humano; sed quandoque etiam ab affirma-
 "tivo naturali: & sic (ut *Sanch. 1. mor. c. 18.*) non te-
 "netur quis cum periculo vitæ integrè confiteri,
 "servare depositum, implere votum, succurrere pro-
 "ximo extremè indigenti. *Bec. tom. 2. l. 3. c. 6. Azor*
 "*1. p. l. 1. c. 11. Lay lib. 1. t. 4. c. 14.* Excipetamen ca-
 "sum, de quo infra *l. 2. t. 3. c. 2. d. 1.*

775.

" III. Si observatio legis humanæ necessaria fit ad
 "conservandum bonum, aut avertendum malum
 "commune, quod pluris fit, quàm vita propria, tunc
 "lex illa obligat cum periculo vitæ, ut v. g. si Dux
 "mandet militi non discedere ex statione; item, si pe-
 "rituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore
 "pestis. *Lay l. c.*

775.

777.

" IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ec-
 "clesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut
 "similis incommodi. *vid. Sanch. l. c.* ut, si v. g. cogaris
 "metu mortis contrahere cum consanguinea, in gra-
 "du prohibito lege Ecclesiasticâ, posses contrahere,
 "(in speciem) non tamen posses consummare, quia
 "cūm matrimonium esset irritum, fornicareris,
 "quod intrinsecè malum est. *Sanch. de matr. l. 7. di.*
 "*5. num. 4.*

" V. Per accidens interim accidere potest, ut lex
 "humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius
 "præcepti juris naturalis aut divini concurrentis, ut
 "v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ec-
 "clesiæ, in odium fidei, vel contemptum religionis.
 "*vid. Sanch. l. c. Kôn. 3. p. t. 2. d. 13 dub. 12.*

A D D E N D A.

775 Q. 131. An dari possit hęc regula generalis
 cognoscendi, an metus à lege excuset vel
 non. R. §. I.

§. I. Non possunt dari generaliores quàm hæ,
 1. Si transgressio legis sit actio intrinsecè mala, & ideo prohibita quia mala, nullus metus excusat, nam quod est intrinsecè malum, nullo casu fieri potest non malum, neque metus tollit totalem circa illud libertatem, ergo non excusat. 2. Si transgressio legis sit contra bonum commune, metus damni particularis non excusat, quia bonum commune prævalet particulari. 3. Si transgressio legis non sit intrinsecè mala, neque præjudicet bono communi, metus damni gravis excusare poterit, quia legislator non censetur velle obligare cum tanto incommodo: vide dicenda l. 3. p. 1. q. 51.

§. II. Prima hïc difficultas est, ut sciatur, an hæc 776
 actio in particulari sit vel non sit intrinsecè mala, ita ut nullæ circumstantiæ possint illam cohonestare, aut an sit vel non sit præjudicans bono communi, ideoque in particulari oppositæ sunt AA. sententiæ, v. g. 1. Communior sententia Catholicorum est contra paucos apud *Castrop.* T. 2. d. I. p. 13., quòd occisio directa innocentis sit intrinsecè mala, ideoque non sit licita, quamvis Tyrannus minetur extremam patriæ ruinam: è contrà secundùm plerosque non est intrinsecè malum Tyranno extradere innocentem, quamvis prævideatur occidendus tum enim non intenditur mors innocentis sed salus communis patriæ, pro qua Resp. potest exponere subditum periculo mortis, & subditus ipse tenetur vitam suam exponere. 2. *Azor* docet neglectum Baptismi esse intrinsecè malum, quia homo negligens Baptismum exponit se periculo salutis: è contrà *Castrop.* negat. quia loco Baptismi, potest esse contritio habens moralem certitudinem de gratia, adeoque metus mortis poterit excusare à susceptione Baptismi fluminis; quod admittit, *Dian.* p. 8. t. 1. R. 2. quamvis postea non esset

esset futura occasio illius, quia Baptismus fluminis determinatè, non est absolutè necessarius, sed tantum aliquis Baptismus fluminis, fluminis, aut sanguinis.

3. *Valent. Azor*, & alii putant comedere carnes hominis esse intrinsecè malum, adeoque nunquam licere, quia natura horret talem comestionem velut ferocem & barbaram: è contrà *Cajet. Sancti. Bonac. Less.* & alii plures putant non esse intrinsecè malum, quia natura non horret sed appetit, quando adit metus mortis ob extremam famem: imò contra naturam videtur esse vitam perdere, cum eam possit tueri, comedendo carnes humanas, quas veruè sunt devoraturi.

4. *Io. Sancti.* putat non esse intrinsecè malum uti simulatione in administratione Sacramentorum, adeoque posse aliquem metu mortis adactum sine intentione consecrandi dicere verba consecrationis super panes: è contrà *Suar. Vasq.* & alii communissimè dicunt talem simulationem esse intrinsecè malam, quia fit irreverentia & injuria materiæ ac formæ Sacramentorum atque horum Auctori: hinc 5. *Castrop.* dicit esse intrinsecè malum legere Missam sine vestibus sacris: è contrà *Bonac. Valent. Suar. Vasq.* & alii communis cum *Dian.* p. II. T. 6. R. 15. & 25. dicunt non esse intrinsecè malum, ideoque secluso scandalo & contemptu licere ad evadendam mortem: Atque talia exempla innumera in omnibus materiis occurrunt: quid autem absolutè tenendum sit, dicetur suis locis.

777 §. III. Altera difficultas est, quanti damni metus excuset; v. g. si hac dominicâ audiendo Missam patiat damnum unius imperialis, aut negligam lucrum ducati, an excuset: sed etiam hoc commodius explicabitur in specialibus materiis præceptorum & alia quid insinuabitur n. 781.

DUBIUM III.

778

An excuset impotentia totius, vel partis.

Resp. I. Cùm ad impossibile nemo teneatur, cer-⁷⁸⁰
 tum est quòd impotentia excuset, etiam illa,⁷⁸²
 cui ante causam cum peccato dedisti; dummodo de^{760.}
 hoc doleas. Quare id præcipuè hìc dubitatur, an qui
 non potest implere totum, teneatur ad partem.

Resp. II. Si Præceptum tale sit, ut commodè
 possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur
 ratio, seu finis præcepti, tunc qui non potest servare
 totum, debet servare partem, quam potest. Quòd si
 verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id
 commodè possit aut soleat fieri, tunc qui non potest
 totum, (hoc est tantum, quo moraliter impleri cen-
 seatur integrum præceptum,) is non tenetur ad
 partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex inten-
 tione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materia le-
 gis. 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi usu
Sanch. 1. mor. c. 19. Laym. l. 1. t. 4. c. 19. Unde resol-
vuntur hi Casus:

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet
 dicere eas, quas potest: quia dividuæ sunt. *Lay. n. 7.*
Bon. d. 2. q. 8. p. 1.

II. Qui in quadragesima non potest jejunare,
 debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non po-
 test omnibus diebus, tenetur iis, quibus potest.
Lay & Bon. ll. cc.

III. Qui potest notabilem partem Sacri (v. g.
 usque post consecrationem) audire, aut Horarum
 dicere, aut commodè potest cum alio, (& solet) te-
 netur; alioquin non. *Ibid. vid. infra de Horis.*

IV. Si quis carens Breviario pauca ex Horis sciat
 memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid. n. 6.*

V. Qui

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum
 Romæ, & scit se eò pervenire non posse, non tene-
 tur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti
 salvatur. *Ib. & Suar. Azor. Bon. l. c.*

A D D E N D A.

779 Q. 132. *Quid circa hæc declaravit Innoc. XI. R.*
 damnavit hanc 54. prop. *Qui non potest reci-
 tare matutinum & laudes, potest autem reliquas ho-
 ras, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se
 minorem*: hac damnatione declaravit obligationem
 legendi horas, quas quis potest legere, licet non pos-
 sit omnes.

780 Q. 133. *An lex aliqua obliget ad aliquid mor-
 taliter impossibile. R.*

§. I. Illud hîc dicitur moraliter impossibile, quod
 ita est difficile, ut spectatâ conditione vel infirmitate
 subditi non videatur impleri posse, quamvis absolute
 non excedat vires ipsius: & quòd legem naturalem
 attinet, certum est hanc obligare ad aliquid morali-
 ter impossibile, nam damnati lege naturali obligan-
 tur non blasphemare, ideoque peccant blasphemando,
 quamvis moraliter impossibile sit illis non bla-
 sphemare: similiter lege naturali tenemur potius eli-
 gere mortem, quàm ullum peccatum, licet eligere
 mortem sit moraliter impossibile: Similiter in statu
 puræ naturæ fuisset obligatio amandi Deum super
 omnia, licet hoc sine gratia sit moraliter impossibile:
Nec obstat, quòd nulla lex possit me obligare, ut
 singulis jactibus alearum projiciam numerum im-
 parem, licet hoc sit physicè possibile, nam disparitas
 est, quòd executio potentiæ physicæ ad projiciendum
 numerum semper imparem non debeat nec possit
 provenire à mea libertate, sed pendeat merè à casu,
 è contra

è contrà executio potentia physica ad non peccandum vel ad amandum Deum debeat & spectatis viribus absolute possit provenire à nostra libertate.

§. II. Etiam leges positivæ quandoque obligant ad aliquid moraliter impossibile, v. g. militem ad perditas vigilias aut ad periculosissimum assultum & idem est in omni casu, quo bonum commune præponderat privato, vel adest alia gravissima causa: extratales autem circumstantias Deus non obligat ad aliquid moraliter impossibile, neque Deus aut Respublica dedit potestatem hominibus sic obligandi, talis enim lex non esset prudens, nec utilis, sed noxia, quia sine sufficiente causa exponeret subditos certis periculis peccandi, ideoque præsumitur non fuisse mentem legislatoris pro tali casu obligare; sic dicimus non esse mentem Ecclesie obligare ad jejuniū vel Missam cum gravi dispendio valetudinis vel etiam fortunarum. Addit *Arr.*, si lex humana obliget ad hoc ipsum, ad quod obligat lex naturalis, v. g. si præceptum obedientia me obliget ad castitatem lege naturali præscriptam, me non peccaturum contra præceptum humanum obedientia, si castitatem violarem ob metum mortis. Videri potest *Suar.* de leg. l. 1. c. 30. Item *Tevil.* in Reg. q. 58. ubi Assert. 7. & 8. rectè dicit periculosum esse determinare, quanta difficultas excuset à lege, optimam autem regulam esse judicium ac consensum prudentum.

Q. 134 Quando & quomodo peccet, qui se vendit impotentem, vel ponit impedimentum, vel quaerit exemptionem à lege. R. Hanc quaestionem omnes dicunt esse difficillimam in praxi, & de ea fuse agit *Gob.* in *Quin. T.* §. c. 10. & 27. toto, ex quo & aliis aliqua referam:

§. I. Qui ad legem obligatur, hoc ipso obligatur ad procuranda media ordinaria & ex natura rei proxime

proximè necessaria ad observationem legis, alioquin frustra voluisset legislator obligare; unde qui tenetur jejunare, & hoc non potest, nisi manè aliquid sumendo, ad hoc tenetur, ut sic jejunet, ita *Pasq. Dian. Io. Sanch.*

783 §. II. Peccat contra legem, qui obligatus lege, aut saltem tum, quando lex urget, ponit impedimentum per se impediens, lex enim præcipit media per se necessaria, ergo & sublationem impedimentorum per se & proximè impediendum; unde peccat contra legem de horis orandis, si alteri donem vel abjiciam breviarium, aut conspiciam, sine quibus legere non possum: non teneor tamen per medicinam, etiam facilè parabilem, me collocare in eo statu, in quo me lex talis obliget, unde si ægrotem, non teneor mihi procurare valetudinem, ut possim horas orare aut aliud præceptum humanum implere, tenebor tamen mihi procurare valetudinem, si urgeat lex charitatis in extrema necessitate spirituali proximi.

784 §. III. Licitum est deditâ operâ aliquid facere, ut quis totaliter desinat legi esse subditus, nam, uti rectè *Dicast.* de poen. d. 9. n. 697., nemo tenetur perseverare in eo statu in quo obligetur lege, alioquin nec liceret petere dispensationem à lege: hinc deducit cum *Bonac.* illum non peccare, qui per media de se licita conatur se transferre in eum statum, locum, conditionem, ubi aliqua lex desinat eum obligare in actu primo & secundo, ideoque non esse damnandum peccati, qui laborem cum jejunio impossibilem die jejunii obit, & vespere cænat; sed de hoc dicitur l. 3 p. 2. n. 1334., nam probabilius est non licere eâdem die, quâ quis in actu primo manet obligatus, ponere impedimentum: aliud esset, si iret ad locum, ubi non est jejunium, eò quòd nemo teneatur

ma-

manere in loco, in quo est jejunium: putat etiam *Gob. cum Suar. Beca. Castrop. & aliis contra Ioan. Sanch.* peccare eum, qui quatuor aut quinque diebus, antequam urgeat obligatio, ponit impedimentum, directè intendens se eximere à præcepto etiam humano, cum tamen etiam tum futurus sit in actu primo subditus præcepto, quia talis intendit non servare legem, sed fraudulenter agere, Jus autem vetat, ne quid in fraudem legis fiat, uti refert *Gob. c. 27. n. 72. & seqq.*, hinc Casus illi semper censentur comprehendi legibus & sub prohibitione contineri, quibus eluderentur leges, uti habetur l. 3. & seqq. *ad S. C. Macedon. l. 5. C. de legibus, l. 29. ff. ad S. C. Vel. lejan., l. penult. ff. de ritu nuptiarum: c. ubi, §. nulli, de electione in 6 Tuldenu de jurispruden. extemp. l. 2. c. 8., ubi id post alios Jurisconsultos latè deducit.*

§. IV. Ipso die, quo adest obligatio, non licet illi, qui pergit obligari lege, absque rationabili causa ponere impedimentum, quominus eam observet, quia legislator, etiam humanus, potest obligare ad non ponendum tale impedimentum, praxi autem utriusque fori habet, quòd mens legislatoris sit obligare ad tollendum ipsà die impedimentum ab eo, qui pergerit obligari lege: si tamen eo die posuisti impedimentum, & non possis amovere, nisi cum eo incommodo, quod sufficeret ad excusandum eum, qui sine culpa illud posuisset, non teneris lege; & ita dicunt multi, cum *Dicaft. n. 698.* quòd ea lassitudo, quæ labore necessario aut utili inducta excusat à jejuniò, etiam excuset, si sit orta ex inutili & peccaminoso labore.

§. V. Peccas, si unâ aut alterâ horâ ante mediam noctem diei festi exeas venaturus, prævidens te ideo non auditurum Sacrum, quia tum censetur morali-

ter adesse festum & urgere præceptum, ita *Tamb.* l. 4. in Decal. l. 2. §. 2. Et idem est de aliis similibus Casibus: *Illf.* t. 1. d. 3. n. 37. dicit non peccaturum, si biduo antè exiret, etiam ob negotium non necessarium, vocatque sententiam communem.

787 §. VI. Qui non est in eo statu, in quo lex eum in actu primo obliget, non tenetur vi illius legis ad eum se transferre; hinc lex de Confessione aut Communionè annua, de festo aut jejuniò observando, non obligat Judæum, aut ad illa opera præstanda, aut ad hoc, ut fiat Christianus, sicque incipiat obligari, & explere possit, ita *Dicast.* & alii.

788 §. VII. Præcepta naturalia obligant, ne quis impedimentum eorum observationi opponat, etiam aliquot diebus, antequam incipiant obligare, hinc peccat, qui die Lunæ lusu vel potu perdit pecuniam, prævidens se die Veneris, aut cogendum raptò vivere, aut fore impotentem solvere, quod tum solvere debet, aut uxorem vel liberos fame perituros etiam intra mensem, aut illis defutura alimenta post 6. vel 7. dies: filius tamen non peccat contra pietatem, qui dilapidando bona reddit se impotentem ad alendos parentes post sexennium futuros indigos; peccaret, si prævi deret intra paucos dies fore indigos.

789 §. VIII. Titulus justitiæ longè rigidior est, quam obedientiæ vel religionis, uti rectè *Moya* t. I. c. 6. d. 5. q. 1. n. 16., unde peccant Pastores, officiales, famuli &c., qui per intemperantiam causant sibi infirmitatem, scientes ideo se, etiam prius post 8. dies, fore impotentes muniis obeundis, ad quæ ex justitia tenentur, *Sanch. Pasq.* & alii. Excipit *Gob.* c. 10. n. 24. nisi per alium æquè utiliter suppleri possit, quod tamen non admittit *Pasq.*

790 §. IX. Capellanus hodie obligatus celebrare, peccat contra justitiam, si hodie se inebriet, aut vestes sacras

heras negligat accipere de loco vicino, aut illuc eat, ubi non poterit celebrare, ita *Tamb.* l. 3. de Missa c. 6. §. I. n. 5.; putat tamen non peccare, si infirmitatem in se causet ante tempus urgens, sed *Sanch. Pasq.* & alii probabilius dicunt eum peccare, uti jam dictum est. Quod si sit infirmus, carcere clausus &c. non tenetur propter obligationem illam procurare liberationem ab infirmitate vel carcere, tenetur tamen procurare liberationem ab excommunicatione, suspensione & interdicto, hæc enim sunt directa & proxima impedimenta sacrificii, ad quæ tollenda cogit eum titulus iustitiæ, quo tenetur sacrificare, ita *Tamb.* ibidem n. 8. & 9. Quod si Ecclesia egeat reconciliatione, & ipsemet possit reconciliare, ad hoc tenetur, ut sic possit satisfacere obligationi celebrandi, *Tamb.* §. 3. n. 3.

§. X. Qui prævideret se post octiduum non posse satisfacere præcepto divino, v. g. suscipiendi Baptismum, confitendi, aut communicandi pro viatico, tenetur prævenire: item peccat, qui differt Communionem annuam usque ad Dominicam in Albis, & tum proficiscitur ad locum, ubi nec proximis diebus potest erit copia communicandi: item, secundum *Suar.* peccant æditui, factores, sutores, pistores, qui die Sabbathi, cum possint, non procurant munditiam templi, vestes, calceos, panem, die Dominico aut die Lunæ manè necessarium, nam in his usus & persuasio communis habet, debere præveniri, ne per servilia illa violetur festivus dies.

XI. Pleræque leges humanæ secundum usum & interpretationem communem non obligant, ne quis impedimenta apponat aliquot diebus, antequam urgeant, ita *Suar. Beca. Salas, Castrop. Dicast.*; sic non peccat specialiter, qui per potum causat sibi ægritudinem, ob quam prævidet se fore impotentem post

aliquos dies ad Sacrum audiendum, ad legendas horas, ad jejunandum, ad communionem Paschalem: item qui potans prævitet suo morbo alios cras prævandos Missâ, secundum *Suar. Beca. Bonac. Dicast.* non peccat contra præceptum de Missa.

793 §. XII. Si absit intentio defraudandi legem, non peccare eum, qui per actionem ex se non illicitam reddit se pridie impotentem ad legem aliquam humanam observandam, docent *Suar. Beca. Bonac. Dicast.*, adeoque non peccare, qui die Sabbathi iter ingreditur prævicens se cras non posse audire Sacrum: imò nec qui ad venationem exit, uti pluribus docet *Gob. in Exp. T. 5. n. 453. & Moya n. 15.*, nisi exiret circum 10. vel 11. horam noctis; Quòd si impotentia illa fortè causetur per actionem ex se malam, v. g. per ebrietatem, *Bonac.* dicit non ideo peccare contra legem humanam, cujus observationi ponitur impedimentum, quia non constat legibus humanis intendi talem obligationem, uti constat intendi naturalibus: sed de hoc dicetur l. 3. p. 2. n. 1334.

794 §. XIII. Excommunicatus peccat contra præceptum de Confessione & Communionem annua, si non petat absolutionem, ut ita possit illis præceptis satisfacere, ita *Suar. Laym. Bonac. Fagund. Dian. & alii:* si tamen non petat, non peccat contra præceptum de Missa audienda, uti iidem docent cum *Nav. Avila, Illj. n. 38. Castrop. de cens. d. 2 p. 9. n. 3.* quia Ecclesia noluit hoc præcepto excommunicatum comprehendere sed excludi, solosque dispositos obligat ad audiendum, non autem ut se disponant: vide *Dicast. de Missa t. 5. d. 5. d. 10. §. 2.* Quòd si tamen eo fine non peteret, ut non teneretur Missam audire, putat *Avila* eum peccare contra præceptum de Missa: imò *Gob. supra in Quin. c. 27. n. 95.* putat absolute teneri ad procurandam absolutionem & tollendam

dum impedimentum, alioquin peccare contra præceptum de Missa: non tenetur tamen quis sibi procurare valetudinem aut liberationem è carcere, uti antè dictum, & habet communior sententia cum *Suar. Bonac. Fagund.* & aliis, pro quo disparitatem dat *Gob.*, quia qui excommunicatur, peccavit contra Ecclesiam, & illi est contumax, sed qui ægrotat vel tenetur carcere, per hoc non peccavit contra Ecclesiam, nec illi contumax est, ergo Ecclesia respectu hujus meritò est indulgentior, & non astringit præceptis illis. An autem quis teneatur sibi pretio Missam privatam procurare domi, aut audire, si gratis possit habere à sacerdote sponte legente vel aliunde stipendiato, dicemus l. 3. p. 1. n. 676.

§. XIV. Ex hætenus dictis constat, & rectè notat *Ills.* in hac quæstione non posse dari unam generalem regulam, sed attendendâ esse mentem legislatorum & finem legum, quæ quandoque faciliùs quandoque difficiliùs patiuntur apponi impedimentum, quod discere oportebit ex usu proborum & judicio prudentum: sic lex jejunii permittit assumi laborem honestum, cum quo jejunare non poteris, non item lex Missæ vel Horarum &c. Et circa jejunium vide dicenda l. 3. p. 2. n. 1334.

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio.

R. In jure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justa causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor. 1. p. l. 5. c. 15. Salas d. 20.* Ratio est, quia cum sit auctor suæ legis, potest quemvis excipere.

ff 4

Dixi

" Dixi 1. *Ex justa causa*: quia si temerè, & sine
 " causa dispense, tenet quidem dispensatio, peccat
 " tamen tam dans, quàm petens dispensationem,
 " contra jus naturale, dictans partem debere confor-
 " mari suo toti, nisi justa causa excuset. *Sanch. lib. 8. d.*
 " 18 *Suar. Fill. 11. 21. n. 438.* & quidem ut vult *Suar.*
 " mortaliter: venialiter, ut *Pontius* apud *Dian.* quem
 " v. p. 8. t. 3. R. 8. 9. & 10. Si dubitet, an causa sit justa,
 " posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit
 " peccare. Et si autem causa sit justa, non tamen tene-
 " tur dispensare, nisi cum vel jus præcipit ex ea causa
 " dispensare, vel necessarium est ad commune bo-
 " num, vel spirituale poenitentis, vel ad avertendum
 " grave damnum, aut publicum scandalum, & sine
 " dispendio fieri potest. *Dian. R. 27. & 28.* contra
 " *Suar. Sanch. &c.*

" Dixi 2. *legistoris*: quia dispensatio inferioris
 " in lege Superioris sine justa causa, invalida est, ac
 " proinde non excusat à transgressione præcepti. Ra-
 " tio, quia qui nomine alterius sine causa dispensat,
 " dissipat. *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. d. 17.*

" Validè autem & licitè inferior potestate ordina-
 " riâ dispense ex justa causa in lege Superioris, 1.
 " Circa levia, hoc est, quæ sub mortali non obligant,
 " etsi facilis sit ad Superiorem recursus, 2. Circa ea,
 " quæ frequenter occurrunt, v. g. in jejuniis, cele-
 " brandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria
 " uni communitati, ut non convenient aliis. 4. Quan-
 " do recursus ad Superiorem difficilis est, sive quan-
 " do est necessitas, & periculum in mora. *Dian. R.*
 " 2. ex *Gran. Salas, Gordon. Palao,* qui addit 5. Si
 " consuetudo præscripserit, ut inferior dispense. v.
 " *Dian. R. 95. 6.* Quando est dubium negativum, an
 " casus egeat dispensatione: Quo casu, secundum *Pa-*
 " *laum.* non opus est dispensatione, cum præsumptio
 " sit pro libertate. *Barbos. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t.*
 " 3. R.

3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72. & 95. Unde resolves: ^{cc}

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispensa- ^{cc}
re in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesie. *Sanch. cc*
3. Suar. N. 179. ^{cc}

II. Dispensatio in voto vel iuramento, sine iusta ^{cc}
causa, etiam à Papa facta, est invalida. *Suar. Sanch. cc*
ll. cc. ^{cc}

III. Valida est, si Superior per errorem iustam ^{cc}
causam arbitretur, aut etsi non arbitretur, (& teme- ^{cc}
rè dispense) re ipsa tamen fit. *Sanch. l. c. Azor. Sa,* ^{cc}
Salas, num. 8. Similiter si dispense, causâ, quæ re- ^{cc}
vera legitima est, non præcognitâ; probabiliter ta- ^{cc}
men valere docet *Sanch. Dian. R. 19. 21. & c. con-* ^{cc}
tra Azor. ^{cc}

IV. In dubio de valore dispensationis, validam ^{cc}
censeri, eò quòd præsumatur in favorem actûs, nec ^{cc}
pereat, probabile putat *Sanch. & c. cum Dian. cc*
p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62. con- ^{cc}
tra Molin. & c. ^{cc}

V. Habens potestatem generalem dispensandi, ^{cc}
potest etiam secum dispensare directè & immédia- ^{cc}
tè, *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. R. 16. contra Suar.* ^{cc}

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut me- ^{cc}
tum. (modò causa sit iusta) Item data sine ullis ver- ^{cc}
bis, solâ mente. *Turrian. Dian. R. 17. 76. p. 4. t. cc*
4. R. 118. ^{cc}

VII. Qui impetravit dispensationem, (v. g. in ^{cc}
impedimento dirimente matrimonium) & per ^{cc}
ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam ^{cc}
falsam, eum validè contrahere matrimonium, dicit ^{cc}
Pontius de matr. l. 8. c. 16., ex Cap. Cum inter, de cc
sent. & re judic., sed contrarium tenet Palaustr. cc
3. d. 6. p. 16. §. 5., ex Cap. super litteris, de re- cc
script. vide Dianam p. 8. t. 3. R. 69. ^{cc}

VIII. Subditus bonâ fide dispensationem pe ^{cc}

F f 5

tens,

“tens, rationibus Superiori allatis, potest dispensatione impetratâ esse securus, v. *Lay. l. 1. t. 4. c. 22. n. 27.*

“ IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegatâ falsâ causâ, *N. var. Sanch. 18. de matr. nu. 8. Fil. tr. 10. n. 314. Salas di. 20. f. 6 n. 58.*, qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

“ X. Dispensatio potest impetrari, non tantum pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exigat. *Sanch. Beca. contra Sua. v. Dian. p. 8. t. 3. R. 86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis conjunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario. *Marcus Leo. in praxi p. 1. f. 14.*

“ *Quares.* An cessante causâ dispensationis, cesset ipsa

“ *Resp.* Pro hoc servient sequentes Regulæ.

“ 1. Si tantum impulsiva, seu minus principalis causa cesset, manet dispensatio.

“ 2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis, manet dispensatio, v. *Dian. p. 8. t. 3. R. 62.*

“ 3. Si commissâ facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

“ 4. Si dispensatione redactâ ad actum irrevocabilem, cesset tota causa, non ideo cessat vel vim amittit: v. g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem forinixæ, licet contracto matrimonio divitias obtineat, non est irritum. Idem est, si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

“ 5. Si factâ dispensatione cesset omnino causa finalis,

finalis, & actus possit facile revocari: v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reviviscat votum? vel in Præcepto recitandi Horas, jejunandi, &c. propter infirmitatem, & postea convalescit, an teneatur recitare, jejunare, &c. Affirmat *Sanch. Amic. Portel. Bonac. Leon. &c.* quia aliàs non esset justa. Negativam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet *Dian. p. 8. t. 3. R. 24. ex Sal. Gran. &c.* si quidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reviviscit: & quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest, vid. *Suar. de leg. c. 22. Laym. Prap. &c.* qui rectè id concedunt, quando non est de re dividua & successiva, aliàs negant. Unde de suppositâ probabilitate sententiæ negativæ *Gran. Dian. &c.* sequentes casus (in quibus tamen alii meliùs contrarium sentiunt) resolvunt.

I. Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carniùm, potest vesci, licet omnino convalescat.

II. Cùm quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis, postquam convaluit, non tenetur *Dian. p. 6. t. 7. R. 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas, etsi convaluerit, non tenetur legere.

A P P E N D I X.

De Dispensationibus S. Pœnitentiariæ.

Quia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientie, operæ pretium censui, quædam circa hujus rei praxim Pœnitentibus & Confessariis utilia hæc subnectere.

Et

Et quidem tria potissimum circa hanc rem re-
 quiriri possunt: I. Circa materiam & causas, in qui-
 bus nimirum casibus dispensationes istæ concedi
 soleant. II. Circa formam litterarum Pœnitenti-
 æ, quibus dispensatio Confessario committi-
 tur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem præ-
 riunt, explicanda sunt. III. Circa ipsam execu-
 tionem dispensationis, quæ nimirum in ea observan-
 da sint. De quibus ex *Bon. Dia. p. 4. t. 4. R. 71. & p.*
8. t. 1. R. 103. &c. usque ad R. 111. & Marci Pauli
Leonis volumine integro ea de re edito.
 Resp. I. In triplici materia (pro cuius diversita-
 te, diversa quoque est forma) dispensationes, sive
 gratiæ istæ concedi solent.
Prima est in Votis: v. g. a votum religionis ob
 cinopiam parentum vel fratrum, similive ex causa
 liceat differre: ut quis à voto simplici castitatis, vel
 etiam religionis (postquam matrimonium con-
 traxit) absolvatur ad manendum in matrimonio,
 debitumque licite perendum: ut à voto religionis
 (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre
 non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis
 defectum) absolvatur in ordine ad contrahendum
 matrimonium.
Secunda, in impedimentis occultis matrimoniis,
 sive ea sint impedientia tantum, sive etiam dirimen-
 tia, sive matrimonium cum iis publice contractum
 sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim
 fuerit actum & conclusum, præsertim bonâ fi-
 de: sive etiam quando contracto superveniunt.
 Circa quæ *Notandum* I. Impedimenta occulta di-
 ci, quæ vel nulli nota sunt, vel licet uni alterive in-
 notuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt
 deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. co-
 gnationis spiritualis, naturâ suâ sint publica, cum
 contra-

contrahantur in facie Ecclesiæ; fieri tamen potest. per accidens, ut sint occulta, v. g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. ob distantiam loci à loco contractæ cognitionis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

Tertia, In variis censuris, ut excommunicacionibus, suspensionibus (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ob horas neglectas; ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confessorem etiam pro reservatis; transfundendum ad aliam religionem, sive Ordinem (pro utroque foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. II. In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici, verba, quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita, vel, quatenus si ita est.* Quorum sensus est; si præces veritate nitantur, præsertim tempore datarum litterarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quoad essentialia facti, v. g. affinitatem esse contractam, incestum commissum, & actum, sive tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita ut in id utrimque consenserint) & periculum revelationis ac scandalorum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bonâ fide actum esse; & similia, quæ tantùm sunt impulsiva, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: unde etsi in iis, vel aliis parvi momenti, sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida, vid. *M. Leon. p. 2. f. 226 & p. 3. f. 391.*

2. *Periculum imminet revelationis.* Ad hoc enim, ut subsistat dispensatio, requiritur, ut sit periculum,

•lum, ne reveletur impedimentum, (intellige quanti-
 •do id in formula exprimitur) si non subsequatur
 •matrimonium, docet *M. Leo p. 2. f. 220.* Pericu-
 •lum autem hoc non importare necessariam dete-
 •ctionem, sed tantum probabilem & moralem cre-
 •dulitatem, futurum, ut si resiliatur à matrimonio
 •contrahendo, & hujus causæ assignari non possint,
 •ex vehementi suspitione, & curiosa inquisitione de-
 •tegatur, *v. l. c. f. 233.*

• 3. *Et scandalorum.* Quo nomine intelligitur
 •gravis infamia, ex qua deinde sequantur contem-
 •tiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f. 230. & 317.*

• 4. *Vt dictâ muliere de nullitate prioris consen-*
 •*sus certioratâ, &c.* Clausula hæc est substantialis,
 •ut nimirum, si dispensandum sit in impedimento
 •dirimente, cum quo matrimonium contractum
 •fuit in facie Ecclesiæ, conjunx ignorans illud impe-
 •dimentum fiat certa de nullitate prioris sui consen-
 •sus, & novum validumque liberè præstet (ita ta-
 •men, ut in cognitionem occulti impedimenti non
 •veniat) *Leo p. 251. Dia. p. 8. t. 3. R. 110* Suffi-
 •cit autem, ut istum consensum præstent inter se fe-
 •credò, nemine præsentè, per verba vel signa suffi-
 •cientia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debet
 •Executor dispensationis eos coram se & testibus ut-
 •rum copulare. *Leo p. 552.*

• 5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satis-*
 •*fecerit* Verba hæc solent esse in facultate absolventi
 •di ab excommunicatione, v. g. ob percussione
 •Clerici: & important conditionem prius satisfaci-
 •endi parti læsæ, quàm possit absolvi, hoc est, com-
 •pensandi injuriam, expensas, & omnia damna, quæ
 •ob percussione illam incurrit, quorum æstimatio
 •committitur Executori dispensationis: neque ab
 •ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quod per-

percussus injuriam remiserit, *vid. Leon. f. 382.*
 384. Si autem non possit in præsentis satisfacere,
 sufficit si juratus promittat se facturum, cum pri-
 mum poterit.

Resp. III. Circa praxim, five executionem hu-
 jus dispensationis, hæc scienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad Ora-
 torem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per
 se vel alium) petiit: qui non debet eas resignare, sed
 eligere Confessorem talem, quali inscribuntur, qui
 eas sibi ab Oratore traditas resignet, legat, & deinde
 cum eo secundum commissionem dispense. Licet
 verò quocumque casu ab alio aperiantur, non
 ideo carent effectu. *Salas, Dian. p. 8. t. 3.*
R. 103.

2. In Confessore hoc requiritur, 1. Ut sit ap-
 probatus ab Ordinario territorii, in quo dispensa-
 turus est. 2. Ut sit Magister five Doctor in Theo-
 logia, vel jure Canonico, promotus in Academia,
 vel Religiosus habens privilegium, quale concessit
 Gregorius XIII. An. 1582. Confessariis Societ. I E-
 SU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus li-
 centia ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit
 electus ab Oratore, hoc est eo, cum quo dispensan-
 dum est: qui tamen semel electum, nisi deprehen-
 dat ignorantem, mutare non potest, *Leon. f. 22.*
Dia. p. 8. t. 3. R. 104. Contrarium tamen docet
Sanch. & Per. de mat. d. 48. f. 5. n. 7.

3. Confessor ad id electus, 1. Debet dispensare in
 ipsa confessione, vel saltem inmediate post, *Dian.*
p. 4. t. 40. R. 7. Leon. p. 1. f. 54. c. 28. 2. Debet
 causæ cognitionem, quando ea in Brevis exigitur,
 essentialiter præmittere, per diligens examen pœ-
 nitentis; nisi habeat antè perspectam, quia non est
 merus Executor, sed Judex, cui delegatur potestas
 di-

"dispensandi. 3. In eâ debet credere illi, etiam sine tes-
 "tibus & juramento, nisi aliunde sciat esse falsum.
 "tunc enim dispensare non debet. *Leo. Dian. p. 8. l.*
 "3. *R. 108. 4.* Opera in ipso Brevis præscripta, effi-
 "possit moderari, non tamen condonare. 5. Etsi non
 "præscribantur certa verba ad dispensandum, debet
 "tamen servare formam à Rituali Romano proba-
 "tam; & post verba illa, *Absolvo te à peccatis tuis,*
 "addere; *Et eadem auctoritate declaro, te in dispo-*
 "matrimonio manere & debitum conjugale reddere
 "posse & debere: nec non dispensato tecum, ut idem
 "debitum etiam exigere licite valeas. *In nomine Pa-*
 "tris, &c. Si verò sit absolvendus ab excommuni-
 "catione, *vid. formulam infra l. 7. c. 1. d. 6. 6.*
 "Absolutâ dispensatione debet lacerare literas, præ-
 "cipuè sigillum, ita ut ad probandum servare non
 "possint, aliàs incurrit excommunicationem majore-
 "rem. *Leo f. 239.* Laceratio tamen ista non est de
 "substantia; quia tantum intenditur, ut non suffra-
 "gentur in foro externo. 7. Nullo modo debet atte-
 "stationem dispensationis factæ, neque ipsum Brevis,
 "seu diploma reddere, cum pro solo foro conscientie
 "debeat servare. 8. Nihil debet accipere, ne quidem
 "viâ compensationis pro dispensatione, etiam pro
 "foro externo facta; ideo enim inscribitur, *gratis*
 "ubique: aliàs incurrit ipso facto excommunicationem
 "majorem. *Gavant. Dian. l. c. ex declar.*
 "*Cardin.*

" Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

" I. Confessor pro hac dispensatione eligi non
 "potest, qui tantum est Doctor Ordinis, vel Profes-
 "sor, vel Licenciatus Theologiæ; quod enim hic in
 "favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum
 "intelligitur de eis, quæ ratione exercitii, non quæ
 "ratione dignitatis, committantur. *Leo p. 1. f. 11.*
 "*Dian. p. 4. l. 4. R. 41.*

II. Ex

II. Ex privilegio Societati IESU concessio, alie etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicacionem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus, aliàs dispensatio erit nulla. *Aut. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, ut cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere, ideo enim inscribitur, *Viro discreto*. Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione; ideoque solet addi clausula, *Quatenus si ita est: vel si ita esse repereris.* *v. Aut. cit.*

IV. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit, antè ei confessum fuisse. Pater ex dictis. *Leo. f. 23. Dian. R. 71, Regin. Pont. contra Sanch. Sal. Perez, Paulum: quorum sententiam non amplius esse probabilem docet Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. & p. 8. t. 3. R. 105.*

V. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integrâ; quia est gratia, non facienda, sed facta in favorem Oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. *Dian. p. 8. t. 3. R. 89. ex Suar. Sanch Garc. &c. contra Navar. Bon. &c.*

A D D E N D A.

Q. 135. Quid circa dispensationes sit præterea observandum. R. seqq.

G g

4.1.

§. I. Dispensatio est actus potestatis legislativæ, quo circa casum vel personam particularem relaxatur obligatio legis, manente illâ obligatione quoad casus alios vel quoad reliquam communitatem: differt à licentia, quòd hæc sit quasi conditio inclusa in lege, nam lex prohibet fieri vel omitti sine licentia: est autem quandoque opus dispensatione, etiam si cesset intentio & ratio legis, uti habet *S. Th.* in 3. d. 37. q. 1. a. 1., sic etiam si adsit certò sufficiens causa mæcundi matrimonium sine proclamationibus, nihilominus debet dispensatio haberi; & licet sit causa sufficiens dispensandi, non ideo est causa sufficiens propriâ auctoritate omittendi proclamationes; & in hoc aliisque similibus casibus à posteriori colligimus talem esse voluntatem Superiorum, culpant enim aut puniunt, si aliter fiat, *Dixi*, aliquando, nam in multis casibus, maximè qui frequenter occurrunt, satis scimus Superiores id non exigere, sed satis esse, quòd habeamus certitudinem de justa causa excusante, sic si sim certus, me comedendo pisces passurum grave damnum in valetudine, possum die vetito sine dispensatione comedere carnes; item die festo è Missa emanere, si habeam certò justum impedimentum, uti habet communis sensus & usus; quamvis semper consultiùs sit recurrere ad Parochos vel Confessarios saltem pro declaratione, quòd hic & nunc non sit obligatio.

798 §. II. Potestas dispensandi est res favorabilis, hinc latè interpretanda est, adeoque in dubio, an se extendat ad hunc vel illum casum, potest judicari, quòd se extendat. *Nec obstat*, quòd lex sit in possessione, nam pro hoc casu constat de benigna voluntate Superiorum, qui beneficium suum volunt amplum esse. E contra dispensatio, quæ sit privatis, est res odiosa, cum sit exceptio à lege communi, diffor-

mitas

mitas à communitate, & quædam correctio juris, hinc est restringenda, & ideo in dubio, an se extendat ad has vel illas circumstantias, judicari debet, quòd se non extendat, ita cum communi *Tamb.* in Dec. l. 1. c. 3. §. 7. V. *dispensatio, Gob.* in Exp. T. 9. n. 700; & dixi n. 622., diciturque iterum n. 839.

§. III. Superior loci seu territorii potest, 799 etiam in legibus communibus, dispensare cum vagis nullibi habentibus domicilium, ita *Sanch. Less. Castrop.* T. 3. d. 6. p. 7. §. 2., ubi cum aliis docet posse quoque dispensare in lege communi cum peregrinis alibi habentibus domicilium, uti eos absolvere potest à peccatis; tamen cum his non potest dispensare in votis, juramentis aut aliis singularibus impedimentis, ad hoc enim videtur requiri major subjectio: Potest tamen Superior in his, item in omnibus legibus & pœnis secum ipso dispensare, non tantum indirectè, quia tollendo obligationem à communitate, cujus pars est, simul tollit à seipso; neque tantum mediata, in quantum sibi eligere potest aliquem, qui in ipsum habeat eandem potestatem etiam absolvendi à peccatis & censuris, quam ipse habet in subditos, *Cap. finali, de pœn. & Remiss.* sed probabiliter directè & immediatè quoad ea, quæ indigent absolutione, uti dicitur l. 3. p. 1. n. 485., potestque videri *Illf. t. I. d. 2. n. 49., & n. 50. de peregrinis*: Videri etiam potest *Delbene de Immun. Eccles.* toto cap. II. Et de dispensatione cum seipso. vide eundem dub. 7.

§. IV. Si dispensatio sit ad majus, etiam præsumitur esse ad minus ejusdem generis, nisi ratio sit pro majori, quæ non est pro minori, ita plures cum *Sanch. de matr.* l. 8. d. 1. à n. 37., hinc qui per dispensationem potest comedere carnes, etiam potest ova; item qui, alioquin inhabilis, habet per privilegium, ut facere possit testamentum, etiam potest

donare mortis causâ aut facere codicillos. Item qui dispensatus est ad subdiaconatum, etiam est dispensatus ad minores. *Felin. Host. Pass. Leur.* p. 1. q. 286. quem vide.

301 §. V. Conferens beneficium vel officium alicui, quem scit esse inhabilem, præsumitur, si potest, dispensare circa inhabilitatem, nisi coactus conferat: idem est, si sciens inhabilitatem ad Ordines, et tamen conferat Ordines, quia quisque censetur velle ponere actum validum, ergo vult remove impedimentum valoris, quantum potest, potest autem solo animo absque certa verborum forma, ergo censeri debet id facere: hinc etiam quoties Superior videt subditum agentem contra legem & tacet, censetur dispensare pro eo actu, est enim rati habitio pro præsentis, non tamen pro actibus futuris, ita *Sanch. Sa, Schildere & alii cum Dian.* p. 8 T. 3. R. 76 Ad dunt *Sanch. Dian. & Castrop.* d. 4. p. 9., si dispensatus sis ad duo beneficia, etiam te esse dispensatum à residentia unius; item si dispensatus sis in ætate ad beneficium parochiale, etiam es dispensatus in obligatione intra annum suscipiendi sacerdotium; item si tecum sit dispensatum, quia illegitimus es vel irregularis, ut possis suscipere Ordines sacros, etiam est dispensatum, ut possis accipere beneficium simplex tanquam titulum ordinationis tuæ, hæc enim se concomitanter habent, ideoque si dispensans potestatem habeat, censetur eam extendere ad utrumque. *Laym.* ad c. 1. de filiis presbyt. in 6 contra *Silv. Rebuff. Az.* *Leur.* q. 269. Vide *Castrop.* de cens. d. 6 p. 7. n. 19. & 20. *Dian.* p. 7. tr. 10. R. 6. p. 8. t. 3. R. 38. & 41. p. 9. tr. 8. R. 2. p. 10. t. 13. R. 30. *Illf.* t. 1. d. 3. n. 36. 37. *Leur.* q. 269.

302

§. VI. Dispensatio obtenta ex falsis causis nihil operatur; ita communis cum *Covar.* l. 4. R. 20. n. 5.

Suar.

Suar. devoto l. 6. c. 6., hinc *Inn. III* c. 15. de rescrip. ait, licet *Sedes Apostolica* consueverit petentibus se liberalem exhibere, mendax tamen precator non debet impetratis gaudere: iustæ autem ad petendam dispensationem causæ sunt, necessitas personæ, vel magna difficultas observandi: addit aliquid, secundum *Dian.* & alios, virtus vel nobilitas personæ, item ut ipse dispensans clementiam & liberalitatem suam ostendat, sed hæc intellige, si dispense in lege sua aut inferioris. Iusta etiam causa est, ut putant *Sanch.* & alii cum *Dian.* p. 6. t. 7. R. 24. & p. 3. R. 7., si votum aliquod sit factum in tenerate, vel interveniente metu aut tristitiâ, aliâve passionis, etiamsi non esset specialis difficultas in observando, quia tum præsumitur non fuisse plenam libertatem, aut saltem facilius remittendam ideo obligationem, quod libertas fuerit minor. Quod si dispensatio à Superiore data sit sine iusta causa, multi cum *Ills.* d. 2. n. 52. docent subditum posse illâ uti, sed *Az. Sot. Salas, Sanch. Amicus* alique cum *Moya* t. 6. d. 1. q. 3. contradicunt, quia jus naturæ dicit partem non debere sine causa difformari à toto. Circa casum, in quo cessat causa dispensationis, videri potest *Moya* q. 2. & *Ills.* d. 3. à n. 40.

§. VII. Quando pro causa dispensationis obtinendæ in voto castitatis allegatur periculum incontinentiæ, non sufficit quodvis periculum, nec timor unius aut alterius lapsus, sed debet esse maximum periculum frequentis lapsus, ita ut ea persona dici possit incontinenter vivere, ita *Portell. Dian.* R. 107. *Gob. in Quin.* T. 5 c. 37. n. 237. 803

§. VIII. Si dispensans in lege Superioris sit certus esse aliquam causam dispensandi, sed dubitet, an sit sufficiens, posse dispensare docent *Sanch. Tamb.* n. 6. & *Gob. in Exper.* T. 9. n. 683., quia potestas di-

dispensandi est latè interpretanda, uti dictum est, n. 798., & dispensaturus non obligatur ad tam rigidum examen de plena sufficientia causæ: si autem postea appareat causam non fuisse sufficientem, dummodo adfuerit causa aliqua, iidem cum *Ills. d. 2. n. 54.* putant ex pia interpretatione prudenter præsumi posse consensum Superioris, ideoque dispensatum posse pergere uti dispensatione; alii negant, & meliùs, saltem, si advertatur nullam fuisse causam dispensandi, ideoque etiam, si dispensare volens dubitet, an aliqua causa adsit, non potest dispensare, quia potestas delegata dispensandi necessariò postulat causam, ergo quando dubitatur de omni causa, potestas est dubia, nemo autem uti debet dubiâ potestate. Quòd autem legislator sine iusta causa dispensans non peccet mortaliter, docet etiam cum pluribus aliis *Delbene c. 15. dub. 4.*

305 §. IX. Si certus sis te indigere dispensatione, & dubites, an obtinueris, non poteris pergere, quia certa indigentia prævalet contra incertam dispensationem: si autem certus sis te impetrasse dispensationem, sed dubites, an ea sit valida, v. g. quia dubitas an hoc, quod expressisti vel tacuisti, sit causa finalis an tantum impulsiva, præsumendum est esse tantum impulsivam & non finalem, quia est quædam possessio pro actu, & semper præsumendum est in favorem valoris actus, ita *Sanch. Castrop. Tamb. n. 5. Gob. n. 615. & 682. Dian. p. 3. T. 3. R. 64. Santarelli* in variis Resol. p. 1. q. 59, habetque decisio Rotæ apud *Rosa de Execut. litt. Apost. p. 1. c. 6. n. 52.* contra *Molinam* & alios: & idem dicit *Santarelli*, si dubitetur, an dispensatio sit subreptitia, item an preces nitantur veritate, dicit enim præsumendum, quòd non sit subreptitia, & quòd veritate nitantur, nam delicta non præsumuntur. *Nec refert*, quòd impedi-

impedimentum videatur esse in possessione, cum sit certum dispensatio autem sit dubia, nam contra illam possessionem prævalet dispositio juris, dicens in dubio judicandum esse pro valore actus, ut scilicet magis valeat quam pereat, sic enim *L. quotiens, ff. de rebus dubiis*. dicitur, *quotiens in actionibus aut exceptionibus ambigua est oratio, commodissimum est id accipi, quo res, de qua agitur, magis valeat, quam pereat: & C. Abbate, de verb. signif., profecto sic intelligenda sunt illa verba, ut res, de qua agitur, valere possit potius quam perire*

§. X. Dispensatio subreptitia vel obreptitia est 806
 invalida: illa autem est subreptitia, in qua taceretur veritas alioqui exprimenda; illa obreptitia, in qua exprimitur falsitas, quæ est causa finalis seu motiva, id est, quæ cognita non fuisset facta dispensatio, vide *Rosa à n. 17*. Rectè tamen notat *Gob. n. 613*, ut sit subreptitia vel obreptitia, debere esse taciturnitatem veri vel expressionem falsi circa causas pertinentes directè ad materiam concessionis, non autem ad concedentem, vel quæ concessioni sint extrinsecæ, sic quamvis petens sit improbus, quod si sciret dispensans, non dispensaret, non ideo est subreptitia, quia hoc tenet se ex parte petentis, & est extrinsecum materiam concessionis: similiter non est subreptitia vel obreptitia, si reticeatur vel affingatur causa tantum impulsiva, sine qua fuisset quidem facta dispensatio, sed difficultatis; & ita omnes communiter notant, (licet aliqui cum *Sa v. Gratia n. 10*. excipiant, si hæc causa impulsiva notabiliter moveret,) habetque fundamentum ex *Cap. super litteris, 20. de re scriptis*. Vide *Rosa à n. 26.*: sic qui occidit Sacerdotem, etiam si in petenda dispensatione ab irregularitate solum exprimat se occidisse hominem, valebit, uti habent *Sanch. Laym. & alii cum Dian. p. 1.*

T. 10. R. 38. contra *Suar.* & alios : hinc *Castrop.* tr. 3. d. 6. p. 16. §. 3. universaliter concludit, tum tantum vitiari rescriptum & dispensationem esse invalidam, si reticeat aliquid spectans ad causam finalem concessionis, vel si exprimat falsitas attingens causam finalem, & quæ de jure vel consuetudine debeat taceri : quænam autem de jure exprimi debeant vel taceri, fusè explicat §. 4.

807 §. XI. Si Curialis, id est, ille, qui in Curia pro altero procurat vel sollicitat dispensationem, addiderit aliquid falsum circa causam finalem, vel tacuerit aliquid verum in una parte separata, in scio illo, pro quo procurabatur, hoc non vitiat rescriptum pro illa parte, pro qua non intervenit vitium, ita *Portell & Dian.* p. 8. T. 3. R. 68. imò *Socinus & Felinus* putant quoad neutram partem vitiari, quia nulla adfuit malitia vel dolus impetrantis, sed rectè contradicit *Dian.*, quia mens dispensantis non est dispensare circa illam partem, in qua intervenit vitium circa causam finalem; consequenter quando plura simul conceduntur, & partes inter se sunt separatae, v. g. si petas dispensationem voti castitatis & voti peregrinationis, subreptio in una parte non vitiat totam dispensationem, sed illam tantum partem, quæ est subreptitia, ita *Sanch. Dian & alii* cum *Castrop.* §. 5. Quòd si partes non sint separatae, sed tendant ad eundem finem, v. g. si petas dispensationem consanguinitatis & voti castitatis in ordine ad contrahendam Matrimonium, si subreptio in una sit commissa per simplicitatem, vel ignorantiam licet culpabilem, sed non crassam, vitiabit tantum illam partem, in qua facta est subreptio; si autem subreptio est facta ex fraude & malitia, vitiabit totum post sententiam commissæ fraudis, hæc enim est pena fraudis commissæ ab impetrante ipso, & statuta in

in iure apud *Castrop.* n. 6. & *Rosa* à n. 64. & 93. Quòd si causa probata sit per falsos testes, dummodo causa in se sit vera, *Perez* apud *Gob.* n. 634. dicit valere. Potest de his omnibus etiam videri *Illf.* à n. 55., qui consentit.

§. XII. Satis est, si causa finalis verificetur eo tempore, quo Romæ conceditur dispensatio, & simul illo, quo Ordinarius vel Confessarius dispensat, licet non verificetur tum, quando petitur, neque postea, quando est concessa, & antequam executioni demandetur, quia sic rescriptum non est falsum, & nititur verà causâ, ita *Sanch. Præp. Dian.* & alii cum *Castrop.* d. 4. p. 15. & *Gob.* n. 675. Quòd si causa cesset post dispensationem datam & ab Ordinario factam, sed ante ejus executionem, *Sanch. Cõn. Hurt.* dicunt non valere: E contra valere docent *Sa, Pontius, Tamb.* apud *Gob.* supra, & iterum n. 677., qui *Tamb. & Gob.* addunt, probabile esse, quòd etiam sufficiat adesse causam tum, quando Delegatus à Papa dispensabit; idemque repetit *Gob.* n. 692. vide *Illf.* d. 3. à n. 40. Item dicenda l. 3. p. 2. n. 1309.

§. XIII. Si in rescripto plures ponantur causæ, non est necesse omnes verificari, sed satis est finalem esse veram: aut si plures sint finales, & singulæ sufficientes, satis est unam ex his esse veram, etiam si aliæ sint falsæ, *Suar.* & alii cum *Sa, v. Gratia* n. 24. *Luca de benef.* d. 78. n. 3. & *Sylvio* in variis Resol. p. 1. v. *dispensatio, C. I.*: si tamen duæ simul, & non singulæ seorsim, viderentur sufficientes, vitiabitur, si altera sit falsa, *Dian.* p. 4. T. 4. R. 53.; quòd si unica tantum causa ponatur, hæc censetur finalis, & non impulsiva tantum, hinc si ea sit falsa, vitiat rescriptum, *Sanch.* & alii cum *Gob.* n. 614., quod verum est, etiam si per ignorantiam aliquis expressisset causam falsam, putans esse veram, uti cum communiore

tenent *Castrop. & Gob.* n. 633. contra *Pontium*.
Vide *Rosa* à n. 58.

810 §. XIV. Valida est dispensatio, quamvis erretur in nomine personæ petentis dispensationem, uti tenent *Sanch. Bonac. Pontius, Gob* n. 635. *Amicus* T. 5. d. 6. f. 3. à n. 143., nisi dispensans ex falso nomine intelligeret personam sibi notam, cui intenderet specialiter facere gratiam, non autem illi, cui reipia petitur, uti probabilius tenent *Castrop. & Ills.* d. 2. n. 58. Item non refert, si erretur in nomine diœcesis, uti habet *Amicus* cum *Gob.* suprâ contra *Sanch. & Perez*, quia Papa dat potestatem Episcopo petentis, quisquis ille sit, & absolutè consentit. Nec refert, si error aliquis per incuriam scriptoris irreat, uti si pro gradu tertio affinitatis rescribatur tertius consanguinitatis, *Laym. Dian.* p. 3. T. 3. R. 63. 64. & alibi.

811 §. XV. Si quis à Superiore petat facultatem dispensandi in quodam casu, quem non explicat, quia credit negandam facultatem, si exprimeret, quamvis Superior concedat facultatem in genere, invalida erit dispensatio, si Superior aliquando habuit voluntatem non dispensandi in tali casu, quæ adhuc habitualiter duret, ita *Salas & alii* cum *Dian.* R. 32. Quod si dispensatio tibi negata fuerit antehac, vel ab eodem, à quo petis, vel ab alio etiam Superiore, quàm hic sit, valida erit obtenta ab hoc, licet de negata priore non fiat mentio, quæ si fieret, non dispensaretur, quia hoc non obstante habet præsentem absolutam voluntatem dispensandi, *Suar. & alii* cum *Castrop.* §. 4. & *Rosa* n. 365. Si autem obtinuisti dispensationem in uno defectu, & postea ad eundem finem petas dispensationem in alio defectu, communior sententia & stylus curiæ habet, quod debeat fieri mentio prioris defectus dispensati, ob cap. 2. de filiis presbyt. in 6., quia nempe sæpe nollet Papa, intelligens tot defectus

fectus adfuisse; alii tamen contradicunt, & videri potest casus in utramque partem fusè agitatus apud *Rosa* à n. 357. vide etiam dicenda l. 4. n. 651. item plurà ibidem à dicto numero 651. de supplicis & rescriptis Item alia ibidem n. 667.

§. XVI. Parvitas materiæ circa veritatem tacitam vel falsitatem assertam non tollit valorem dispensationis, v. g. si verus valor beneficii in modico mutetur, dispensatio non invalidatur, quia modicus defectus vel omissio levis solennitatis non vitiat actum, ita *Riccus* cum *Dian.* p. 5. T. 5. R. 33. An autem, si plures defectus sint dispensandi, possit pro singulis peti dispensatio per diversas supplicas, dicitur l. 4. n. 651. 812

§. XVII. Si in rescripto loco veræ causæ, quæ allata est, substituatur alia secundum formulam rescribendi curiæ Romanæ, dispensatio est valida, & credendum est fuisse errorem scriptorum aut negligentiam expedientium, *March.* in Trib. T. 3 p. 3. T. 1. Tit. 9. q. 2. ref. 2. dicens se sæpius expertum. 813

§. XVIII. Si in rescripto addatur, *Motu proprio*, suppletur defectus subreptionis, quo petens reticuit causam finalem, non tamen suppletur, si expresserit causam finalem falsam, ita *Sanch. Amic. & Diana* supra R. 70. ubi *Portell* notat, si dispensans dicat absolute se motu proprio dispensare, tum dispensationem fore validam ex liberalitate & gratia supplente omnes defectus, si autem dicat se dispensare motu proprio, sed præcedente petitione vel informatione petentis, tum fore invalidam, si sit aliqua subreptio. videri potest *Rosa* n. 109. & dicenda l. 4. n. 654. 814

§. XIX. Dispensatio pro foro conscientiæ valida est, per se loquendo, ante expeditionem rescripti, hoc enim requiritur tantum pro foro externo, ita *Mol. Sanch. Sa v. Gratia.* n. 21. *Dian.* p. 10. T. 16. R. 55. *Gob.* n. 669. ; unde 815

unde adhuc valeret, etiam si Papa moreretur ante rescriptum expeditum, modò re ipsa dispensàrit: hinc aliqui apud *Gob.* n. 490 & *T. Io.* n. 553. dicunt, si dispensatio sit hodie concessa Romæ, quamvis tu id nescias, si cras ad effectum procedas, actum fore validum, quia re ipsa existit dispensatio, nec ad rem facit illius notitia; excipiunt tamen licentiam motu proprio concessam, quam ex aliqua declaratione sacre Congregationis dicunt nihil operari, nisi post notitiam concessionis: alii ad omnia præquirunt aliquam notitiam dispensationis aut licentiæ factæ, voluntque non sufficere solam probabilem conjecturam, quòd facta sit, sed requiri moralem certitudinem, uti si à viro fide digno, qui id sciret, intellexisset, ita *Amicus, Dian.* p. 8. T. 3. R. 84. & alii. Dixi per se loquendo, nam in primis si dispensatio te in scio sit impetrata vel concessa, putant *Sanch. Casp.* *Gob.* & alii non habere effectum, usque dum acceptes, quia est quædam donatio, quæ per acceptationem completur: sed de hoc dicetur l. 6, T. 6. c. 3. ad dub. 4. Deinde rectè notat *Gob.* T. 9 n. 743., Papam ipsum sæpe non dispensare, sed dispensationem committere Episcopo vel Officiali, si hic invenerit pecces veritate niti, tum autem non poterit Episcopus dispensare ante examinatas preces.

316 §. XX. Multi apud *Sanch.* de matr. l. 8. d. 28. n. 86. dicunt commissionem dispensandi expirare morte committentis, quia mandatum re integrâ, expirat morte mandantis l. Ei, 108. ff. de solutionibus, & cap. licet undique 30. de off. & potest. iud. deleg., sed *Sanch.* n. 87. Probabilius sic distinguit, quando in literis gratiæ in alicujus favorè concessis, minister executurus, est voluntarius, utpote cui non præcipitur, ut exequatur, sed sola exequendi facultas conceditur, non favore ipsius, sed ejus, cui gratia est concedenda, tunc

tunc est gratia *facienda*, ac proinde expirat morte cōcedentis re integrâ; at si sit executor necessarius, utpote qui exequi iubetur, si preces veritate nitatur, tunc censetur gratia *facta*, ac proinde non perit morte concedentis; quod utrumque satis clarè colligitur ex cap. *si cui*, de præbendis in 6. & cap. *si super gratia*, de off. delegati in 6., Ratio disparitatis est, quia in priore casu non est jus quæsitum illi, qui dispensandus est, sed relinquitur voluntati Delegati, velitne dispensare an non; in posteriore per mandatum jus quoddam illi est factum, ut à delegato dispensationem exigat, qui etiam exequi tenetur. Eandem sententiam tenent cum *Sanch. Hieron. Paulus, Rebuff. Maiol. Henr. q. Suar. Sa. Guttier. & Laym. ad C. si super*, de off. & pot. deleg. n. 2. *Castrop d. 4. p. 16. §. 2. n. 3. Garc. p. 6. c. 3. n. 305 Lotter. l. 1. q. 29. n. 34. Illf tr. d. 3. n. 48.* Et quodd mandatum non semper expiret morte mandantis, dictum est n. 566. & dicetur iterum n. 876., potestque videri etiam *Lugo in Resp. mor. l. 1 d. 20. & dicendal 3. p. 2. n. 688.*

§. XXI. Quando omnia iubentur fieri *gratis* 817
ubique, Sa, v. Gratia, n. 25. putat intelligi de datis vel promissis alioqui illicitis, *Gutt. & Homob.* putant tantum prohiberi ea dona, quibus animus recipientis corrumpi posset, sed opiniones illæ sunt rejiciendæ, prohibentur enim etiam alia data vel promissa: rectè tamen dicunt *Sanch. Fill. & Dian p. 4. T. 4. R. 15.* tantum prohiberi, ne aliquid detur ante expeditionem, vel ne de dando contrahatur, non autem prohiberi, si post expeditionem aliquid detur ex gratitudine.

§. XXII. In dubio, an casus dispensatione indi- 818
 geat, si dubium sit positivum, id est, si habeas rationem gravem, quod non indigeat, non est opus dispensatione, quia licitè sequeris probabilem: si dubium

bium sit negativum, *Bonac.* dicit esse opus, ne reponas periculo transgrediendi legem: *Illf.* t. 1. d. 1. n. 47. dicit non tam opus esse dispensatione, quam declaratione, quod lex tum non obliget: *Sa v. dispensatio* n. 1. *Laym.* l. I. t. 4. c. 22. n. 4. *Barbos.* de off. Episc. alleg. 35. n. 18. dicunt Episcopum posse declarare, quod non sit opus dispensatione, vel dispensare in cautelam: *Dian.* p. 4. t. 3. R. 46. *Caran.* apud *Dian.* p. 8. t. 3. R. 95. *Castrop.* t. 3. d. 6. p. 5. n. 10. absolute dicunt non esse opus dispensatione, quia praesumptio est pro libertate, hinc ff. de Reg. Juris, Reg. 20. dicitur, *quotiens dubia interpretati libertatis est, secundum libertatem respondendum erit*: quod tenet *Castrop.*, licet magis inclinaret, quod indigeres dispensatione, quia non debes centere te obstrictum lege, nisi de lege sis certus, secundum dicta n. 272.

Cur in lege naturae non possit directe dispensari: item quomodo possit dispensari in quibusdam legibus Divinis, at non in omnibus, videri potest *Illf.* à n. 43. Denique an Superior aliquando teneatur dispensare in lege, dicitur l. 3. p. I. à n. 538.

319 Q. 136. *Quid de praesumptione licentiae sit observandum.* R. seqq.

§. I. Praesumptio licentiae est actus prudentiae, quo quis iudicat legislatorem hic & nunc tacite consentire, ut agatur contra legem: quando autem ad valorem actus praerequiritur actualis consensus Superioris, saltem habitualiter perseverans, certum est non sufficere praesumptionem licentiae, v. g. ad absolvendum praerequiritur actualis approbatio, hinc licet sciam me approbandum, si peterem, non ideo possum ex praesumpta illa licentia absolvere, uti cum communi *Lugo* de iust. d. 3. n. 134.

320 §. II. In alijs rebus, quarum valor non pendet ab

ab actuali consensu Superioris, si sciam Superiorem solere dare licentiam, & daturum esse, si peterem, præsumi potest licentia; unde si tum Superior commodè adiri, & actus differri non possit, licitè utor eâ præsumptione licentiæ, uti omnes concedunt: si autem adiri possit, & aliquis ex verecundia respectu humano aut simili causa negligat adire, *Nav. Suar. Sanch. & alii cum Castrop. T. 16. d. 3. p. 23. & Bardi de consc. d. 6. c. 3. §. 9.* dicunt peccari tantùm venialiter, quia Superior quoad substantiam censetur contentus, licèt quoad modum illum sit invitus, ideoque sæpe punit sic operantem; id tamen non tenet semper, nam sæpe contingit, præsertim in Religiosis Ordinibus, ut Superiores, nequidem quoad substantiam contenti sint, si non petatur licentia, quando commodè peti potest, uti dicitur l. 4. n. 110.

§. III. *Bardi* aliique cum *Castrop.* suprâ dicunt, non requiri certam cognitionem de eo, quod Superior consentiret, si rogaretur, sed sufficere probabilem: contradicunt *Molina, Ledesma & alii*, quia si sufficeret tantùm probabilis, laxaretur disciplina, quisque enim ob propensionem ad suas commoditates & ad amorem libertatis facilè sibi fingeret motiva, quæ erroneè putaret probabilia, & sic sæpissime eluderentur leges ac præcepta Superiorum, turbaretur uniformitas in subditis ejusdem communitatis, 821

§. IV. Si licentia tibi sit debita, etiam præsumi potest, inquit *Castrop.*, nisi scires negatam esse aliàs aut negandam, etiam si injustè, de quo tamen videri potest *Castrop. n. 10.* Item rectè præsumitur actualis licentia, si sit consuetudo, vel Superior sciat aliquid fieri, & non improbet, cum sine incommodo improbare possit, nam in tali dissimulatione continetur quædam approbativa voluntas: si tamen Superior 822

perior ideo non improbet, quia difficulter impediret, quia timeret, ne non audiretur, vel ne communitas aut domus turbetur tuis querelis, non poteris presumere consensum, uti rectè *Navar. Mendoz. Rodrig. Suar. Sanch. Castrop.*, nam licet verum sit, qui tacet consentire videtur, Reg. 43. de Reg. Juris in 6., tamen id non tenet, ubi est res nobis odiosa, nec adest obligatio loquendi, uti rectè *Abbas in c. nonne, n. 1. & Volpil. de actibus humanis c. 1. n. 3.*

823 Q. 137. Quid de interpretatione legis sit notandum. R. seqq.

§. I. Interpretatio legis est actus prudentiæ, quo declaratur sensus legis non ita claræ: estque actus doctrinæ & non jurisdictionis, nisi de novo influat potestas legislativa: habetque locum in lege naturali & positiva, tam divina quàm humana.

824 §. II. In interpretatione legis præceptivæ vel pænalis debet servari proprietates verborum in sensu naturali secundum usum communem hominum: si autem nomen sit analogum, stat pro famosiori analogato, uti rectè *Castrop. T. 3. d. 5. p. 3. §. 1.*, v. g. si lex talis loquatur de filio, intelligitur naturalis tantum & non adoptivus; si loquatur de morte, intelligitur naturalis & non civilis: quod si legislator postea dicat se aliter intelligere, quàm verba propriè sumpta sonent, hoc dicit sicut privatus Doctor, & non ideo præcisè obligamur ejus interpretatione stare, nam hæc interpretatio, neque est declaratio mentis ab ipso habitæ, cum enim recurrat ad impropriam significationem, præsumi non potest illam habuisse, ergo mens ista non potest censerì fuisse imbibita in lege, ergo nec potest ad illam extendi, quia lex non potest extendi, ad casum, qui à principio à lege non fuit comprehensus, nisi de hoc accedat nova lex: neque erit obligatio ex eo, quod hæc interpretatio videatur esse

esse nova lex, si enim esset lex, deberet promulgari, ergo saltem ante sufficientem promulgationem non obligabit, ita cum aliis *Castrop.* Similiter si lex nova esset correctiva prioris, esset strictè interpretanda & explicanda secundum interpretationem antiquæ, etiam si hæc foret abrogata, *L. non est novum: L. sed & posteriores*, ff. de legibus: non est autem asserenda correctio legis, si conciliari possint, cap. *cum expediat*, de electione in 6., *L. sed & posteriores*, ff. de legibus.

§. III. In interpretatione legis favorabilis, lex 825 extenditur ad proprietatem verborum, etiam in sensu civili, v. g. si filiis detur privilegium aliquod, postquam parentes fuerint mortui, extenditur ad filios adoptivos, & ad mortem etiam tantum civilem parentum, v. g. si mittantur in exilium, aut fiant Religiosi, tum enim dicuntur mortui civiliter: ita *Illf. t. I. d. 2. n. 42.*

§. IV. In interpretatione legis odiosæ vel pœnalis 826 semper accipi debet, quod est minus, ut n. 596. dictum est, nam *in pœnis benignior est interpretatio facienda*, Reg. 49. *Juris in 6. semper in obscuris, quod minimum est sequimur*, Reg. 9. ff. de Reg. Juris. *Semper in dubiis benigniora præferenda sunt*, Reg. 56. *In pœnalibus causis benignius interpretandum est*, Reg. 115. *In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus justius est quam tutius*, Reg. 192. Putant tamen *Pirbing* ad Tit. de Electione, n. 291. & alii, si constitutio etiam pœnalis emanet ad coadjuvandum jus antiquum, esse latè interpretandam, sed contradicunt alii cum *Passer. c. 33. n. 13.*, quia non est nostrum ita explicare Regulas generales Juris, inter quas est Reg. 15. *Juris in 6. odia restringi, & favores convenit ampliari: & L. 42. ff. de pœnis, interpretatione legum pœnæ mollienda sunt potius quam asperanda.*

Hh

§. V:

- 827 §. V. Simplex observantia, quamvis non longi temporis, est in casibus dubiis optima legum interpretatio, debetque attendi, quamvis de jure sensus verborum probabilitatis suaderet contrarium, & diversum reciperet sensum, ita *Barbosa* aliique multi cum *Luca* de benef. d. 67. n. 6. & 7. addens n. 9. observantiam, quæ attendi debet, esse proximam seu ultimi temporis.
- 828 §. VI. Quando prohibetur interpretatio alicujus legis, & præcipitur intelligentia, prout verba jacent, per se loquendo illa tantum interpretatio prohibetur, quæ est frivola & contra mentem legislatoris, aut saltem talis, quæ fiat ex professo typis mandanda, uti cum aliis putat *Castrop.* §. 2. & *Illf.* n. 41. Interpretatio autem non habet locum, quando legislator interrogari potest, quia Imperator l. 1. Cod. de legibus ait, *inter æquitatem jusque, interpretatam interpretationem nobis solis & oportet & licet inspicere.*
- 829 Q. 138. Quid de *Epiikia* sit notandum. R. seqq.
- §. I. *Epiikia* ab *Eπι* supra, *Εἰκεία*, æquitas aut *benignitas*, latinè dicitur summa quædam æquitas seu benignitas; & definitur, actus prudentiæ quo ex æquo & bono judicatur, quod verba legis, quamvis clara sint, tamen hic & nunc non sint servanda, eò quod legislator credatur ex quadam æquitate & benignitate non fuisse comprehensus hunc casum, si prævidisset, quamvis sciatur nunc comprehendisse: unde ab interpretatione differt per hoc, quod interpretatio exponat verba obscura, *Epiikia* autem dicitur rectè agi contra clara verba legis: à præsumptione licentiæ differt, quod præsumptio supponat legem etiam ad hunc casum se extendere, & obligaturam fuisse, nisi licentia Superioris aliqua haberetur, quæ permittit agi contra, eò quod si in-
- terro-

terrogaretur, licentiam daret; Epiikia autem dicitur mentem legislatoris non voluisse comprehendere casum, quantumvis aliàs verbis claris comprehensum, v. g. si lex vetet arma gestari, interpretatio legis est, si dicatur prohiberi arma offensiva, non autem defensiva; præsumptio licentiæ est, si legislator videat, quòd me induam armis & exeam, nec tamen contradicat; Epiikia est, si gestem arma, certò prævidens proditorem urbis esse à me inveniendum & occidendum.

§. II. Epiikia non habet locum in lege naturali, 830
 cum per se non constet verbis, & necessariò semper comprehendat, quidquid comprehendit: Neque in lege Divina, propriè loquendo, sive, quoad legem ipsam, quia Deus prævidet omnes casus & circumstantias, in quibus erunt homines, quos obligat, ideoque casus excipiendos ab initio excipit: dici tamen potest, cum *Teril.* in Reg. q. 59. habere locum in lege Divina, impropriè & quoad nos, quia licèt sæpe verba clara legis Divinæ videantur comprehendere etiam hunc casum, tamen aliunde rescimus, Deum ab initio non voluisse illum comprehendere, & ita dicunt *Bardi & Schilder:* de consc. T. 2. n. 59. & 61. Deum quandoque sub lege sua noluisse comprehendere casus valde arduos, v. g. licèt posuerit claram legem de confitendis mortalibus, tamen per quandam Epiikiam judicamus posse nos aliqua omittere ad evitandum grave damnum spirituale aut temporale nostrum vel proximi: & in similem ferme sensum loquitur de lege naturali *S. Tb.* 1. 2. q. 94. art. 5. quantum ad prima principia legis nature, lex nature est omnino immutabilis; quantum autem ad secunda præcepta, quæ diximus esse quasi quasdam proprias conclusiones propinquas primis principis, sic lex naturalis non immutatur, quin ut in pluri-

bus sit rectum semper, quod lex naturalis habet, potest tamen mutari, & in aliquo particulari in paucioribus propter aliquas speciales causas impediens observantiam talium præceptorum: in rigore tamen non est Epiikia in illis legibus, sed potius sunt quædam interpretatationes legum.

831 §. III. Epiikia habet locum in lege humana, non tantum quando duæ leges sibi contradicunt, uti vult *Elix. L. 4. q. 16. §. 3.*, sed etiam in quavis lege, per se loquendo, quia legislator humanus scit se non esse omniscium, nec posse prævidere omnia, unde patitur sic corrigi legem suam, debuitque sic velle, ut se accomodaret infirmitati eorum, qui erant obligandi, v. g. si lex sit, ne ullus externus admittatur in urbem, custos portarum per Epiikiam rectè admittit eum, qui fugiens hostem se recipit in urbem velut asylum: item licet Ecclesia præcipiat Misfam die festo, tamen passim per Epiikiam putant se esse excusatos, qui cum incòmodo notabili audirent, & idem est de aliis legibus humanis, quæ ordinariè non obligant ad aliquid moraliter impossibile, uti à n. 780. dictum est. Non habet autem locum Epiikia, si legislator interrogari possit, uti dictum est n. 828.

832 Q. 139. Quid notandum sit de privilegio sive gratia. R. seqq.

§. I. Si strictè loquamur, non sunt idem privilegium & gratia, nam privilegium habet se per modum Constitutionis stabilis, gratia autem unico actu terminari potest, hinc omne privilegium est gratia, sed non contrà, dispensatio enim est gratia, sed non privilegium, uti rectè *Suar. de leg. l. 8. c. 3. n. II.*, sed sumendo pro eodem sic describitur privilegium, cap. *Abbate* de verb. signif., *lex privata concedens beneficium*: melius sic, *Constitutio legislatoris tribuent specia-*

specialem aliquem favorem ad plures actus; & distinguitur à lege per hoc, quòd non postulet dari communitati, nec promulgari, nec concedi in perpetuum; à gratia & licentia, quòd hæc dentur ad unum vel paucos actus; à dispensatione, quòd hæc semper respiciat legem, à qua eximit.

§. II. Privilegium aliud est personale, quod immediate conceditur personæ ratione sui; cuius signum est, si persona nomine suo exprimatur, aut allegentur ejus merita: aliud reale, quod directè conceditur rei alicui, v. g. Episcopatu, Dignitati senatoris, Ordini alicui, Monasterio &c. Etiam reale est, si concedatur personæ ratione dignitatis, v. g. quia est Episcopus talis Ecclesiæ, uti notat *Castrop. T. 3. d. 4. p. 16. §. 6.* In dubio autem, an sit reale an personale, *Tiraq. & alii* volunt censeri reale; *lason. & alii* volunt censeri personale; *Suar. Castrop. Bardi de consc. d. 6. c. 4. §. 1. Gob. in Quin. T. 5. c. 37. n. 159.* meliùs distinguunt, & dicunt censendum esse personale, si præjudicet tertio vel sit contra jus commune, si autem non præjudicet tertio, nec sit contra jus commune, censendum esse reale, nam beneficium est ampliandum, si nec particulari nec communitati præjudicet. Plures divisiones privilegii videri possunt apud *Illung. t. 1. d. 3. a. 2.*

§. III. Privilegium personale cessat cum privilegiato, uti habet Reg. juris 7 in 6.; reale cessat cum re, cui privilegium est annexum, unde cum dignitates sint perpetuæ, privilegium reale v. g. Episcopatu concessum est perpetuum, & transit ad successores: personale autem datum Episcopo, cessat eo mortuo; si datum fuit templo, non cessat, nisi templum legitimâ Auctoritate & sine spe reparationis destruat, ita *Suar. c. 5.*, addens, si templum uno loco destruat, ut reedificetur in altero, privilegium transire ad novum

vum templum, nisi fortè fundo ipsi datum fuisset. Personali, per se loquendo, poteris uti etiam extra territorium concedentis, *Illf. n. 26.*

835 §. IV. Privilegia non cessant morte concedentis, quia *debet concessum à Principe beneficium esse mansurum* Reg. 15. Juris in 6. nec per mortem revocatur voluntas semel posita, *Nav. Suar. Sa* verbo, *Gratia*. n. I. Item non cessant, licèt jurisdictio concedentis cesset, uti ostendit *Castrop. §. 4.* Neque cessant ante certam cognitionem de revocatione, nam in dubio non censentur revocata, uti cum aliis *Azor, Sa, Sanchez.* de matr. l. 3. d. 30. n. 11. *Bardi §. 6.* Addunt *Nav. Sa & Castrop.*, quòd privilegium eligendi Confessarium, audiendi confessiones certarum personarum, absolvendi à casibus, dispensandi, suscipiendi Ordines à quolibet Episcopo, accipiendi ab Episcopo provisionem proximi beneficii, residendi alibi quàm in loco beneficii studiorum causâ; condendi testamentum, si quis fuit inhabilis; celebrandi in privato Oratorio, non exspirent morte concedentis, & ita quoad omnia etiam docet cum aliis *Dian. p. 8. T. 3. R. 99.* An autem per mortem concedentis cesset concessio gratiæ necdùm executioni datæ dictū est n. 816.

836 §. V. Privilegium in quo dicitur *donec voluerò, donec aliter ordinaverò, ad beneplacitum Sedis Apostolicæ*, durat etiam mortuo concedente, *Sa n. 7. Castrop. p. 15. n. 7.*; quod etiam dicit *Castrop.* licèt ponatur, *ad beneplacitum meum vel nostrum.* sed *Sa*, meritò contradicit, nam cap. *si gratiosè* de Rescriptis in 6. sic habetur, *si gratiosè tibi à Romano Pontifice concedatur, ut beneficia, quæ tempore tuæ promotionis obtinebas, posses usque ad suæ voluntatis beneplacitum retinere, hujusmodi gratia per eius obitum (per quem ejus beneplacitum omnino extinguitur,) eo ipso exspirat: secus autem, si usque*
ad

ad Apostolica Sedis beneplacitum gratia prædicta concedatur, tunc enim, (quia sedes ipsa non moritur,) durabit perpetuè nisi à successore fuerit revocata. Quando nam autem revocentur privilegia; quæ dantur cum clausula, ut non censeantur revocata, nisi de eis fiat mentio de verbo ad verbum, videri possunt *Barb. de clausulis, clausula 47. n. 17. Sanch. in consil. l. 6. c. 9. d. 8. Gonzalez ad Reg. 8. Carcell. Gl. 36. à n. 13. Illf. n. 57.* Putat autem *Sa. n. 20.* privilegia Mendicantium non revocari, nisi fiat de illis expressa mentio.

§. VI. Ubi derogatur simpliciter privilegiis, in 837
dubio non intelligitur de insertis in Jure, uti ex Juribus ipsis & gravissimis Auctoribus probat *Garcias de benefic. p. 3. c. 2. n. 72.*; lex autem generaliter loquens non tollit privilegium particulare concessum super eo, de quo lex generalis loquitur, uti tenent *Oldr. Felin. Mandos. & alii apud Garc. n. 248.* Tenet hoc, etiamsi lex generalis esset in *Trid.*, quia ubi vult privilegiis derogari, id exprimit, & ita censuit sacra Congreg. apud *Garc. n. 260.* Nec obstat Bulla Pii V. revocans privilegia Tridentino contrariantia, nam regulanda est Bulla secundum decreta Tridentini, & restringenda est ad ea tantum, quæ per illud prohibita sunt cum derogatione privilegiorum, uti notant *Rodriq. & Vivald. apud Garc. n. 262.* Et quid requiratur, ut absolutè dicatur revocatum privilegium, videri possunt etiam *Sanch. de matr. l. 3. d. 30. n. 20. Suar. c. 40. n. 7. Sa à n. 12. Amicus de just. d. 9. f. 10. n. 148.*, docentque *Sa à n. 17. Sotus & Lessius V. professio religiosa, c. 15.*, legem, quæ revocat privilegium, non habere vim ante promulgationem in diæcesi, sed *Illf. n. 64.* dicit satis esse, quocumque modo innotescat revocatio.

§. VII. Alexander VII. damnavit hanc 36. prop., 838

Hh 4

Regu.

Regulares possunt in foro conscientie tibi privilegiis suis, quae sunt expressè revocata per *Trid.* Putat tamen *Sa* n. 26., quòd privilegia religiosorum, quae *Seff.* 25. c. ult. abrogantur, intelligantur illa, quae sunt contra jura, de quibus agitur in praecedentibus capitibus de Regularibus. Addunt *Rodrig. & Castrop. p. 2. §. 10. n. 2.*, quando in confirmationibus privilegiorum additur, dummodo decretis *Tridentini* contraria non sint, intelligi, dummodo non sint contraria decretis specialiter revocantibus privilegia. Vide *Illf.* à n. 65.

§. VIII. Privilegium concessum in bonum communitatis & nemini praedudicans est amplè interpretandum, uti habet Jus canonicum & communis Auctorum cum *Lesf.* c. 4.; similiter illud, quod est datum in favorem piæ causæ, religionum &c., uti dictum est n. 623., & probat *Saneb.* in *Conf.* l. 6. c. 9. d. I. n. 40., hinc *Sa* n. 18. dicit extendi posse ad similes casus, si verba permittant. E contra, si factum sit privato per modum dispensationis à communi lege, est restringendum, uti dictum est n. 622. & 798., docentque cum aliis multis *Suarez,* *Saneb.* *Castrop.* p. 10. n. 4. *Lesius* v. *Consecratio*, c. 1. *Burgh.* C. 3. c. 59. *Illf.* à n. 32., ubi plura habet notanda, maximè circa extensionem ad similes casus vel alias personas.

§. IX. Privilegium non aufertur per subsequentem excommunicationem illius, cui concessum est, *Sa* n. 5., Nec deficiente causâ, ex qua concessum est, si ea verè extiterit, uti habent *Sa* n. 6. *Castrop.* p. 15. n. 7. *Illf.* n. 41. Ratio est, quia dabatur ob causam praesentem, non ob futuram, nisi additum fuerit, do- nec durabit causa &c.; lex autem sublata non reviviscit, nisi iterum volente eo, qui abstulit: Privilegium tamen ex falsa causa impetratum nullum est, uti omnes notant. Vide dicenda l. 3. p. 2. n. 1309.

§. X.

§. X. Quòd privilegia indigeant acceptatione, 841
 probat *Castrop.* p. 2. §. 2., sufficit tamen implicita
 aut per alium, uti rectè *Illf.* n. 22. Ut autem per vo-
 luntatem privilegiati cessent, requiritur renunciatio
 exterius facta ab eo, qui renunciare potest, & accepta-
 ta à concedente. *Dixi* 1., facta ab eo, qui renuncia-
 re potest, quia nemo potest privilegio sibi cum aliis
 communi renunciare sine Superioris licentia, uti
 habet *Sa* n. 29., hinc n. 28. dicit Religiosum, non
 posse sine licentia Papæ renunciare privilegio sibi à
 Papa concessio; similiter licet Clericus renunciaret
 omnibus suis privilegiis, tamen qui illum graviter
 percuteret, esset excommunicatus, quia privilegio
 communi toti statui Clericali renunciare non potest.
Dixi 2., & acceptata à concedente, hinc dispensa-
 tus, ut ducat consanguineam, si nolit uti privilegio,
 si abjiciat vel laceret rescriptum, si etiam aliam ducat,
 hac mortuâ poterit per prius privilegium ducere
 consanguineam: similiter illegitimus dispensatus ad
 Ordines, si uti nolit & combufferit rescriptum, atque
 etiam uxorem duxerit, poterit uxore mortuâ per
 prius privilegium Ordinari, quia renunciatio non
 est acceptata à concedente, cujus gratia manet data,
 neque opus est retineri rescriptum, ita *Sanch.* & alii
 cum *Castrop.* p. 17. & *Illf.* n. 50.

842

§. XI. Privilegium non cessat per non usum il-
 lius, si non fuit occasio vel potestas utendi; & licet
 fuerit occasio ac potestas utendi, ego autem etiam
 longo tempore uti noluerim, imò posuerim actus
 illi contrarios, non ideo cessat, si fit tale, ut nemi-
 nem alium gravet, neminem autem gravant, v. g.
 privilegia non jejunandi, audiendi confessiones
 quascunque, ministrandi Sacramenta, eligendi Con-
 fessarium &c., nam his potius levatur onus Ordini-
 narium: unde ut cesset per non usum, requiruntur
 hæc quatuor, secundum *Laym.* 1. 1, T. 4. C. 25., 1. Ut
 oblata

Hh 5

oblata fuerit occasio utendi: 2. Ut habita fuerit scientia talis privilegii: 3. Ut fuerit potentia tum utendi: 4. Ut privilegium cedat in alterius gravamen, qui jam quasi præscribat, quod fieri potest etiam per actus contrarios, non tamen semper sufficit decennium; & ita docent quoad omnes partes etiam *Suar. Bonac.* & alii cum *Castrop* p. 18. & 19., si tamen in privilegio adderetur, ut utaris illo pro tuo arbitratu, non peribit per non usum neque per actus contrarios, neque per ullam præscriptionem, uti tenent *Baldus, Decius, Azor* & alii cum *Castrop.* contra *Suar.* & alios. Addit *Luca* de benef. d. 29. n. 24., quando privilegium alicui Universitati ejusque Capiti vel Principi concessum est, non usum aliquorum non præjudicare illi.

843

§. XII. Privilegium concessum non subdito transit in contractum, & ideo revocari non potest, ita *Suar. Bonac.* & alii cum *Dian.* p. 4. T. 1. R. 82.; talia autem sunt privilegia, quæ à Principe sæculari conceduntur Ecclesiasticis, uti ibidem docet *Dian.* & pluribus firmat p. 7. T. 1. R. 8. Quod si Princeps concesserit privilegium alicui propter merita, erit ad modum contractus onerosi vel donationis acceptata & irrevocabilis, ideoque secundum *Felin.* & alios revocari non poterit; limitant *Baldus* & alii, nisi ex justa causa, de qua constat; nec satis est Principem dicere se habere justam causam, uti post alios ostendit *Dian.* p. 8. T. 6. R. 122.; debetque præterea fieri compensatio, uti docet *Castrop.* p. 21. §. 2.: unde à potiori si privilegium concessum sit cum contracta, v. g. sub onere pretii solvendi vel operis exhibendi, non poterit validè revocari nisi ratione utilitatis publicæ, & reddito pretio vel aliquo æquivalente præstitis obsequiis, ita *Lopez, Suar. Bonac. Less. Sanch.* & alii cum *Castrop.* supra, potestque videri

Cardenas

Cardenas in 2. crisi, d. 2. n. 346. & seqq. Vide etiam dicenda n. 858.

§. XIII. Concesso per privilegium uno, intelliguntur etiam concessa omnia, sine quibus non potest commodè esse usus privilegii, uti habetur L. penult. ff. de usufructu docentque *Nav & Sa* n. 8., qui n. 30. addit tuum socium etiam gaudere tuo privilegio, si hoc aliàs tibi esset inutile. Vide dicta n. 80. & 801.

§. XIV. *Riccus* & alii multi cum *Dian.* p. 8. T. 3. R. 99 docent, quòd privilegium vel facultas concessa retrahatur ad validandum actum præteritum, qui sine ea facultate invalidè factus erat, sic dicunt obtentam licentiam ad ædificandum molendinum extendi ad molendinum illicitè jam actu ædificatum; item licentiam obtentam ad acceptanda plura beneficia incompatibilia, extendi ad illa jam acceptata; sed probabiliùs dicitur non validari actus præteritos, sed tantùm fieri, ut quod factum est, nunc licitè & validè perseveret.

§. XV. Si plures ad eandem gratiam obtineant rescriptum, si posterius faciat mentionem prioris, præfertur priori; si autem ejus non faciat mentionem, prius prævalet posteriori, nisi posterius sit speciale & prius generale, nam *generi per speciem derogatur*, Reg. 34. de Reg. Juris in 6.; & hinc si prius sit speciale & posterius generale, prius prævalebit, ita *Vallensis* cum *Dian.* p. 8. T. 7 R. 4. Vide tamen *Illf.* à n. 27. Addit *Tiraq.* de privil. piæ causæ, privil. 26. privilegiatum contra privilegiatum non gaudere privilegio, si uterque sit privilegiatus in specie, secus si unus sit privilegiatus in specie, alter in genere, nam qui est privilegiatus in specie, utitur contra alterum suo privilegio.

§. XVI. Quandoque est obligatio utendi suo privilegio,

Vilegio, uti rectè *Neusser* apud *Gob.* in *Exp. T.* §. n. 711. in appendice, nam si sit privilegium habilitativum, id est, tollens impedimentum vel difficultatem ad implendum præceptum, teneris eo uti, ut satisfacias præcepto, hinc si per privilegium privati Orationis domi tuæ legatur Missa, teneris diebus festis audire, licet non tenearis procurare, uti dicitur l. 3. p. 1. n. 676. Si autem privilegium sit potestativum tantum, id est, præcisè permittens aliquid, quod lex non permittit, non teneberis eo uti, uti colligitur ex *Cap. si de terra*, de privilegiis, & ex *Reg. 61.*, Juris in 6. *quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.*

848 §. XVII. Communicatio, quâ privilegia uni concessa, conceduntur alteri, non extenditur ad concedenda, nisi exprimatur, nam verba privilegiorum plus non operantur, quàm secundum suam proprietatem significant, uti notant *Less.* v. *privilegium*, *Case* 3.; quomodo autem unus possit alterius privilegium participare, explicat *Sanch.* in *Conf.* l. 6. c. 6. d. 9., & videri debent dicenda n. 854.

849 §. XVIII. Quod aliquis potest ex privilegio concessa dignitati, vel ex officio, potest alteri committere; docetque *Sa* n. 27. talia esse privilegia, quæ Prælati religionum conceduntur.

Quas pœnas incurrant, qui violant vel impugnant privilegia Regularibus concessa, videri potest apud *Arsdek* p. 3. T. 1. de opin. probab. q. 25. in fine. Item vide hic dicta n. 679.

850 Q. 140. *Quid dicendum sit de privilegiis vivæ vocis oraculo concessis.* R. seqq.

§. I. Vivæ vocis oraculum secundum *Suar.* de leg. l. 8. c. 7. n. 3., est privilegium à Pontifice concessum, ore prolatum, & sufficienter dictatum, ut scribi posset, per accidens autem contingit, ut non scriberetur,

retur, vel certè non literis Authenticis. Constat talia multa concessa fuisse Regularibus, quæ omnia anno 1622. die 2. Julij revocavit *Greg. XV.* per Bullam, *Romanus Pontifex.* excipit tamen illa, quæ concessa, fuerant ad instantiam Regum, aut signata erant manu alicujus Cardinalis. Anno 1624. die 19. Aprilis confirmavit *Urbanus VIII.* pro Societate *JESU* privilegia vivæ vocis oraculo concessa, uti refert *Portell* in *Ref. mor.* p. 3. c. 52. , per quam confirmationem privilegia omnia, etiam antea per *Gregorium* abolita, restituebantur in integrum; sed idem *Urbanus* anno 1631. die 20. Decembris per Bullam *Alia's felicis recordationis*, iterum abrogavit omnia planè privilegia vivæ vocis oraculo, etiam à se ad illud usque tempus concessa, quamvis intuitu Regum, & licèt à Cardinalibus subscripta essent: hac autem Bullâ comprehenduntur omnes omnino Regulares, etiam Soc. *JESU*.

§. II. Circa hanc revocationem certa videntur sequentia, 1. non revocari privilegia vivæ vocis oraculo concessa sæcularibus, uti rectè *Gob.* in *Exper.* T. 9. n. 728. contra *Dicast.*, quia Pontifices tantum loquuntur de Regularibus, & verba in materia odiosa non sunt extendenda. 2. Ob eandem rationem dicendum, nec revocari privilegia ab aliis quàm à summis Pontificibus vivâ voce Regularibus concessa, quia Bulla tantum loquitur de privilegiis à sede *Apostolica* concessis. 3. Quando Papa vivâ voce declarat mentem suam circa aliquod decretum vel Bullam, talis declaratio non est concessio vivæ vocis, sed est tantum manifestatio intentionis, quam tum temporis habuit Papa, hinc talis declaratio, quamvis per eam obtineatur quasi extensio privilegii, non revocatur revocatis privilegiis vivæ vocis, uti rectè *Peyr. Gob.* n. 730. *Card.* in 2. *Crisi d.* 2. n. 327. , & ita

ita respondit de hoc consultus *Card. de Lugo*. 4. Si privilegium fit semel vivâ voce, & alio etiam tempore concessum per Bullam, non revocatur per has Bullas, sed vi Bullæ, quâ datum est, durat, uti notant *Dicast.* & *Gob.* n. 734.; si tamen fit per Bullam concessum; v. g. Ordini Carmelitano, & per vivam vocem aliis communicatum, putant *Turr. Peyrin.* & *Bordonus* per has Bullas non revocari, sed probabilius est cum *Gob.* n. 735. revocari, quamvis enim non fit eadem ratio de his, quæ est de aliis, nullibi authenticè scriptis, tamen communicatio illa est privilegium vivæ vocis tantum, & consequenter revocatum est.

852 §. III. Adhuc sunt AA, qui dicunt ex aliis fundamentis probabile esse, manere valorem privilegiorum vivæ vocis pro Regularibus; quod si probabile est, poterunt eis uti, nam in dubio, an revocatum sit privilegium, censeri debet non revocatum, quia est in possessione, & standum est pro favore: quod si fortè reipsa non subsistant ejusmodi privilegia, Ecclesia supplebit, uti probat *Carden.* à n. 160.

853 §. IV. *Chassaing* dicit manere saltem apud multos ejusmodi privilegia, quia cum *Urbanus* expressè mandet sub gravissimis pœnis, ut Bulla sua apud omnes Religiosos publicetur, videtur sequi, quod ubi talis publicatio facta non fuit, Bulla non obliget; dicit autem *Chass.* apud multos non esse publicatam; sed sententia illa est improbabilis, nam Pontifex nullo verbo insinuat publicationem requiri ad obligationem, sed mandat publicari. expressè addens: *ut quantò citius innotescat*: deinde jam est publicanotitia illius apud omnes Regulares, ergo jam saltem est satis publicata, & consequenter obligat,

854 §. V. *Bonagrata* in Summula Regul. n. 419. rectè ostendit, quod vivæ vocis oracula non sicut revocata

cata respectu Capuccinorum, expressè enim declaravit *Vrbani*, in nostra revocatione non intelliguntur viva vocis Oracula vobis Capucinis concessa: hinc inferunt aliqui nec revocata esse respectu eorum qui cum Capucinis communicant, quales sunt ferè omnes Religiosi. *Contrà* est, 1. quia communicatio non habet locum in exorbitantibus, uti docèt *Tamb.* de jure Abbatum t. 1. d. 17. q. 2. aliique cum *Moya* T. I. t. 6. d. 5. q. 2. n. 11., hæc autem gratia est exorbitans & extraordinaria, concessa ex affectu speciali, quem *Vrbani* habuit erga ordinem Capuccinorum, in quo erat frater ejus, uti insinuat ipsemet *Bonagrata*. 2. Si mens *Vrbani* fuisset, ut alii in hoc communicare possent, frustra fuisset tam operosa ejus revocatio, nam omnes ferè Ordines, ut dictum est, communicant saltem mediàtè cum Capucinis. 3. Saltem hoc non juvat illos, qui sunt in Soc. JESU, quia Generalis illorum non declaravit se velle, ut in hoc communicent cum Capucinis, talis autem declaratio & facultas Generalis requiritur, uti expressè habet *Greg XIII.* in Bulla, *Ad futuram*, anno 1575. datam.

§. VI. *Lexana* apud *Gob.* suprà, itemque *Portell* 855 dicunt, si aliquis Ordo privilegiis vivâ voce datis sit usus per longum tempus, illa nunc habere vim ex consuetudine legitima & rationabili, adeoque non tolli per Bullas *Gregorii* vel *Vrbani*; quam sententiam etiam plures tuentur apud *Bonagrata* suprà: sed in contrarium est, quòd Pontifices sciverint esse usum eorum privilegiorum apud Regulares, nam *Vrbani*, sic dicit, cum experientiâ rerum magistrâ compertum sit concessiones & gratias viva vocis oraculo concessas sape ab his, in quorum favorem emanarunt, minùs Canonica interpretatione extendi & perperam in disciplina Ecclesiastica detrimentum

tum executioni mandari, idcirco &c., ergo ratione
 usûs contrarii saltem antecedentis non potest excludi
 Bulla *Urbani*: an autem nunc per usum continua-
 tum & consuetudinem præscriptum sit à Regulari-
 bus, hoc est, quod quæritur: fatetur quidem *Suar.*
 l. 8. c. 7. per usum & consuetudinem acquiri posse
 privilegium, sed difficile est dicere ea omnia hic esse,
 quæ ad sic præscribendum requiruntur.

856

§. VII. Refert *Dian.* p. II. T. 6. R. 45., quod
Pius V. anno 1567. die 16. Maji per Bullam confir-
 met ex certa scientia omnia Mendicantium privile-
 gia, etiam vivæ vocis Oraculo concessa: iisdem ferè
 verbis confirmant privilegia Minorum *Greg. XIII.*
 die primâ Maji 1575. *Sixtus V.* 3. Oct. 1587. *Cle-*
mens VIII. 20. Dec. 1597., qui sic habet, omnia
 & singula privilegia, immunitates &c., in genere
 vel in specie, etiam per solam signaturam, etiam vivæ
 vocis oraculo aut aliâ sub quacunque forma & ex-
 pressionem verborum concessa, & in eis contenta, ille-
 rum omnium tenores ac formas & decreta, ac si de
 verbo ad verbum insererentur presentibus, pro
 sufficienter expressis habentes, Auctoritate Apo-
 stolicâ, tenore presentium ex certa scientia confir-
 mamus & innovamus, illisque frui, uti & gaudere
 posse ac debere in iudicio & extra, in omnibus &
 per omnia, ac si specialiter & expressè eisdem per
 nos concessa fuissent, decernimus, suppletes omnes
 juris & facti defectus: Similiter *Paulus V.* 23. Maji
 1605. confirmavit privilegia Dominicanorum:
Greg. XIV. 8. Junii 1591. confirmat privilegia
 Soc. *J S E U*, qualiacunque sint, ac si ad verbum pre-
 sentibus insererentur: Iterum *Clemens VIII.* duabus
 Bullis, annis 1592. & 1593. confirmat similiter Privile-
 gia Benedictinorum: iterum *Paulus V.* anno 1606.
 confirmans Societatis Institutum, ait, nec non pri-
 vilegia

privilegia, facultates, gratias, & indulta qualiacun-
que illa sint, approbamus & confirmamus: similiter
 confirmat privilegia Carmelitarum Discalceatorum:
 ex his Auctores ad minimum 13. apud *Carden.* n.
 314. & alii recentiores apud *Ills.* t. 1. d. 3. n. 69. &
 apud *Gob.* n. 736. & 737. inferunt, omnia vivæ vo-
 cis oracula ante hos Pontifices data illis Ordinibus
 aliisque communicantibus cum ipsis, vim habere ex
 his Bullis, & esse æquivalenter ac implicite bullata,
 adeoque revocata non esse per *Greg. XV.* vel *Vr-*
banum VIII.; hoc ipsum judicârunt alii viri docti &
 faverque *Escobar* in *Theol. Moral. T. 1. l. 6. n. 195.* &
Dicast. de pœn. d. 10. n. 327. , postea tamen quasi
 abstrahere volens addit, sed quidquid sit de his &c.
Gob. post multa utrimque disputata n. 738. subjun-
 git sibi adhuc probari doctrinam aliis Sapientissimis
 viris etiam probatam, videlicet tunc non esse solius
 vivæ vocis Oracula, sed censerî bullata, quando sunt
 data alicui Communitati, cujus omnia privilegia
 data & danda confirmavit ex certa scientia aliquis
 Pontifex per Bullam, Breve vel Motum proprium,
 adeo ut hæc sententia ab extrinseco saltem videatur
 probabilis: *Ratio* autem intrinseca est, quia privi-
 legia vivæ vocis, quæ per *Gregorium & Urbanum*
 revocantur, sunt privilegia non scripta seu non bul-
 lata, sed privilegia per Bullas in genere confirmata,
 dici non debent non scripta vel non bullata, ergo
 hæc non revocantur; *Prob. Min.*, sunt scripta æ-
 quivalenter & implicite bullata, quia Pontifices di-
 cunt, atque si de verbo ad verbum insererentur, ergo
 absolute dici non debent non scripta & non bullata,
 aut probari debet evidenter, quòd *Gregorius & Vr-*
banus, quando revocarunt, intellexerint etiam scri-
 pta æquivalenter & implicite bullata, alioquin ju-
 dicandum est in favorem ipsorum, quia possident,

nec verba in odiosis extendenda, ita illi. *Huic sententia* contradicunt alii communiùs, nempe *Dian.* & *Escob.* suprà, *Mendo* d. 8. n. 15. *Lugo* in Resp. Mor. l. 4. d. 33. n. 2., post omnes acerrimè *Cardenas* à n. 315. & *Ills.* n. 70. censet improbabilem: Horum ratio reducitur ad hanc formam, privilegia illa revocantur, quæ non sunt scripta expressè & singulatim in literis Apostolicis, sed oracula vivæ vocis, quæ tantùm in genere confirmantur, non sunt scripta expressè & singulatim in literis Apostolicis, ergo. *Major* probatur, mens *Gregorii* & *Vrbani* fuit revocare has confirmationes generales Antecessorum suorum, & non probare alia, quàm expressè & singulatim scripta in literis Apostolicis, nam *I. Vrbani* dicit causam revocationis esse hanc, quòd compertum sit sæpe minùs Canonicâ interpretatione extendi, ergo mens Pontificis est, ut per literas Apostolicas constet de ipsis terminis concessionis, alioqui impediri non poterat illa extensio & minùs Canonica interpretatio, sed per generales confirmationes planè nil constat de terminis concessionis, manentque privilegia apra extendi per unicujusque interpretationem, ergo mens Pontificis fuit revocare confirmationes generales non habentes expressè & singulatim verba concessionum. 2. Uterque Pontifex dicit se revocare omnia vivæ vocis oracula quomodocunque concessa, & non obstantibus Constitutionibus omnibus & literis Apostolicis, quæ tali revocationi possent obstare, sed literæ Apostolicæ sic in genere confirmantes, poterant tali revocationi obstare, ergo revocant illa quamvis in genere confirmata per literas Apostolicas. *Ratio* ulterior est, quia hæ Bullæ generaliter confirmantes relinquunt ea privilegia esse in sua natura vivæ vocis oracula, quia non faciunt ea esse

ullibi

ullibi scripta in literis Apostolicis, ergo relinquunt
 subjecta huic revocationi. Idem inde evincitur, quia
 si subsisteret allata opinio, frustra fuissent Bullæ
Gregorii & Urbani, nam præcedentes Pontifices
 non diu antè generaliter per Bullas approbarant
 Religiosorum privilegia etiam vivâ voce data, ergo
 omnia vi harum bullarum facta fuissent bullata, er-
 go per operosas illas *Gregorii & Urbani* Bullas for-
 tè nulla aut perpauca revocarentur.

§. VIII. Urgent aliqui, quòd *Pius V.* per Bul- 857
 lam confirmavit irrevocabiliter omnia privilegia
 quomodocunque data Mendicantibus; addens non
 posse revocari etiam per Sedem Apostolicam; quòd
 si revocentur, dat Generalibus Ordinum facultatem
 ea statim resuscitandi sub novo dato, ac si concessa
 essent post revocationem. *Hac instantia* nullam vim
 habet, nam *Pius V.* potuit hoc ipsum revocare,
 quod sic concesserat, si postea suborta fuisset justa
 causa revocandi, ergo stante justâ causâ etiam po-
 tuerunt *Gregorius & Urbanus*, quia habuerunt
 æqualem potestatem, sed fuit justâ causâ, uti ipsi te-
 stantur, & revocare voluerunt, cum dicant se revo-
 care, non obstantibus quibuscunque Constitutioni-
 bus Apostolicis, ergo. Itaque privilegia Mendicanti-
 um non possunt revocari de potestate ordinaria, pos-
 sunt tamen de plenitudine potestatis & ex certa scien-
 tia, quibus se hinc uti dicunt *Gregorius & Urbanus*.

§. IX. Alii opponunt, privilegia Mendicantium esse 858
 remuneratoria, Pontifices enim dicunt se concedere
 quòd magna merita, sed privilegia remuneratoria non
 possunt revocari etiam de plenitudine potestatis, nisi
 fiat compensatio, uti dictum est n. 843. ergo. *Contrà*
 est, si sint remuneratoria ex solo debito congruentiæ
 vel gratitudinis, uti hæc sunt, semper revocari pos-
 sunt, quando expedit ad bonum commune, imò

eorum concessio imbibit hanc tacitam conditionem, quamdiu expediet bono publico, ergo si per circumstantiam abusus, qualem hic fuisse testantur Pontifices, non amplius expediat bono publico, revocari possunt, etiam sine ulla compensatione, uti pluribus ostendit *Carde.* à n. 350.

859 §. X. Dicunt alii, Cassinenses habere speciale privilegium *Eugenii IV.*, propter quod non possunt eorum privilegia revocari, nec censeatur derogari, nisi adhibeatur specialis forma in eadem Constitutione præscripta, hinc solvant ipsi Camera Apostolicæ annum censum pro manutentione suorum privilegiorum, hinc quotannis censentur confirmari, & ex contractu oneroso manere in suo vigore, ac consequenter etiam pro aliis Ordinibus, qui communicant cum illis, ita *Pasq.* de Sacrif. q. 803. n. 33. *Sed* contrà sunt illa, quæ adduximus n. 854.

860 §. XI. Ad illud, quod n. 852. dicebatur, in dubio standum esse pro valore privilegiorum, *Responsdet Cardenas* non esse amplius prudens dubium, sed sententiam suam, quâ asserit revocata esse illa privilegia, certam esse ex principiis intrinsecis; & licet opposita sententia sit extrinsecè probabilis, tamen illicitum est operari ex sententia extrinsecè tantum probabilis, uti n. 369. dictum est, neque Ecclesia supplet, nisi opinio à Doctoribus communiter recipiatur tantquam verè probabilis, uti pluribus firmat à n. 372.

861 §. XII. Quod attinet ad revocationem oraculorum vivæ vocis, quæ concernunt Indulgentias, magni Doctores, inquit *Gob.* n. 730. *Escobar* n. 199. cum *Peyrinis* & *Bordono*, quorum sententiam probabilem censet *Lexana*, putant hæc non revocari, quia applicatio Indulgentiarum non est propriè privilegium: *Sed* oppositum suadent verba Pontificum, nam *Greg.* dicit se revocare omnia & singula indul-

ta, facultates, privilegia, gratias & concessiones quas-
cunque Spirituales & Ecclesiasticas, tam ad forum
interius quàm exterius spectantes: *Urbanus* addit, o-
mnia & singula privilegia, facultates, Licentias &
& gratias quascunque, simulque repetit totam Bul-
lam *Gregorii*, videtur verò indulgentia contineri
nomine gratiæ & concessionis Spiritualis: idem col-
ligitur ex titulo utriusque Bullæ, nam Gregoriana
habet, *Constitutio, quæ revocat concessiones quas-*
cunque viva vocis &c. *Urbanus* autem, *Constitutio,*
quæ revocat omnia viva vocis oracula &c. Quod at-
tinet Indulgentias illas post visitationem Collegio-
rum in Soc. JESU, censuit ac publicè edixit vir Exi-
mius & Provincialis, se inquisivisse Romæ, & respon-
sum esse, quòd *Urbanus* interrogatus declaraverit se
Indulgentias illas non revocare, quamvis alioqui vi-
væ tantùm voce datas, unde dicendum est adhuc va-
lere. Videri potest *Ills.* à n. 71.

§. XIII. Vivæ vocis oracula impressa in antiquo 862
compendio Privilegiorum Soc. JESU personis pri-
vatis concessa sine Bulla, sunt sequentia, verbo *Abs-*
olutio §. 2. 3. 4. 5. 7. *Apostata* §. 1. *Bulla cana* §. 2.
Communicatio §. 3. 5. *Commutatio* §. 2. *gratiarum*
usus §. 2. *Indulgentia* §. 1. *Reliquia Visitantes.*

Vivæ vocis Oracula ex participatione aliorum
Ordinum, non bullata, verbo *Absolutio* §. 8. 9.
Communicatio gratiarum §. 7. *Concilium Trid.* §. 3.
Dispensatio §. 3. 8. 9. *Ecclesia* §. 4. *Extrema Unctio.*
Familiaris §. 3. 4. *Horæ Canonica* §. 4. *Ieiunium.*
§. 2. quoad illam partem, *easdem indulgentias*
&c. *Item* §. 7. 10. 11. 17. 21. 26. 28. 29. *Scrupuli* §. 2.

Privilegia, de quibus ignoratur, quomodo sint con-
cessa, verbo *Absolutio* §. 10. *Alienatio* §. 5. *Apostata*
§. 10. *Appellatio* §. 5. quoad eam partem, & per privi-
legiū Concessum *Cisterciensibus.* *Benedictio* §. 3. *Bona*

Societatis §. 5. *Conservatores* §. 9. *Dispensatio* §. 4. 6. 7. quoad illam partem, per concessionem *Eugenii*. *Exceptio* §. 11. 12. *Familiares* §. 1. quo ad eam partem, & per Concessionem *Martini V.* item §. 2. 5. *Hora Canonica* §. 2. *Ieiunium* §. 1. *Indulgentia* §. 2. quoad ultimam partem, & generaliter quando aliqua necessitate &c. item §. 8. 13. 14. 15. 18. 19. 20. *Infirmi* §. 2. 3. *Interdictum* §. 4. 5. *Praelati* §. 3. *Privilegia* §. 1. quo ad secundam partem, quin verò &c. item §. 5. 6. 10. *Sacra* §. 1. 2. *Societas IESU* §. 2. quoad primam partem concessionis factæ *Benedictinis*.

Privilegia à *Clemente VIII.* concessa & subscripta à *Cardinali Toletò*, 1. Ne in singulis domibus præter *Confessarium* ordinarium teneantur domus *Societatis IESU* deputare duos vel plures *Confessarios*, qui à reservatis absolvant: 2. Ut cum prohibentur *Superiores* audire subditorum *Confessiones*, non intelligantur, qui sunt *Magistri Novitiorum*: 3. Ne iudicium absolvendi à reservatis univèrsim *Confessariis* committatur, sed liceat interdum *Superiori* pro ratione sui officii huiusmodi facultatem negare. Hæc si à *Toletò* tantum subscripta sint, non sunt quidem revocata per *Gregorium*, sunt tamen revocata per *Urbanum*; nisi iterum præscripserit usus.

Hæc sunt, quæ in utramque partem invenire potui, de quibus relinquo iudicium prudentioribus. *Communis sententia cum Carden. Ills. Diana* p. II. t. 6. R. 45. tenet esse revocata.

363 Q. 141. *An cessante fine legis in aliquo particulari, etiam pro hoc particulari cesset obligatio legis, v. g. lex prohibet die Veneris carnes, ut sic maceretur corpus, an ille, qui magis delectatur & melius nutritur piscibus quàm carne, possit die Veneris carnes comedere: Item, si lex præcipiat noctu manere domi*

domi propter rixas vitandas, an qui certus est non oriturus, possit noctu exire. R. Cessare negant ferè omnes, teste *Dian.* p. I. T. Io. R. 28., ubi plurimos citat: sequitur cum aliis *Castrop.* tr. 3. d. 5. p. 1. *Ihs.* t. I. d. 2. n. 61. E contrà cessare affirmant *Arriaga, Carram.* *Dian.* p. 7. t. Io. R. 33. aliique apud *Pennaf.* de fide d. 16. n. 46. item *Scaccia, Nav. Henriq. Comit.* uti putat *Moya* T. I. t. 6. d. 4. q. 3. n. 18. quibus ex parte favet *Carden.* in I Crisi d. 62. n. 74.

§. I. Supponenda sunt sequentia, I. Finis legis 864 potest cessare, vel contrariè vel tantùm negativè: tum dicitur cessare contrariè, si reddatur illicitus aut impossibilis, v. g. lex præcipit jejunium, ut maceretur corpus, si tamen mulier gravida per illam macerationem exponeret fætum periculo mortis, hîc finis legis cessaret contrariè, quia hæc maceratio fieret illicita mulieri: similiter si lex præcipiat contributionem propter ædificationem pontis, si pons ob difficultatem subortam ædificari non possit, finis legis cessat contrariè, quia ædificatio pontis facta est impossibilis. Tum dicitur cessare tantùm negativè, si non reddatur quidem illicitus aut impossibilis, attamen per observationem legis non obtineatur finis intentus à lege, uti in illo, qui non maceratur per abstinentiam à carnibus sed magis delectatur & nutritur per pisces. 2. Finis legis aliquando distinguitur à materia legis, uti vitatio rixarum distinguitur à mansionem domi præcepta propter rixas vitandas; aliquando non distinguitur, uti si præcipiatur oratio propter cultum Dei, materia præcepti est oratio, quæ eadem etiam est cultus Dei. 3. Finis legis alius est adæquatus, alius tantùm inadæquatus; adæquatus est totum illud, sive sunt omnia illa, quæ intenduntur à lege, & propter quæ obtinenda fertur lex; inadæquatus est aliquid seu aliqua pars illorum, quæ lex intendit.

365 §. II. Sequentia videntur certa, 1. Si finis legis cesset contrariè, etiam cessat obligatio legis, uti patet, quia ad illicitum vel impossibile non potest dari obligatio. 2. Quando finis legis non distinguitur à materia legis, non potest cessante fine legis manere obligatio legis, uti etiam patet, si enim in illo cesset finis legis, etiam cessat materia, cum finis & materia sine idem, uti supponitur, ubi autem non est materia legis, non potest esse legis obligatio, ergo.

366 §. III. Si cesset finis legis tantum inadæquatus, non ideo cessat lex, quando enim sunt plures fines, licet simul sumpti faciant unicum totalem & adæquatum, tamen deficiente uno, si alius maneat, hic censeri debet sufficiens, adeoque hoc sensu adæquatus, in ordine ad movendum legislatorem, nisi constet de opposito, ergo quamvis cessaret finis inadæquatus legis, non ideo cessaret lex.

367 §. IV. Si finis adæquatus legis cessaret in aliquo particulari, etiam in eo cessaret obligatio legis, ita Nav. Cajet. Valent. Henxiq. Tiraq. Hurt. Gran. aliique multi cum Carden. n. 40., & videtur certum, quia si lex obliget tantum sub certa circumstantia, v. g. temporis vel loci, cessante hac circumstantiâ cessat obligatio legis, quia nempe honestas specialis, propter quam hic & nunc lex erat, non potest hic & nunc attingi, atqui finis legis est primaria illius circumstantia aut quasi substantia, ergo si finis legis adæquatè cesset, cessat obligatio legis. Conf. nam lex, quæ injungit aliquid tanquam medium utile ad obtinendum finem, non obligat, si medium illud fiat inutile ad illum finem, uti per se patet, sed quando finis adæquatus legis cessat, hoc quod erat injunctum tanquam medium utile ad finem, jam est ad illum inutile, cum enim finis ille cesset & obtineri non possit: inutiliter poneretur aliquid tanquam medium

medium utile ad finem, ergo cessante fine adæquato legis in aliquo particulari, lex eum non obligat.

§. V. Probabilius videtur, quod finis adæquatus legis humanæ non possit cessare quoad aliquem in particulari, si quoad communitatem maneat, ita AA. sententiæ negativæ contra AA. affirmativæ: *Probat* **268**
ur 1. quia finis inadæquatus & quidem primarius omnium legum est, dirigere communitatem, hinc leges non respiciunt speciales personas, casus vel circumstantias, sed feruntur pro communitate, secundum hoc, quod communiter contingit, & quod communiter omnibus prodest vel obest, atqui hoc semper manet, licet alii speciales fines fortè cessent in aliquo particulari, v. g. licet Titius non maceretur esu piscium, tamen homines communiter macerantur; licet per me non sint orituræ rixæ, si hac nocte exeam, tamen communiter oriuntur, si homines passim exeant &c., ergo in ejusmodi casibus semper manet finis inadæquatus & generalis ejusmodi legum. 2. Finis inadæquatus & universalis omnium legum, saltem humanarum, est etiam uniformitas operandi in illa materia, quam lex præscribit, uti doctè probat *Suar.* de leg. l. 6. c. 7. n. 5. & c. 9. n. 16., difformitas enim in operando, per quam pars discreparet à toto, esset quædam illius totius deformitas, sed hic finis semper manet, licet alii speciales fines in aliquo particulari cessent, ergo. 3. Legislatores potest obligare, ut servetur lex sua, etiam ab illo, in quo speciales fines illius legis cessarent, dummodo non cessent in universum, ob rationes jam datas, atqui præsumendum est legislatorem sic velle obligare, ergo. *Probat* *Min.* nam alioqui daretur subditis occasio sæpe eludendi legem, quisque enim sibi facile finget finem legis in se cessare, cum è contrà plerumque resciri non possit, quos fines habuerit legislator,

lator, qui propterea etiam plerumque fert legem, non assignatis omnibus finibus illius, ergo. Dixi legis humanæ, propter dicenda l. 5. n. 270.

869 §. VI. Ex dictis patet, quid ad quæstionem initio propositam sit respondendum, nam si quærat, an si cesset in uno vel altero particulari finis adæquatus legis, hic particularis liber sit ab obligatione legis, negandum est suppositum, secundum jam dicta n. 868. Si autem quærat, an liber sit, si finis in adæquatus in illo cesset, dicendum est non esse liberum, secundum dicta n. 866.

870 §. VII. *Objicies* I. Lex in præsumptione fundata cessat obligare, si constat de contraria veritate, uti habet communis cum *Sanch. Laym. Dian.* aliisque plurimis apud *Suar. l. 3. c. 23.*, quia *presumptio cedit veritati*, argumento, *L. Continuus 137. ff. de verb. oblig. & L. ultimâ ff. quod metus causa*, hinc si lex prohibeat famulari hæreticis, tantum ob periculum perversionis, ubi cessat hoc periculum, cessat lex, non enim est mens legislatoris obligare tum, quando non est hoc, propter quod est lex, sed ratio, cur legislator vellet etiam Titium obligari illâ lege jejunii, esset præsumptio, quod etiam Titius maceraretur, ergo si hæc præsumptio non sit vera, Titius non obligatur, ita *Dian. Respondet 1. Suar. dist. Maj.*, si lex fundetur in præsumptione periculi, N., quamvis enim periculum hic & nunc non sit, tamen communiter est: si fundetur in præsumptione facti, quod scitur non extitisse, C., uti si lex obliget ad Matrimonium illos, qui diu convixerunt, quia præsumitur consensus in Matrimonium, si hic consensus non adfuerit; lex non obligat. R. 2. Negando *Min.*, nam ratio movens legislatorem est bonum commune; item procuratio uniformitatis in operando; item præsumptio, quod com-

communiter omnes macerentur, quæ præsumptio
semper est vera.

Obj. 2. Si lex obliget totum hunc Episcopatum, & finis legis cesset in hac urbe, etiam cessat in
in hac urbe obligatio legis, ergo etiam, si lex obliget
omnes subditos, & finis ejus cesset in hoc subdito, in
hoc cessat obligatio legis, ita *Arr. R.* Dato Ante. N.
Conseq., disparitas est, quod hæc urbs faciat per-
fectam communitatem, adeoque lex talis sit vir-
tualiter multiplex, unde si respectu hujus commu-
nitatis cesset finis, cessat adæquatus finis hujus legis,
prout erat lex hujus communitatis: simile non est de
singulis privatis, nam respectu privatorum nulla
datur lex.

Obj. 3. Si lex Superioris prohibeat Religiosis,
ne aspiciant per fenestram, ut sic consulatur castitati,
qui noctu in tenebris aspicit, non peccat contra le-
gem, quia in hoc casu particulari cessat finis legis,
ergo idem est in similibus casibus de omni alia lege,
ita *Arr. R.* Lex illa nunquam prohibuit aspiciere
in illis circumstantiis, quia sic esset irrationabilis &
de re inutili: itaque tantum prohibuit, ubi ratione
aspectus erat secundum se periculum, quamvis fortè
per accidens ratione hujus vel illius subjecti non
esset periculum.

*Q. 142. Quando nam universaliter cesset lex
vel ejus obligatio. R.*

§. I. Imprimis cessat, si abrogetur, potest autem ab-
rogari, vel ab illo, qui tulit, vel ab ejus Successore, vel
ab utriusque Superiore, non autem ab inferiore: ab-
rogatur autem lex etiam tacitè, si Princeps videns non
observari, etiam per paucos annos, non urgeat ejus
observationem, cum facile possit, uti notat cum aliis
multis *Lugo de Just. d. 6. n. 92.* Quod si abroget expressè
per voluntatem vel legem contrariam, tantò certius
inno-

871

872

873

innotescit finis obligationis. Quòd si fuerit abrogata, desinit illius obligatio apud omnes, etiamsi abrogatio non fuerit promulgata, dummodo voluntas abrogatoria fuerit exterius manifestata, ita *Less.* in *Auct. V. Matrimonium, C. 7. Illf. t. I. d. 2. n. 60.* Per hoc autem distinguitur abrogatio à derogatione, quòd lex per abrogationem cesset ex toto, per derogationem tantum ex parte, uti fit per dispensationem, præsumptionem licentiæ, interpretationem, epikiam, de quibus antè dictum est. Quòd si lex abrogetur per Constitutionem legis contrariæ, si lex abrogata contineatur in Corpore Juris, non est opus hujus fieri mentionem, quia supponitur ejus scientia in Superiore; si autem non contineatur, debet illius fieri expressa mentio, uti habetur *Cap. I. de Constitutionibus in 6.*

874 §. II. Etiam cessat, si fiat præscriptio aut consuetudo contraria invalescat: putant autem *Azor, Less. Sa, Castrop.* apud *Lugo n. 91.*, sufficere 10. annos ad abrogandam legem etiam Canonicam, quia 10. anni in jure sunt longum tempus: sed universaliter dicendum, sufficere illud tempus, quod judicio prudentum satis sit, ut de vigente consuetudine contraria sufficienter instrui potuerit legislator, eamque cognitam tandiu vigere permiserit, ut meritò censeatur adesse ejus consensus saltem tacitus, ex quo nolit, ut lex sua imposterum subditos obstringat.

875 §. III. Etiam cessat, si cesset tota causa finalis legis, uti dictum est in q. præced.

876 §. IV. Non est idem de præcepto, quod de lege, nam præceptum particulari personæ injunctum communiter cessat morte mandantis, hinc *l. 26. ff. mandati*, dicitur, *mandatum solvitur morte*: Ratio est, quia non fertur toti Reipublicæ, nec nomine illius, sed nomine mandantis, & ob curam debitam

singul-

singulari personæ, mandans autem emoritur, adeoque cessat ejus voluntas & cura respectu singularis personæ: è contrà lex fertur toti Reipublicæ & nomine sive auctoritate illius, quæ non emoritur, sed voluit suam & sui curam esse perpetuam. Dixi, communiter, quia mandans potest per potestatem legislativam aliter disponere, sicut enim mandare potest, ut aliquid post mortem suam executioni detur; item potest concedere alteri jurisdictionem, quæ, si causa fuerit inchoata, non desinit morte mandantis; item præcepta, quæ sunt in Bulla cænæ, non expirant per mortem Papæ, sed durant usque ad promulgationem novæ Bullæ; similiter in Societate JESU præcepta, quæ ponunt Generales, sunt perpetua ex speciali dispositione Constitutionum, uti dictum est n. 566. Videri potest Bonac. de restit. d. I. q. 2. p. 6. à n. 24. & Pirb. l. I. t. 29. f. 7.

Q. 143. An desinat obligari, qui probabiliter 877
judicat se non obligari lege. R. Excusatur ab obligatione, si occasio sit subita & urgens periculum, ita ut non detur tempus consulendi Superiorem, ita S. Th. Caj. Sot. Suar. de leg. l. 6. c. 8. à n. 3. Teril. in Reg. q. 59. aff. 6. Quod si ad Superiorem recurri possit, Suar. n. 9. dicit esse sententiam communem usu omnium piorum & prudentum receptam, quod recurri debeat, si non sit in mora periculum. Similiter si judicari non posset probabiliter, sed merè dubium esset, an casus comprehendatur sub lege, recurrendum est ad Superiorem, si fieri possit; si autem fieri non possit, servanda est lex, uti docent S. Th. Caj. Contr. Med.; & in casu patiente moram est per se evidens, inquit Suar. n. 10., quod plerique etiam dicunt, licet sit casus subitus, quia tum possidet lex, nec potest prudenter deponi dubium, nisi fortè esset conflictus alterius legis etiam sub peccato obligantis, cujus transgres-

transgressio videretur esse majus peccatum. Vide dicta à n. 598.

De citatione Legum.

Post Tractatum de legibus convenit designare libros, quibus continentur leges; item modum, quo libri illi & leges citantur. Libri, quibus continentur leges, præter S. Scripturam, præcipue sunt Corpus Juris Canonici & Corpus Juris Civilis: de utroque do magis necessaria scitu.

§. I. Per Jus Canonicum intelliguntur Leges sive Regulæ rectè vivendi (nam *νόμος* idem est quod Regula) à summis Pontificibus vel Conciliis constitutæ aut approbatæ; aliter vocatur Jus Pontificium, Sacrum, & quandoque, sed latè, Divinum, uti habetur c. *cùm de diversis*, 2. de privileg. in 6. Et specificè, Canon, est lex edita à Concilio generali: *Decretum* est Constitutio edita à Papa non consulto: *Epistola decretalis* est Constitutio rescripta à Papa consulto: *Dogma* est Constitutio doctrinalis circa fidem: *Mandatum*, Constitutio circa mores: *Interdictum* Constitutio prohibens, siue pœna: *Sanctio* Constitutio prohibens sub pœna, ita *Glos.* in decret. Gratian. dist. 3. v. *Omnes*. Jus Canonicum universim habet sex partes.

Partis I. est decretum *Gratiani*, idest, varia dicta Pontificum, SS. PP. & Conciliorum collecta à *Gratiano* Monacho Benedictino circa annum 1151. In hac parte *Gratianus* multa addidit de suo, vel ex legibus civilibus, quæ non habent auctoritatem, nisi illam, quam conciliant eorum Auctores, uti rectè *Suar.* de leg. l. 4. c. 5. n. 7. Vide etiam *Valens* in prohus. ad conc. Juris Pontif. & *Phœb.* in proœm. §. 3. n. 7.

n. 7. E contrà, quæ *Gratianus* citat dicta vel approbata à Pontificibus aut ab Ecclesia, habent auctoritatem. Hoc decretum habet tres partes. *In parte 1.* sunt distinctiones centum & una, quæ subdividuntur in suos Canones seu Capitula, & sic citantur, *C. Placuit*, 4. dist. 16., vel sic, dist. 16. *Placuit*, id est, Canone, qui incipit, *Placuit*, & est ordine quartus, in distinctione decima sexta. *In parte 2.* sunt 36. causæ, quæ habent suas quæstiones & Canones, sic autem citantur, *C. Conquestus* 8. 9. q. 3., id est, Canone, qui incipit, *Conquestus*, & est octavus in causa nona & in hujus causæ quæstione tertia. Quod si sit ex tractatu de pœnitentia, qui inseritur in causæ 33. quæstione 3., & habet septem distinctiones, citatio sic fit, *C. Pœnitentes*, 10., dist. 3. de Pœn. id est, Canone, qui incipit, *Pœnitentes*, & est decimus, in distinctione tertia de Pœnitentia. *In parte 3.* agitur de Consecratione per quinque distinctiones, quæ in suos Canones divisæ sunt, sicque fit citatio, *C. Relatum*, II. dist. 2. de Consecr., id est, Canone, qui incipit, *Relatum*, & est undecimus, in distinctione secunda de Consecratione. His subjungi solent quadraginta septem Canones Pœnitentiales, qui sic citantur, *Can. Pœn.*; Item octoginta quatuor Canones, quos Apostolicos vocant, dicunturque collecti per Clementem Papam, & sic citantur, *Can. Apost.*

Pars 2. Juris Canonici sunt libri quinque Decretalium, id est, Constitutiones & Epistolæ Pontificum jussu *Gregorii IX.* collectæ à *S. Raymundo de Pennafort* Ordinis *S. Dominici* circa annum 1234.; & habent suos titulos; hi autem sua Capitula, & sic citantur, *C. Damnamus*, de Summ. Trin., id est, Capite, quod incipit, *Damnamus*, in Titulo, de Summa Trinitate. Quandoque apponitur, *extra*, vel *x*, quo significatur, quod sit extra Decretum *Gratiani*;

Gratiani;

tiani; sed non est opus hoc addi, nam hoc ipso quod nihil addatur, intelligitur esse in libris Decretalium Greg. IX. Glossator Decretalium est *Bernardus Parmensis*. Materiam singulorum librorum continentur hoc versu, *Iudex. Iudicium. Clerus. Sponsalia. Crimen.*

Pars 3. Est liber sextus Decretalium, Auctoritate *Bonifacii VIII.* compilatus à *Guilielmo Ebrudunensi, Berengario Biterrensi & Richardo Senensi* circa annum 1297., qui dividitur in alios quinque libros respondentes quinque libris Decretalium. Libri illi dividuntur in suos titulos & capitula, fit autem citatio, addendo, in 6., v. g., *C. Ut super* de appel. in 6., id est, Capite, quod incipit, *Ut super*, & est quartum, in Titulo, de Appellationibus, in libro sexto Decretalium. Glossator hujus libri est *Ioannes Andrea Bononiensis, Jurisc.*

Pars 4. Sunt Clementinæ, id est, Constitutiones partim editæ à *Clemente V.* in Concilio Viennensi, partim ejus jussu collectæ, & post ejus mortem promulgatæ à *Ioanne XXII.* circa annum 1317., & dividuntur in 5. libros, hi in titulos & Capitula, fit autem citatio tantum addendo Clement., v. g., *C. Sicut*, de Appell., Clement., id est, Capite, quod incipit, *Sicut* in Titulo de Appellatione, in Clementinis: vel sic, *Clement. un. de rer. permut.*, id est, in Constitutione Clementina unica, Titulo, de rerum permutatione, & dicitur, unica, quia titulus ille habet unicum Capitulum. Quod si Capitulum sic passim notum, omisso titulo dicitur, *Clement. Exivi*, id est, in Clementina, quæ incipit, *Exivi*: quandoque etiam sic, *Clem. V. Extrav. Exivi*, id est, *Clemens V.* in Extravagante, quæ incipit, *Exivi*. Glossator est idem *Io. Andrea.*

Pars 5. Sunt Extravagantes Joannis XXII, id est, viginti

viginti Constitutiones editæ à Joanne XXII, quæ dicuntur Extravagantes, quia vagantur per varias materias, ultra illas, quæ in libris decretalium habentur; citantur autem addito nomine hujus Papæ, v. g. Extrav. *Execrabilis*, Joan. XXII., id est, in Extravagante Joannis XXII, quæ incipit, *Execrabilis*. Glossator est *Zenzelinus de Casanis*.

Pars 6. Sunt Extravagantes communes, id est, Constitutiones, quæ post priora omnia emanarunt à diversis Pontificibus, & dividuntur in 5. libros, hñ in titulos, & capita, sicque citantur, Extrav. *Vnigenitus*, de pœn. & remis, id est, Extravagante, quæ incipit, *Vnigenitus*, in Titulo de pœnitentiis & remissionibus. Glossas addiderunt *Ioannes Monachus*, *Guilielmus de monte Lauduno* & *Ioannes Franciscus de Pavinis*.

Corpori Juris Canonici aliquando reperitur adjectus liber septimus decretalium collectus à *Petro Matthæi* Juris-Consulto Lugdunensi, sed hic, prout nunc est editus, non est auctoritate publicâ in Corpus Juris Canonici receptus, licet habeat Constitutiones reipsa obligantes, quales sunt decreta & Canones posteriorum Conciliorum usque ad Tridentinum inclusivè: item constitutiones varias aliorum Pontificum: unde eò etiam potest referri totum *Bullarium*, id est, Volumina, quibus continentur Bullæ omnes Pontificum, quamvis vim legis non ideo habeant, nisi aliunde constet esse authenticas & originali suo conformes, uti rectè *Plettenb* in *Introd. ad Jus Canon.* c. 19. Notat autem *Fagn.* apud eundem *Plett.* c. 25. librum illum septimum auctoritate *Clementis VIII.* aliter editum, adhuc tamen suppressum, quominus publicetur. Citatio illius fit, uti libri 6. decretalium, loco illius, in 6., addendo in 7.

§. II. Per Jus Civile hic intelligitur jus Cæsari 379

um, sive collectio legum, quibus omnes Imperio Romano subiecti diriguntur ad pacem, tranquillitatem aliaque commoda temporalia & publica. Cœptum est colligi in ordinem circa annum 528. tempore *Iustiniani* Imperatoris: dividitur autem ab aliquibus in tres partes; à quibusdam in quatuor; ab aliis commodius in quinque.

Pars 1. Sunt Institutiones *Iustiniani*, quæ sunt veluti elementa & compendium totius juris civilis, constantque libris quatuor in suos titulos & paragraphos distributis; & sic citantur, §. *feræ*, Inst. de rer. divis., id est, paragrapho, qui incipit, *feræ*, in Institutionibus, Titulo de rerum divisione.

Pars 2. Sunt 50. libri pandectarum à $\pi\alpha\nu$ totum & $\delta\epsilon\chi\omicron\mu\alpha\iota$ contineo, quia continent totum jus: aliter dicuntur Digestum seu libri Digestorum, collecti iussu *Iustiniani* per 37. Juris-peritos, quorum tandem sedecim labore triennali bis mille libros contraxerunt in illos quinquaginta. Primi 24 libri sunt Digestum vetus: Sequentes 14. dicuntur Infortiatum, non scitur autem satis origo vel significatio illius nominis, nisi quod *Phœbeus* §. 2. n. 7. dicat fortè ideo sic dici, quia continent leges circa testamenta & ultimas voluntates, quæ sunt *fortissima* & irrevocabiles. Reliqui dicuntur Digestum novum. Hi libri dividuntur in titulos; tituli in leges; leges, si magnæ sint, in paragraphos. Pro Digestis fit hoc signum, ff, debet autem esse π græcum, significans pandectas, quod π per celeritatem scribendi & abusum est conversum in ejusmodi duplex ff.; quandoque etiam ponitur D., id est, Digestum, quandoque DD. vel PP., id est, Digesta vel Pandectæ; unde citatio sic fit, L. *si quis vi*, §. *Differentia*, ff. de acq. poss., id est, Lege, quæ incipit, *si quis vi*, paragrapho illius legis, qui incipit, *differentia*, in Digestis, Titulo de acquirenda possessione.

Pars

Pars 3. est Codex novus (nam antehac fuit antiquus, dictus Justinianus, qui emendatus fuit) constans 12. libris in titulos & leges distributis, quorum tres posteriores quandoque separatim compinguntur & dicuntur Volumen. Et pro Codice fiunt citationes plerumque per majusculam litteram C. Porro primi 9. libri citantur sine addito; pro tribus ultimis additur numerus libri, ideoque si numerus non addatur, est ex novem primis libris, v g. *L. In testamento*, C. de testam., id est, Lege, quæ incipit, *In testamento*, in Codice, Titulo de testamentis. *L. Omnes profugi*, C. de agricolis. l. 11., id est, Lege, quæ incipit, *Omnes profugi*, in Codice, Titulo de agricolis, in libro undecimo Codicis.

Pars 4. Sunt Authenticæ seu Novellæ, ad quas pertinent, in primis Constitutiones 168 collectæ in 46. titulos in sua capita distributos; hi autem tituli rediguntur ad 9. Collationes. Accedunt *Iustiniani* Edicta tredecim, quæ etiam in sua capitula dividuntur: item Novellæ *Iustini*, Constitutiones *Leonis*, *Tiberii* & *Iustiniani*: item 113. Constitutiones *Leonis*, quas vocant correctorias Legum repurgationes: item variaz aliarum Constitutiones Imperatoriarum, quibus in recentibus impressionibus adduntur Canones Apostolorum. Citationes sic fiunt, C. *sed tamen*, Auth. seu Nov. 129., De Samaritis, Col. 9., id est, Capite, quod incipit, *sed tamen*, Authenticâ seu Novellâ 129., Titulo de Samaritis, collatione nonâ. Pro Edictis *Iustiniani* apponitur littera E & numerus Capituli; Pro Novellis *Iustini*, littera N. I.; Pro Novellis *Leonis*, N. L.; Pro Constitutionibus Imperatoriis, C. I. Reliqua vix citantur, vel exprimuntur longius.

Pars 5. Sunt feudorum consuetudines, quæ constant duobus libris in suos titulos ac paragraphos divisas: adjiciuntur Constitutiones quædam *Fri-*

derici II., Item Extravagantes: ac denique Liber de Pace. Citatio fit hoc modo; F. vel Feud., de prohib. feud. alien. per Frid., §. *Calidis insuper*, id est, in libris Feudorum, Titulo de prohibita feudi alienatione, per Fridericum, paragrapho, qui incipit, *Calidis insuper*. Reliqua longius citantur.

Quomodo Leges Juris Civilis quandoque discrepent & sæpe corrigantur à Jure Canonico, videri potest apud *Plett.* à c. 6. usque ad II., In quibus autem absolutè sequendum sit Canonicum præ Civili, notat *Engel* in præm. ad Colleg. Juris Can. n. 19. Denique quomodo variæ Leges, quæ sibi contrariæ videntur, explicari debeant & ad consensum adduci, ostendit *Feneck* in Additamento post Flores casuum editos Colonia anno 1692.

INDEX